

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

55. ISTUNGJÄRK

11.–14. november 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 55. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

11. november 1991	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi moodustamisest Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi baasil" eelnõu teine lugemine	8
Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest	11
Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine	21
Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta	23

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 55. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

12. november 1991	29
Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine	30
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni arupärimine Eesti Vabariigi Valitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele seoses Eesti Kunstimuuseumi olukorraga	41

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 55. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

13. november 1991	58
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Asjadevalitsuse täiendava finantseerimise kohta	59
Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest	62
Ülemnõukogu komisjoni moodustamisest kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks	64
Eesti Vabariigi elamuseaduse eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi elamuseaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine	72

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 55. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

14. november 1991	84
NSV Liidu (teiste riikide) kodanike staatusest Eesti Vabariigis	84
Eesti Vabariigi konkurentsi- ja demonopoliseerimise seaduse eelnõu esimene lugemine	98

Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu teine lugemine	105
Eesti Vabariigi konkurents- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine	109
Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu esimene lugemine	112
Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta	125
Eesti Vabariigi põllumajandusreformi seaduse eelnõu esimene lugemine.....	129

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

55. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

11. november 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu! Kas me võime alustada 55. istungjärgu tööga? Kontrollime kohalolekut. Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 34.

Kolleegid! Vastavalt reglemendile ja eelnenud kokkuleppele soovib rahvasaadik Ivar Raig täiskogu ees üle anda ühe seadusandliku akti eelnõu. Palume kõnetooli!

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Mul on ees arupärimine Eesti Vabariigi Valitsusele omandireformi aluste seaduse ja selle rakendusotsuse täitmise kohta. Arupärimine sisaldab mõtteid selle kohta, et ei täideta omandireformi aluste seadust ja selle rakendusotsust. See küsimus oli päevakorral ka mõned nädalad tagasi, nüüd on meil ette valmistatud otsuse projekt, mis mõneti haakub varasema, Ülemnõukogu majanduskomisjoni algatatud arutlusega. Ma palun võtta see küsimus päevakorda ja annan ettevalmistatud dokumendid üle lootuses, et need peagi jõuavad ka kõigi teieni. Tänan!

Juhataja

Ma tänan! Kolleegid! Ka valitsus soovib üle anda ühe seadusandliku akti eelnõu. Palun kõnetooli pr. Krista Kilveti!

K. Kilvet

Austatud Ülemnõukogu liikmed! Eesti Vabariigi Valitsus esitab teile Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi politseiseaduses" eelnõu ja ettekande selles küsimuses teeb siseminister Olev Laanjärv. Aitäh!

Juhataja

Ivar Raigi tõstatatud küsimus puudutab omandireformi aluste seaduse rakendust. Meil tuleks otsustada, milline komisjon on juhtivkomisjon, minu meelest peaks see olema eelarve-majanduskomisjon. Kas keegi vaidleb vastu? Juhtivkomisjoniks määrame eelarve-majanduskomisjoni. Valitsus palub teha muudatusi Eesti Vabariigi politseiseaduses. Kas määrame juhtivkomisjoniks õiguskomisjoni? Jääb õiguskomisjon.

Kolleegid! Ka Ülemnõukogu Presiidium soovib täiskogule üle anda ühe seadusandliku akti eelnõu ja ma paluksin kõnetooli presiidiumi nimel riiginõunik hr. Almanni!

A. Almann

Austatud spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ülemnõukogu Presiidium arutas oma istungil 7. novembril Ülemnõukogu lisafinantseerimist käesoleval aastal. Ülemnõukogu arvel on praegu 503 000 rubla ja selle summaga Ülemnõukogu ei suuda aasta lõpuni oma funktsioone täita. Lisaks sellele on Ülemnõukogule vaja juurde nii arvutus- kui ka arvestustehnikat ja sellepärast oleks Ülemnõukogule tarvis lisaelarvest eraldada 3,8 miljonit rubla. Selle projekti me paluksime Ülemnõukogu täiskogul võtta arutusele kiireloomulise küsimusena.

Juhataja

Suur tänu! Siin ei ole kahtlust, et juhtivkomisjon on eelarve-majanduskomisjon.

Lugupeetud kolleegid! Nagu te teate, tuleb täna päevakorda käsitleda juba reglemendimuudatuste valguses. Ülemnõukogu veendub õige pea, kas tema tehtud valik oli õige. Minu asi on täita reglemendinõudeid ja ma üritan seda teha nii hästi, kui see vähegi võimalik on. Käesolevat istungjärku alustades tuleb meil tunnistada, et tegemist on üleminekuperioodiga, s.t. et esimene pakkumine ajagraafiku kinnitamiseks tuleb praegu minu poolt suusõnaliselt. Järgmiseks istungjärguks antakse see teile juba tabeli kujul. Langetame kõigepealt otsused juhatusel saabunud seaduseelnõude kohta.

Eesti Vabariigi kohtunike valimise kohta on laekunud eelnõu ja juhatus teeb ettepaneku arutada seda 56. istungjärgul. Mida arvab täiskogu? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi mõne kohtuniku valimise kohta käiv eelnõu tuleks arutusele 56. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 58 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi ja ka erapooletuid ei ole. Juhatus otsus kinnitatakse.

Juhatus teeb ka ettepaneku arutada Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta käiva avalduse eelnõu 56. istungjärgul. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Läti

Vabariigi ja Leedu Vabariigi omandi kohta käivat avaldust arutatakse 56. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 46 rahvasaadikut, vastu 2, erapooletuid on 4. Juhatus otsus kinnitatakse.

Kolleegid! Juhatus pakub välja omapoolse ajagraafiku ja me otsustame, kas me kinnitame selle või mitte. Hakatuseks teatan teile, et juhatus on planeerinud päevakorra aruteluks veerand tundi, nii et meil on jäänud projekti järgi veel 4 minutit.

Esmapäev. Planeeritakse alustada 17. päevakorrapunktist. Ma ei hakka teile kirjeldama selle sisu, see on teil ees. Aruteluks on planeeritud 30 minutit. Järgmisena tuleb 6. päevakorrapunkt ja aruteluks on ette nähtud 45 minutit. Ja viimane on 14. päevakorrapunkt, aruteluks 30 minutit.

Teisipäev. Vaba mikrofoni aega on planeeritud 20 minutit, 10–10.20. Kolmas päevakorrapunkt 10.20–11.00. Neljas päevakorrapunkt 11.00–12.00.

Kolmapäev. Esimene päevakorrapunkt 16.00–16.45, seitsmes 16.45–17.15, kaheksas 17.15–18.00.

Neljapäev. Viies päevakorrapunkt 10.00–11.00, üheksas 11.00–11.30, üheteistkümnes 11.30–12.00 ja siis tuleb vaheaeg. Kolmeteistkümnes päevakorrapunkt 12.20–13.00, kuuteistkümnes 13.00–13.30, teine 13.30–14.00.

Minupoolsed kommentaarid. Märkimata on jäänud 10. päevakorrapunkt, mida on soovitatud arutada pärast kodakondsusseaduse vastuvõtmist, sellepärast me seda ajagraafikusse ei planeerinud. 12. päevakorrapunkt on jäetud nii-öelda reservi, siin on alati meie oma mees võtta. Niipea kui tekib vaba koht, võtame 12. punkti, see on arvamuse ärakuulamine. 15. punktiga on lood sellised, et siin peab komisjon ütlema oma selge seisukoha, kunas ikkagi soovitakse asjaga välja tulla. Vastavalt sellele katsume siis ajakava korrigeerida või aega kokku hoida. Kui te nüüd küsite, et miks just selline ajagraafik, siis ma ütlen, et sellised on, nagu öeldakse, eksperthinnangud. Kas ma võin päevakorra kinnitamisele panna? Jaak Allik, palun!

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu ajutine omandi- ja maareformi komisjon arutas täna poolteist tundi seda küsimust, mis meil päevakorras on esimese punkti all koos härra Reinsoni täiendusettepanekuga. Me arutasime seda väga põhjalikult ja teeksime Ülemnõukogule järgmise ettepaneku. Komisjon toetab härra Reinsoni ettepanekut põhimõtteliselt, kuid leiab, et kontseptsioonist lähtub terve hulk keerulisi ja kaugeleulatuvaid probleeme. Arvame, et enne küsimuse arutelu jätkamist täiskogus oleks vaja

läbi viia spetsiaalne nõupidamine Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni, omandi- ja maareformi komisjoni ja valitsuse esindajate vahel seisukohtade kooskõlastamiseks. Seetõttu teeme ettepaneku lükata nimetatud päevakorrapunkti arutamine edasi kuni vastava nõupidamise läbiviimiseni, s.t. Ülemnõukogu 56. istungjärguni. Meil on kindel arvamus, et 45 minutiga, mis on planeeritud, seda küsimust täiskogus arutada ei ole mõtet, enne on vaja mitmed küsimused omavahel selgeks vaielda, et mingi ühtse platvormiga välja tulla. Selle praegusel kujul arutamine täiskogus raiskaks lihtsalt aega. Mingi ettevalmistustöö oleks vaja teha.

Juhataja

Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et päevakorra projekti esimene punkt tuleks arutusele 56. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 56 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Esimene päevakorrapunkt meie projektist läheb järgmise istungjärgu päevakorra projekti, sellega seoses juhatuse pakutud ajagraafik ei kehti. Millised on ettepanekud, kas usaldate juhatust? Ma arvan, et kinnitame praegu päevakorra ja katsume reservpunktidega asja siluda. Kas ma võin panna päevakorra eelnõu koos ajagraafikuga hääletamisele? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 55. istungjärgu päevakord ja ajagraafik? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 62 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud. Sellega on kinnitatud järgmine päevakord.

1. Eesti Vabariigi seaduse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalalamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise kohta" eelnõu teise lugemise jätkamine ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalalamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise kohta" kehtestamise kohta" projekt.

2. Eesti Vabariigi põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu.

3. Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse rakendamise kohta" eelnõu.

4. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni arupärimine vabariigi valitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele seoses Eesti Kunstimuuseumi olukorraga.

5. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kodanike staatusest Eesti Vabariigis" eelnõu.

6. Eesti Vabariigi otsuse "Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest" eelnõu.

7. Eesti Vabariigi elamuseaduse eelnõu esimene lugemine ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi elamuseaduse rakendamise kohta" eelnõu.
8. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "KGB tegevusest Eesti Vabariigis" eelnõu. Arutelu jätkamine.
9. Eesti Vabariigi konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu. Esimene lugemine.
10. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikme A. Gussevi poolt esitatud Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduses" eelnõu. Esimene lugemine.
11. Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu. Teine lugemine.
12. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Saue Alevivalitsusele tema halduses oleva riikliku elamufondi müügiloa andmise kohta" eelnõu.
13. Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu. Esimene lugemine.
14. Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu. Teise lugemise jätkamine.
15. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra muutmise kohta" eelnõu.
16. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" eelnõu. Arutelu jätkamine.
17. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi moodustamisest senise Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi baasil" eelnõu. Teine lugemine.

Kolleegid! Teie volitusel jätan ma endale õiguse vahepeal meelde tuletada, kuidas kulgeb meie ajagraafiku täitmine, ja küsimuse arutelu loogikast lähtudes teha omapoolsed ettepanekud kas läbirääkimiste lõpetamise, küsimuse esitamise või selle lõpetamise kohta.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi moodustamisest Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi baasil" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Me alustame 17. päevakorrapunktist, mis käsitleb Eesti Vabariigi seadust "Eesti Vabariigi

Kaubandusministeeriumi moodustamisest senise Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi ja Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi baasil". Nagu mäletate, oli see küsimus kiireloomuline, põhjalik arutelu toimus esimesel lugemisel ja parandusettepanekud, kui neid oli, tuli esitada 24 tunni jooksul. Täna on teine lugemine ja ma paluksin kõnetooli minister Aleksander Sikkali.

A. Sikkal

Lugupeetud saadikud! Lugupeetud eestseisus! Pärast esimest lugemist arutasime seda seaduseelnõu nii majanduskomisjonis kui maaelukomisjonis. Põhimõttelisi kõhklusid kahe ministeeriumi ühendamises ei olnud, sest me jäime pidama selle juures, et ühendamise ühiseks nimetajaks on siiski ühtne kaubanduspoliitika, mida meil tuleb hakata ellu viima. Küll tekkis komisjonides teatud väitlusi, millises ulatuses peaks see ministeerium näiteks turumajandust või plaanimajandust ellu viima. Me arutasime ka saadik Ristkoki kirja, mis oli esitatud majanduskomisjonile. Selle kirja põhiline nõue oli, et kõnealusel ministeeriumil on kohustused Eesti riigi ja rahva ees. Kuna see oli lahti kirjutamata, mida mõeldi kohustuse all, siis oli kaks võimalust. Kui kohustuse all mõeldi, et ministeerium peab hankima Eesti rahvale suhkrut, siis me jõudsime selle variandi juurde, et järgmisest aastast ministeerium suhkrut hankida ei saa. Ministeerium peab looma ettevõtlusele, kaubandusele tingimused suhkrut hankimiseks. Kindlasti on see ministeerium kohustatud ajama ühtset poliitikat nii Eesti väliskaubanduses kui ka sisekaubanduses, seda eeskätt vastava seadustiku loomisega ja hiljem ka selle kontrollimisega. Ma tänan!

Juhataja

Kolleegid! Kas meil on hr. Sikkalile küsimusi? Ei ole. Suur tänu, hr. Sikkal! Kaasettekande eelarve-majanduskomisjoni nimel teeb hr. Aavo Mölder.

A. Mölder

Austatud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Majanduskomisjon arutas mõlema ministri osavõtul päris põhjalikult kahe ministeeriumi ühendamist ja jääb oma otsuse juurde, mille hr. Veetõusme esimesel lugemisel ette kandis. Majanduskomisjon on selle asjaga päri ja palub seaduse vastu võtta.

Juhataja

Suur tänu! Kas meil on hr. Möldrile küsimusi? Ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma avan läbirääkimised. Kes soovib sõna? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Hr. Sikkal oli lahkelt nõus esinema maaelukomisjonis pikema selgitusega sellel teemal, mille tulemusena maaelukomisjon loobus igasugusest vastupanust sellele plaanile ja toetab kahe ministeeriumi ühendamist. Meil on küll mure, et Eesti Vabariigis ei ole mingit instantsi, kes vastutaks maarahva varustamise eest, kuid me ei ole vastu nende kahe ministeeriumi ühendamise plaanile.

T. Made

Austatud eesistuja! Kas ma võin oma arvamuse öelda või pean esitama küsimuse härra Telgmaale?

Juhataja

Ei, Telgmaale küsimust esitada ei tohi, aga arvamust võib küll öelda.

T. Made

Arvamus on lühikene ja on n.-ö. hüüumärgiga, imestavas vormis: miks valitsus tuleb välja vahevariandiga, moodustades just nimelt niisuguse ministeeriumi? Miks valitsus ei moodusta kohe ühe ropsuga kaubandus- ja tööstusministeeriumi, mille kompetentsi hakkavad käima ka välismajandusküsimused? Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas on veel sõnasoovijaid? Kõnepidajaid? Ei ole. Kas me loeme läbirääkimised lõppenuks? Läbirääkimised on lõppenud. Kas härra Sikkal soovib lõppsõna? Ei soovi. Parandusettepanekuid laekunud ei ole. Kas me võime seaduse vastu võtta? Kolmanda lugemise nõuet ei ole laekunud. Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 27.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus "Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi moodustamisest senise Eesti Vabariigi Kaubandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Materiaalsete Ressursside Ministeeriumi baasil"?

Palun hääletada! Vaja on 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid on 2. Seadus on vastu võetud ja uus kaubandusministeerium on moodustatud.

Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest

Juhataja

Kolleegid! Juba esimese küsimusega saavutasime teatud edumaa. Jätkame 6. päevakorrapunktist, milleks on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest" eelnõu. Arutelu katkestati eelmisel istungjärgul, mil kuulasime ära hr. Ööveli ettekande ja esitasime talle küsimusi. Nüüd paluksime kaasettekandeks kõnetooli hr. Tupi!

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et see kaasettekanne täna on põhiliselt formaalsus, sest eelmisel korral kandis hr. Öövel sisuliselt kõik ette, mis selle kohta öelda on. Ma ei kahtle – ja usutavasti ka teie mitte –, et meie riiklikult iseseisvunud Eesti Vabariigil on vaja kontrollida oma piire, oma territooriumi. Eelkõige on see juba meie uuest seisundist tingitud vajadus. Edasi nimetagem põhjusi, mis tulenevad tänapäeva tõelisest olukorrast: kuritegevus, mis meil järjest suureneb, põgenike probleem, millega me oleme juba kokku puutunud, ja ka meie soodne geopoliitiline asend, mis võib olla sobiv kanalite loomiseks narkootikumide veol idast läände. Tavaliselt kasutatakse pidevate kanalite loomiseks ära just noori riike, kellel pole veel vastavat kontrollisüsteemi. Võib-olla ma lisaksin veel niipalju, et kogu kontrollimehhanism on keeruline neile, kes sellega otseselt tegelema hakkavad. Kui me siin saalis vaatleme otsuse juurde väljajagatud valitsuse määrust, mis puudutab kontrollimehhanismi, siis tundub ju, et lahendus ei olegi kes teab kui keeruline. Kui aga kontrolli hakkavad läbi viima inimesed, kel ei ole vajalikke kogemusi, võtab kogu protsessi süvenemine ja tõelisele tasemele jõudmine teatud aja. Sellepärast ongi planeeritud kontroll etapiviisiliselt sisse seada.

Rohkem ei ole mul midagi lisada ja ma loodan, et ka teil ei tohiks mulle küsimusi olla. Me saame ju aru, et küsimus on äärmiselt pakiline, me tunnetame seda iga päev. Üks asi, millest ma siiski veel räägiksin, on illegaalselt siin elavate inimeste probleem. Nad on saabunud siia

päris mitmest Nõukogude Liidu osast, Kesk-Aasiast, Kaukaasiast, samuti Venemaalt, ja nad ei ole tulnud siia ausate kavatsustega tööle, vaid lihtsalt kerget äraelamist otsima. Neid kontrollida pole politseil võimalik, sest ehkki meid on tunnustatud ja rahvusvaheliselt me oleme iseseisev riik, oleme sisuliselt praegu veel Nõukogude Liidu osa ja kogu Nõukogude Liidu territooriumil toimub vaba liikumine. See on minu poolt kõik. Täna teid kuulamast!

Juhataja

Suur tänu, hr. Tupp! Rahvasaadikutele on küsimusi. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Tupp! Kas teie komisjon on arutanud seda ideed, mis on ka ajakirjandusest valitsuse ettepanekuna läbi jooksnud, et 3. etapil seada sisse Venemaaga suhtlemine ainult eraisikute või juriidiliste isikute notariaalselt kinnitatud küllakutsete alusel? Kuidas te suhtute sellesse ideesse ja selle praktilisse teostamisse?

E. Tupp

Ma leian, et see on täiesti normaalne riikidevahelise suhtlemise viis. Me ise, eestlased, sõidame ju isegi Saaremaale niiviisi. See oleks üks võimalus, kuidas me saaksime kontrollida kogu eespool mainitud kontingenti, ja see ei raskenda ju sugugi ausate inimeste siiapääsu. Ma leian, et selles ei ole mitte midagi imelikku. Meie piirikontroll peab jõudma niisuguse totaalsuseni, sest vähema totaalsusega mehhanismist ei ole ilmselt abi selle kõige piiramisel, mis meil siin toimub.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Täna "Postimehes" väidab Tartu politseiprefekt härra Uiho, et suurem osa meil röövitud varandusest, korterivaraste saagist müüakse maha idas laatadel ja turgudel. Mis te arvate, kuidas me realselt suudame peale sõiduautode kontrollida ka reisironge, et neid pisiasju, mis on üpris kallid, kontrollida? Ja teiseks, ajaloost on meil õppetunnid, et külm ja nälg on teinekord ida pool pannud liikuma niisugused mehed, keda kutsutakse kotipoisteks. Millised jõud on selleks, et neid vastu võtta? Juba on esimesed märgid ka selle kohta, et keegi on palunud ühes või teises noores Balti riigis poliitilist asüüli. Kas meil on mõeldud ka põgenike laagrite peale?

E. Tupp

Härra Peterson esitas väga rasked küsimused. Alustame rongi kontrollist. Rongitoimkonna töö, ma kujutan ette, on äärmiselt keeruline. Enamik teist on vist sõitnud omal ajal üle Ungari, Bulgaaria või Rumeenia piiri. Minul on see juhus olnud. Kuidas toimus seal asjade kontroll? Lõplikult ei saa ju kontrollida, alati on võimalik midagi ära panna. Võtame või kuld- ja hõbeehmed, mis on varastatud, neid on lootusetu leida. See kontrollimehhanism aitab siin võib-olla juhuslikult, kuid täielikult ei taga see midagi, eriti esimesel etapil. Ma usun, et kulub tükk aega, enne kui rongitoimkond harjub ja noored poisid saavad konkreetse kogemuse. Osav tolliametnik võtab ju väga kergelt vahele selle, kelle olemisest võib välja lugeda ebaausust. See on lihtsalt professionaalsuse küsimus. Usun, et esialgu on see muidugi raske. Ma vabandan, ma sattusin väga hoogu esimesele küsimusele vastamisega.

Teine probleem on tõusnud üles just eriti talude puhul. See läheb muidugi välja küsimuse raamidest, aga ma siiski raiskan sellele paar minutit. Asjast oli juttu Sakus talunike ja prefektide ühisel koosolekul, kus talunikud nõudsid endale kaitset, eriti üksikutes kohtades olevate talude puhul. Siin ilmselt on üks lahendus selles, et neile tuleb anda õigus osta lihtsustatud korras relvi, mis praegu müüa on, s.t. jahipüsse. Mis puutub piiri totaalsemasse kontrolli, siis praegu ei võimalda piiri täielikult katta ka meie inimressurss. Patrull peaks ju olema ka vähem käidavates kohtades.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma vabandan vahelesegamise pärast, aga see küsimus oleks tulnud esitada hr. Öövelile. Hr. Tupile esitatavad küsimused peaksid käsitlema ikkagi seadusandlikku tegevust. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kui me arutasime seda päevakorrapunkti eelmisel istungjärgul, siis suhtus hr. Öövel valitsuse esindajana positiivselt sellesse, et kõik välismaalased võrdsustataks ja ka ida poolt Eestisse tulijad peaksid maksma Eesti Panga kursi alusel sama palju, kui maksavad Rootsi kodanikud Eesti Vabariigi sissesõiduviiša eest. Kuidas suhtute teie kui juhtivkomisjoni esimees ettepanekusse lisada käesoleva eelnõu §-le 5 lisapunkt punkt 3 (praegune punkt 3 muutuks punktiks 4) sellises sõnastuses: "Alustada 1. detsembrist 1991 sissesõiduviišade nõudmist ka Eesti Vabariigi ida- ja lõunapiiril, võrdsustada sissesõiduviiša saamisel kõik välismaalased"?

E. Tupp

Lugupeetud hr. Hallaste! See otsus kehtib väga lühikest aega, sest riigipiiriseaduse eelnõu toob ilmselt teatud muutusi. Mina suhtun positiivselt sellesse, et tasu viisa eest peab olema. Päris rubla järgi kõiki arvestada on ehk natuke problemaatiline, ma ei ole rahandusspetsialist. Mingisugune tasu peab kindlasti olema, aga ma ei oska praegu täpselt vastata, milline see peab olema. See ei tohi olla mitte mingi sümboolne raha, vaid ikkagi täiesti korralik summa, mida saaks kasutada meie piiriteenistuse organiseerimisel.

K. Kama

Austatud hr. Tupp! Kõigepealt küsimus punkti 3 kohta, kus on öeldud, et Riigi- ja Piirikaitseametile laienevad Eesti Vabariigis kehtiva administratiivõigusrikkumiste koodeksi 19. peatükis piirivalvevägede õigusi käsitlevad sätted. Kas te oskate kas või paari sõnaga öelda, milles need õigused seisnevad? Teine küsimus. Arvatavasti olete nõus, et kogu piiriprobleematika reguleerimiseks otsusest ei piisa. Kui on ette nähtud, et kahe nädala pärast peab tulema seadus, kas meil on siis ikka mõtet otsust vastu võtta? Kas ei kordu sama olukord, mis oli majanduspiiri puhul, kui me läksime seda asja ennatlikult tegema ja lõpptulemusena oli piiril suurem segadus kui enne? Mehed olid seal ilmaaegu, kaubad kuhjusid, kogu probleem oli reguleerimata. Kas ei oleks õigem see kaks nädalat oodata ja siis asju juba korralikult ajada?

E. Tupp

Mis puutub administratiivõigusrikkumiste koodeksi 19. peatükki ja piirivalvevägede õiguste käsitlemisse selles, siis siin annab konkreetsema vastuse võib-olla hr. Öövel. Ma ütleksin vaid niipalju, et meil ei ole praegu teist võimalust leida vastavat seaduslikku alust. Mäletatavasti kehtisid Tsaari-Venemaa seadused Eesti Vabariigi algaastail ka teatud aja jooksul, nii et midagi imelikku siin ei ole. Me lihtsalt ei jõua. Teine küsimus oli, kas nii lühikeseks ajaks on otstarbekas otsust vastu võtta. Ma olen samal meelel, aga mul on kahtlus, et see lühike aeg, mis siin on ette nähtud, võib muutuda pikaks. Ülemnõukogu praktikas on mõned asjad väga pikale läinud ja siis ei oleks meil mitte midagi. Parem olgu meil lühikeseks ajaks ja halvem kui üldse mitte midagi. Meil tuleb ilmselt sel nädalal ette ka kaitseteenistuse seadus, mis on küllap nii Ülemnõukogu kui ka valitsuse süül kaua veninud, ja see sõidab siis praegu arutatavasse probleemi otsaga sisse.

V. Malkovski

Lugupeetud ettekandja! Minu meelest peab iga seadus või otsus rajanema reaalsel alusel. Milline on teie meelest reaalne mehhanism nende inimeste määratlemiseks, kellest te rääkisite, kes tahavad külastada oma sugulasi Eestis?

E. Tupp

Mehhanism on täiesti reaalne. Ma toon näite: mina sõidan oma Kohtla-Järvel elavale õele külla 2 aasta jooksul üks kord, tema käib sama palju minu juures, ja kui mul oleks selleks vaja vormistada dokumendid, siis ma teen seda ilma mingi probleemita. Ma usun, et see mehhanism hakkab tööle ka piiril, teist võimalust meil ei ole. Mis puutub piirilähedastesse elanikesse, siis seal on võimalik asi korda seada vastavate kaartidega. Kui mul elaks mõni sugulane Siberis, siis vaevalt ta võtaks nii pikka sõitu ette tihedamini kui paari aasta jooksul üks kord. Sel juhul ei ole vormistamine aeganõudev, sest niisugune sõit planeeritakse varakult ette. Sama lugu on praegu meil ju Saaremaale sõiduga, me ei saa sinna sõita, kui ei ole kutset. See on normaalne, sest kui Saaremaale oleks praegu vaba minek, viiks see pikapeale tasakaalust välja tema unikaalse looduse.

T. Mets

Lugupeetud härra ettekandja! Jutt oli viisavabast vahetusest. Kas viisavaba vahetus tuleb ka Venemaaga ja kas sellega kaasneb turismimaks? Me ise liigume ju palju Soome ja Venemaa vahet. Kas see ei ole sisepingete loomine ainult selleks, et täiendada riigieelarvet? Teen veel ühe märkuse teie väite kohta, mis ei olnud kuigi korrektne. Ütlesite, et Saaremaale ei saa vabalt minna sellepärast, et me tallame Saaremaa ära. Ütlen võrdluseks, et Malta saarel käib aastas 10 korda rohkem turiste, kui saarel põliselanikke on. Niisiis, see ei ole määraja.

E. Tupp

Mis puudutab viisavaba sõitu, siis on täiesti normaalne, et tulevikus sõlmivad näiteks turismiturismifirmad omavahel vastava kokkuleppe. See on täiesti normaalne ja loogiline ning sel juhul oleks asjaajamine lihtsustatud. Malta ja Saaremaa võrdlus on võib-olla rohkem küsimus keskkonnaspetsialistile. Niipalju kui mina tean, on saarlased põhjendanud piirangut just sellega, et nad ei taha Saaremaale liialt palju inimesi. Küsimus ei ole võib-olla mitte niivõrd Saaremaa turu tühjaksostmises, kui võrd loodusreostuses. Kuidas? Arvate, et rahasaamises? Ma ei tea, see on nii väike summa, härra Mets, ma leian küll, et seda ei ole palju.

V. Malkovski

Lugupeetud ettekandja! Teie esimese vastuse põhjal jääb mulle mulje, et teie otsus ei rajane reaalsel alusel. Esiteks hämmastab mind teie vastuses see, et tuleb saata kutse. Sugulased sõidavad ju kohale tavaliselt mingi sündmuse puhul. Ja kas teil on olemas statistilised andmed selle kohta, kui palju käib suvel Eestis ilma kutseta inimesi, kel on siin omand?

E. Tupp

Kui on olemas omand, siis on täielik alus saada alaline võimalus siia sõita. Samuti on see täiesti loomulik ärialaste sidemete puhul. Ilma kutseta on võimalik sõita ka turistil, selleks otstarbeks on vastavad turismifirmad ja nii käiakse minu arvates praegugi siin. Sel juhul vormistab asjad firma, inimesel ei teki mingit probleemi.

Juhataja

Suur tänu, härra Tupp! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

E. Tupp

Täna!

Juhataja

Kolleegid! Kas soovitakse veel esitada küsimusi härra Öövlile või avame läbirääkimised? Ei soovita. Ma avan läbirääkimised. Ignar Fjuk, palun kõnetooli!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et see on õigeaegne ja vajalik dokument. Teeksin kõigepealt kaks kommentaari ja siis ühe ettepaneku. Üks kommentaar on seotud kristlik-demokraatliku fraktsiooni ettepanekuga rakendada praegu kohe ida poolt tulijaile ka viisamaksu ja viisasid. Ma arvan, et nüüd, kui me oleme iseseisev ja sõltumatu riik ning alustasime läbirääkimisi, on viisade sisseseadmine juba soliidsusest lähtudes kahepoolne. Küllap seab ka Nõukogude Liit sisse viisa ja ma ei kujuta ette, et me teeksime seda praegu ühepoolset. Seetõttu ma võtaksin selle küsimuse päevakorrast maha.

Teine kommentaar on küsimuse kohta, kas ei ole ennatlik enne piiriseaduse eelnõu esitamist Ülemnõukogule rakendada piiril sissesõitu reguleerivaid abinõusid. Praegu on ette pandud, et see seaduseelnõu esitatakse alles kahe kuu jooksul. Võib-olla Ülemnõukogu otsustab, et see peaks toimuma kiiremini, kuid igal juhul nõuab seadus kahte, kui mitte kolme lugemist. Ja

kuna praegu on riigipiiriküsimus meil ka kontseptuaalselt Nõukogude Liiduga lahendamata, toob selle eelnõu lugemine kaasa küllalt suuri ajakadusid. Seetõttu ma ei pea otstarbekaks piirikontrolli praegu rakendamata jätta ja oodata, kuni seadus Ülemnõukogus vastu on võetud. Kolmas punkt, mida tahan puudutada, on seotud ka ettepanekuga. Nimelt on esimeses punktis öeldud, et vabariiki sissesõitu ja siit väljasõitu lubada ainult valitsuse poolt kindlaksmääratud piiripunktides. Mida see tähendab? Ma saan aru, et sellega tahetakse öelda: Eesti riik ei saa oma territooriumi nii maal kui merel terves ulatuses kaitsta ja igas võimalikus punktis kontrolli rakendada. Tsiviliseeritud ühiskonnana me fikseerime ära need kohad, kust tsiviliseeritud isik läbi tuleb, ja mujalt ta lihtsalt ei tule. Seega oleks asja üks pool kindel, kui me teaksime, et tegu on selliste isikutega. Kuid kui on võimalikud muudki käitumismallid korrarikkumised, siis peab olema ka teine mehhanism. Selline mehhanism, millega saab fikseerida või kinni võtta need isikud, kes ei ole tulnud üle piiri selleks ettenähtud kohas ja kellel ei ole vajalikku märget kas sissesõidupaberil või passis. Seetõttu ma arvan, et eelnõul peab olema veel üks lisa. Nimelt tuleb teha valitsusele ülesandeks välja töötada Eesti Vabariigi territooriumil illegaalselt viibivate isikute arvelevõtmise kord, s.t. et kõigile, kel pärast kehtestatud kontrolli algust ei ole siin alalist elukohta ega märget passis, tuleb öelda selgelt, et nad on tulnud siia illegaalseid kanaleid pidi. Ja teine punkt oleks, et 1. detsembrist arvele võtta kõik Eesti territooriumil olevad illegaalsed isikud. Seda ei pea tegema mitte püüdmise teel, vaid tuleb ette näha, et kõik illegaalsed isikud registreerivad ennast politseiprefektuurides teatud aja jooksul. Kes selleks ajaks seda ei ole teinud, kuuluvad siis kas väljasaatmisele või administratiivkorras karistamisele. Ma tahan kogu selle jutuga öelda, et esimene punkt on küll õige, aga see on asja üks pool. Kui me ei pane siia juurde mehhanismi, mis seda punkti eiravate isikute suhtes Eesti Vabariigi territooriumil rakendub, siis ei ole meie otsus realiseeritav. Ma esitan ettepaneku Enn Tupile kirjalikult. Aitäh!

J. Põld

Ma juhin veel kord kolleegide tähelepanu sellele, et otsuse projekti arutati riigikaitsekomisjonis ja komisjon toetas seda. Osa kolleege ei pannud seda vist tähele.

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Ma tulen siia kõnepulti selleks, et kaitsta oma ettepanekut võrdsustada kõik välismaalased, nii need isikud, kes tulevad Rootsist, kui ka need, kes tulevad meile Sankt-Peterburgist või Moskvast. Praegusesse otsusesse on vaja kindlasti sisse kirjutada punkt, et sissesõiduvuusi tuleb nõuda ka ida-, lääne- ja lõunapiiril

ning nõuda kõigi välismaalaste käest, kelle suhtes ei ole Eesti Vabariik sõlminud lepingut viisavaba vahetuse kohta. Ning sellised lepingud peavad olema igal juhul ratifitseeritud ka Ülemnõukogus, neid ei ole võimalik teha mingi kokkuleppe või protokollis vormis.

Mis puutub viisamaksu, siis ma ei näe selles mingit hädaohtu, et rubla inflatsioon on suur. Teatavasti annab Eesti Pank igal nädalal meile rubla kursi välisvaluutade suhtes. Praegu on kehtestatud, et Rootsi kodanik peab kuni kuuajase viisa eest maksma 60 krooni, mis viimase kursi järgi, 6. novembri Eesti Panga kursi järgi on ümmarguselt 527 rbl. Kui rubla väärtus langeb veelgi, siis see summa suureneb. Kui inimene tahab saada viisat pikemaks kui kuuks ajaks, siis maksab selline viisa 200 Rootsi krooni ja vastavalt sellele ka siis Nõukogude rublasid. Kui meie valitsus ei ole võimeline sisse seadma konsulaarosakondi Sankt-Peterburgis ja Moskvast, siis kindlasti on tal võimalik sisse seada viisasüsteem sadamas, lennujaamas ja raudteejaamas. Inimesed, kes tulevad üle piiri, Narvas näiteks rongiga, maksavad selle summa ära kahekordses ulatuses, kui neil viisat ei ole, nii nagu see käib Rootsi kodanike puhul. Minu arvates on see lihtsalt häbiväärne, et väliseestlasi, kes on ka Rootsi kodakondsuses, sunnitakse sellist maksu maksma ja samal ajal pääsevad ida poolt tulijad siia ilma igasuguse kontrolli ja viisata.

Viisa saamiseks on välisministeerium kehtestanud selge korra, selleks on kindlasti vajalik kas juriidilise isiku või üksikisiku kutse, mis on notariaalselt tõestatud. Kui Venemaa on meie jaoks välismaa ja meie ei kuulu Nõukogude Liitu, siis käitugem nii, nagu on kohane iseseisvale riigile ja kirjutagem ka otsusesse sisse põhimõtteline kohustus valitsusele võrdsustada sissesõiduviiisade saamisel kõik välismaalased. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma jätkaksin Ignar Fjuki alustatud teemal. Ta rääkis, et otsuse punkt 1 ei ole rakendatav ilma lisaotsuste vastuvõtmiseta. Minu arvates ei ole rakendatav ka punkt 2, kus on kirjutatud, et Eesti Vabariigi Riigi- ja Piirikaitseamet tõkestab inimeste loata sissesõitu. Siin ei ole öeldud, et piiripunktide kaudu, vaid on nõutud kogu vabariigis vastavate dokumentide sissesõidu tõkestamist. Kahjuks on olukord niimoodi, et kontrollpunktidevahelisi teid ei kontrolli õigupoolest mitte keegi, kuid nende kaudu liigub kindlasti kuritegelik element. Ajalehtedest on lugeda, et alles hiljaaegu võeti väljaspool meie vabariiki kinni inimesi, kes olid sooritanud mõrva või röövinud Eestis. Oleks hädavajalik, et ka väiksemad teelõigud oleksid kontrolli all. Siin on küll põhjenduseks toodud, et meil pole veel vabariigi piiri, aga kontrollpunktid on ju kuskile piirile ometi pandud, olgu siis kas või Eesti NSV piirile. Minul on ettepanek viia sisse selline punkt, mis kohustab valitsust või

Riigi- ja Piirikaitseametit rakendama majanduspiiri kontrollpunktide vahelisel maa-alal 1991. aasta 15. detsembrist alates pistelisi kontrolle.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Need kahel või kahel ja poolel leheküljel kirja pandud punktid on üldiselt napid. Mis nende taga siis tegelikult on, kui nad lahti mõtestada? Kui hr. Arro mõtet jätkata, siis punktid 2 ja 4 haakuvad omavahel, ma küsisin seda ka hr. Öövlilt käest, kui ta siin meie ees seisis. Fakt on, et selle otsuse järgi tahame kõik sisse seada 15. novembrist ja 15. november on juba ülehomm. See on üks nendest seadustest, mille rakendust inimesed ootavad, ja nende jaoks ei ole tähtis mitte paber, vaid selle paberi peal kirjapandud punktide teokstegemine. Ja selle teokstegemise läbi sünnib meil usk, et me oleme olemas. Mul on küll kangesti hirm, et 15. novembrist ei juhtu veel peaaegu mitte midagi, mis oleks märgata. Selle näiteks toon eileõhtuse kogemuse rongis, mis Minskist väljus ja õhtuks Tallinna jõudis. Vagunisaatja kurtis pisarsilmil, millal ometi saaks korra majja ja puistataks läbi need tagides mehed, kes tulevad Minskist peale, käivad Tallinnas, lähevad Vilniuses maha jne., jne. Arvan, et see paber iseenesest ei päästa midagi, me peame saama niikaugele, et see hakkaks toimima ja rangelt toimima.

Hr. Hallastele ma julgeksin vastu öelda, et kuna läbirääkimine teise poolega käivitus alles eile või üle eile ja üks läbirääkimiste punkte on ka piiriküsimus, siis peaks ehk hr. Hallaste ettepaneku sisu ka enne läbirääkimistel paika pandama. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Kas oleme kokku leppinud, et lõpetame läbirääkimised? Läbirääkimised on lõppenud. Kas hr. Öövel soovib lõppsõna? Kui parandusettepanekud on laekunud, siis võib-olla te mõlemad kommenteeriksite, sest hr. Tupp palub pärast kindlasti lõppsõna.

A. Öövel

Lugupeetud Ülemnõukogu! Austatud juhataja! Ma võib-olla vastaksin hästi kiiresti rahvasaadik hr. Kama küsimusele administratiivkoodeksi kohta. Ütleksin, et õigusi on selles peatükis hästi vähe ja need puudutavad ainult kuni 3-tunnist administratiivkinnipidamist ning isiku ja asjade läbivaatamist. Nähakse ette asjade läbivaatamise kord, kes ja kuidas võib seda teha.

Mis puutub tehtud ettepanekutesse, siis nagu ma ka eelmine kord ütlesin, olen põhimõtteliselt

hr. Hallastega täiesti nõus, et kõik välismaalased tuleb võrdsustada ja seada nende jaoks sisse ühine kord. Kas see peab just olema maksustamise kord, seda ilmselt ei otsusta mitte piirikaitseamet, vaid temast kõrgemal seisvad organid. Hr. Paju ettepanek arutada seda siiski koos vastaspoolega läbirääkimistelaua taga on kahtlemata ka õige. Kui me 15. oktoobriks nimetatud otsuse projekti esitasime, siis me arvestasimegi, et kuu aega jääb seda aega, mil me jõuame vastaspoolega läbi rääkida. Täna oleme paraku jõudnud küll selleni, et aega on tõepoolest kaks päeva ja läbi rääkida ei jõua enam midagi. Sellepärast ma teeksin siiski ettepaneku pikendada tähtaega kas või 10 päeva võrra, et meie välisministeerium suudaks kõigepealt Venemaa välisministeeriumile teatavaks teha, et niisugune kord Eesti Vabariigi piirides rakendub. Mis puutub pistelise kontrolli rakendamisse, siis ma usun, et see on piirikaitseameti kohustus ka sel juhul, kui Ülemnõukogu oma otsuses sellist nõuet ei esita. See on puhtspetsiifiline külg. Niipalju, kui seda on olnud võimalik meie jõudude ja transpordivahenditega ning energiakriisi oludes teha, oleme seda teinud. On olemas ka päris täpne statistika, palju on piiril või kontrollpunktidevahelisel alal keelatud kauba vedajaid kinni peetud. Me ei saa seda päris klassikaliseks salakaubaks nimetada, sest seda ei ole peidetud, vaid on veetud avalikult kas siis auto pagasiruumis, kastis või järelkärus, aga neid koormaid on siiski olnud päris palju, mida niiviisi on kontrollpunktide vahel kinni peetud. Nii et siin oleks ainult vaja, et me suudaksime kõigepealt hästi ette valmistada inimesed ja varustada piirikaitse siis ka vastava transpordi ja relvastusega.

Rohkem ettepanekuid põhimõtteliselt laekunud ei ole. Hr. Tupp ütleb ka veel mõned sõnad, mina omalt poolt tahaksin lõpetuseks öelda: on täiesti üheselt selge, et kontrolli alustada tuleb. Ma jagan hr. Paju mõtet, et kas meie inimesed kohe tunnevad selle kontrolli efektiivsust, aga millegagi ei ole ju nii, et asi hakkab homsest peale ja on kohe täisefektiivne. Meil on praegu vähe poisse – täna alustasime järjekordse lennu ettevalmistamist –, aga need vähesedki mehed peavad oma tööd tegema. Ei saa öelda, et me ootame senikaua, kui oleme ükskord täiesti valmis, see aeg võib olla üpris kaugel.

Juhataja

Suur tänu, hr. Öövel! Hr. Tupp! Teie lõppsõna. Selle käigus me selgitame siis ka, kuidas täiskogu suhtub parandusettepanekusse. Palun!

E. Tupp

Juhataja! Lugupeetud kolleegid! Läks raskemalt, kui ma arvasin. Ootas, et saame täna siin saalis selle otsusega lõpule, aga kahjuks see ei õnnestu, ettepanekuid on palju ja otsus vajab

redigeerimist, midagi ei ole parata. Nüüd on ainult küsimus selles, kes redaktsioonilised parandused teeb. Ma usun, et te usaldate hr. Öövlit ja riigikaitsekomisjoni, ja need ettepanekud, mida me sisse ei võta, paneme siis saalis hääletusele. See olekski siis lõppsõna.

Juhataja

Suur tänu! Hr. Tupp! Kas ma saan õigesti aru, et nii autorid kui ka juhtivkomisjon on seda meelt, et läbirääkimistel väljaöeldud mõtted nõuavad otsuse projekti uut redaktsiooni?

E. Tupp

Seda küll. Millise päeva peale me saame selle panna?

Juhataja

Ma usun, et kolmapäevale kohe alguseks. Kas on veel parandusettepanekuid, mis tulevad täiskogu ette, või olete kõiki laekunud ettepanekuid aktsepteerinud?

E. Tupp

Mul ei ole sellest täpset ülevaadet, sest sain viimase ettepaneku alles praegu, aga ilmselt võiks mõni neist olla saalis hääletamisel.

Juhataja

Nagu selgus, ei ole täna parandusettepanekute läbihääletamine ja selle kaudu uue redaktsiooni kujundamine võimalik. Kolleegid! Kas me katkestame arutelu niisuguse arvestusega, et me jätkame seda kolmapäeval esimese päevakorrapunktina? Suur tänu! Hr. Tupp, tänan!

Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Kolleegid! Vastavalt kinnitatud päevakorrale me jätkame 14. päevakorrapunktiga, mis käsitleb Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse

"Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu (teise lugemise jätkamine). Paluksin kõnetooli rahandusministri esimese asetäitja härra Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! Minu mälu järgi on nii, et eelmisel lugemisel hääletasime läbi parandused, kuid lõpphääletus jäi pidamata, kuna saadikutel ei olnud laual adekvaatset teksti. Kõik läbirääkimised olid minu arust sisuliselt lõppenud. Nüüd on saadikutel tekst laual, siin on eelmise tekstiga võrreldes tehtud terve hulk märkusi ja viidud sisse kõik parandused, mis te läbi hääletasite. Rohkem ma ei oskagi teile midagi öelda.

Juhataja

Suur tänu, härra Roose! Seda selgitust oligi rahvasaadikutele vaja. Kolleegid! Teie ees olev karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu variant on tõepoolest jõudnud sellisesse staadiumisse, et mul on alust küsida, kas võtame vastu seaduse. Ma tuletan veel kord teile meelde, et kõik protseduurinõuded on täidetud, kolmanda lugemise nõuet keegi esitanud ei ole. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 31. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seadus? Palun hääletada! 52 häält. Poolt on 67, vastu ei ole keegi, erapooletuid ei ole. Seadus on vastu võetud.

Kolleegid! Nagu ütles ka selle päevakorrapunkti pealkiri, on vaja veel vastu võtta seadus muudatuste kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses. Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus muudatuste kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses? Palun hääletada! 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 62 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, ka erapooletuid ei ole. Seadus muudatuste kohta aktsiisimaksu seaduses on samuti vastu võetud.

Nagu te näete, kolleegid, ei ole planeerimine mitte kerge töö, me oleme ajagraafikust ette jõudnud. Kui hr. Reinson on nõus, siis oleks mul ettepanek naasta nüüd 12. päevakorrapunkti juurde, milleks on Ülemnõukogu otsuse "Saue Alevivalitsusele tema halduses oleva riikliku elamufondi müügile andmise kohta" eelnõu. Kuulame ära hr. Reinsoni, kes esineb eelarve-majanduskomisjoni nimel.

J. Reinson

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma pean kahetsusega nentima, et mul ei ole seda materjali kaasas, aga mul on täpselt meeles, kuidas majanduskomisjon otsustas.

Eelarve-majanduskomisjon arutas nimetatud eelnõu kahel istungil ja jõudis järeldusele, et me ei pea otstarbekaks arutada seda Ülemnõukogu täiskogu istungil. Selles on müüdavate korterite hind juba otseselt määratud, mis pärast tekitab suuri probleeme teiste korterite erastamisel. Me loome sellega juba teatud raamid ja hiljem pole mingit võimalust tehtut ignoreerida. Peamiselt sellepärast ei pidanud meie komisjon õigeks arutada seda küsimust enne, kui on vastu võetud üldine korterite ja elamute privatiseerimise seadus. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Me oleme ära kuulanud eelarve-majanduskomisjoni arvamuse ja võtame selle teadmiseks.

Lugupeetud kolleegid! Vaheaeg 10 minutit. Töö jätkub 17.35.

V a h e a e g

Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta

Juhataja

Kolleegid! Istungjärgu töö jätkub. Asugem oma kohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 30.

Jätkame 16. päevakorrapunktiga: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" eelnõu. Selle küsimuse arutelu katkestati, kuid enne olime kuulanud ära keskkonnaminister hr. Kaasiku ettekande ja esitanud talle küsimusi. Me ei ole kuulanud veel väliskomisjoni ja õiguskomisjoni kaasettekandeid. Ma paluksingi kõigepealt kõnetooli väliskomisjoni nimel hr. Volkovi!

S. Volkov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Väliskomisjoni istungil arutasime kaks korda otsuse "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" eelnõu. Igal riigil on võõrandamatu õigus oma majandusvööndile merebasseinis. Seda küsimust arutades puutusime kokku selliste probleemidega, mida on mainitud preambulas, viidates ÜRO 1982. aasta mereõiguse konventsiooni sättele riikide majandusvööndite kohta. Praegu pole Eesti Vabariik veel selle konventsiooniga ühinenud. Tuleb otsustada, kas vabariik ühineb selle

konventsiooniga täielikult või mingite klauslitega, nagu on teinud suurem osa konventsiooniga liitunud riike, sealhulgas sellised suurriigid nagu Ameerika Ühendriigid ja Suurbritannia, meie põhjanaabrid Rootsi ja Soome ning Nõukogude Liit. See on ajaküsimus. Majandusvööndit on aga vabariigile juba praegu vaja, pidades silmas tema mereressursse nii territoriaalvetes kui ka majandusvööndis väljaspool seda.

Komisjon jõudis järeldusele, et üldiselt meil probleeme ei tule, välja arvatud mõned täpsustused Soome ja Rootsi majandusvööndi piiril. Tõsisemaid probleeme võib tekkida majandusvööndi piiri taastamisel Venemaa ja Lätiga. Ent need küsimused on komisjoni arvates täiesti lahendatavad, on vaja vaid läbirääkimisi ülalmainitud riikide valitsustega ning majandusvööndi piiride täpsustamist.

Probleemi olemus seisneb selles, et rääkides meie vabariigi riiklikust staatusest, kinnitasime, et me oleme Eesti Vabariigi õigusjärglased. Aga aastail 1939–1940 ei olnud juttu majandusvöönditest. Aastail 1939–1940 oli ka riikide territoriaalvete ulatus teistsugune. Eesti territoriaalveed ulatusid tol ajal 4 miili kaugusele. Praegu on riikidel 1958. ja 1982. aasta konventsioonile tuginedes õigus 12 miilini ulatuvatele territoriaalvetele. See ei tähenda, et need peavad olema just 12 miili, need võivad olla ka 3-, 4-, 6-, 8-, 12-miilised. Seejuures kerkibki üles küsimus, kas me võime majandusvööndi piiri kindlaksmääramisel lähtuda 12-miilistest territoriaalvetest. Kas meil on tingimusteta õigus tunnistada end teatud määral Nõukogude Liidu majandusvööndi pärijaks? Komisjon jõudis järeldusele, et mis puutub majandusvööndi piiridesse Soome ja Rootsiga, siis on meil õigus nii arvata. Seepärast teeb komisjon ettepaneku sõnastada 1. punkt järgmiselt: kehtestada täielikus kooskõlas rahvusvahelise õigusega väljaspool Eesti Vabariigi territoriaalvesi Balti meres ja Soome lahes Eesti Vabariigi majandusvöönd, mille piir Rootsi ja Soomega kulgeb mööda endist NSV Liidu majandusvööndi piiri, piir Läti ja Venemaaga aga määratakse kindlaks erikokkulepetega. Selle täienduse piiride kindlaksmääramise kohta võttis komisjon vastu 9 poolthäälega. 1 komisjoni liige hääletas vastu.

2. punkti, mis käsitleb majandusvööndi ja mandrilava ressursside kaitsmise ja kasutamise ning õigusliku režiimi kohta käiva seaduse eelnõusid, selle seaduse ettevalmistamist valitsuse poolt kahe kuu jooksul ja Ülemnõukogule esitamist, otsustas komisjon jätta muutmata. Ressursside kaitsmine ja kasutamine ning õiguslik režiim on väga tähtis küsimus.

3. punkt teeb Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks valmistada kahepoolsete läbirääkimiste teel Rootsi Kuningriigi, Soome Vabariigi, Läti Vabariigi, Vene Föderatsiooni ja NSV Liidu valitsusega ette ning esitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule kokkulepped Eesti Vabariigi ja naaberriikide majandusvööndi piiride täpsustamise kohta.

Komisjon võttis vastu otsuse jätta välja merepiiride fikseerimine ja sõna "kahepoolsed", et jutt oleks ainult läbirääkimistest majandusvööndi piiride kohta. Muid parandusi väliskomisjon ei teinud. Otsuse lõplik variant võeti komisjoni istungil ühel häälel vastu.

Juhataja

Suur tänu! Küsimused rahvasaadikutelt. Härra Mets, palun!

T. Mets

Lugupeetud ettekandja härra Volkov! Mul oleks üks küsimus majandusvööndist ja sellega kaasnevatest riiklikest läbirääkimistest. Keda teie näete läbirääkimiste pooltena, kas Eestit ja Liitu või Eestit ja Vene Föderatsiooni? Kuna Eesti senised lepingud on olnud algselt sõlmitud Eesti ja Vene Föderatsiooni vahel, siis peame seda ilmselt ka praegu silmas pidama, sest meie otsene partner ja praktiline jõu valdaja on ikkagi Vene Föderatsioon.

S. Volkov

Ei, härra Mets, ma ei ole teiega selles suhtes nõus. Mis puutub majandusvööndi piiri Venemaaga, näiteks Luuga lahte või väljapääsu Soome lahest, siis nendes küsimustes peame muidugi pidama läbirääkimisi Vene Föderatsiooni valitsusega. Aga kui küsimus puudutab majandusvööndi piire Soome ja Rootsi vastavate piiridega, siis peame läbi rääkima ka NSV Liidu valitsusega. Omal ajal kehtestati nende vööndite piirid kahepoolsete ja ühel juhul kolmepoolsete kokkulepetega ning tehti mitmeid muudatusi. Praeguseni on jäänud ebaselgeks ühe väikese ala kasutamine, mis asub 20° 30' idapikkusel. Sellele võivad ühesuguse õigusega pretendeerida nii Rootsi, Soome, Eesti kui ka Nõukogude Liit. Et varem sõlmiti lepingud Nõukogude Liiduga, siis nõuab ka nende täpsustamine või tühistamine kooskõlastamist NSV Liidu valitsusega.

Juhataja

Kolleegid! Kuulame ära ka õiguskomisjoni seisukoha. Ma paluksin kaasettekandeks kõnetooli härra T. Antoni!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjonis arutati läbi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta" projekt. Õiguskomisjon peab vajalikuks juhtida teie tähelepanu viiele asjaolule.

Esiteks. Tähtsaim institutsioon, mis lubab määrata majandusvööndit, on riigipiir. Teatavasti on Eesti Vabariigi riigipiiri küsimused aga täna veel lahendamata.

Teiseks. Majandusvöönd on komplekstermin, mis hõlmab ühte teist rahvusvaheliselt tuntud ja kasutatavat terminit – mandrilava. Need kaks terminit on omavahel sedavõrd tihedalt seotud, et ilmselt oleks asjakohane käsitleda selle otsuse projektis mitte üksnes majandusvööndit, vaid ka mandrilava. Sellisel juhul peaks lisaks 1982. aasta ÜRO mereõiguse konventsioonile juhtima tähelepanu ka 1958. aasta Genfi konventsioonile, mis reguleerib mandrilavaga seotud küsimusi.

Otsuse projekti punktis 3 on juhtunud ilmselt eksitus. Nimelt on viimases reas sätestatud, et kahepoolsetel läbirääkimistel tuleks määrata kindlaks, täpsustada ja fikseerida merepiir. Tõenäoliselt on siiski silmas peetud majandusvööndit, võib-olla ka mandrilava. Kui aga merepiiri, siis on vaja lahendada terve rida küsimusi, mis seonduvad selle probleemiga, millele juhtisin tähelepanu kõigepealt. Riigipiir on ju senini kindlaks määramata.

Neljandaks. Majandusvöönd, nagu öeldud, on selline komplekstermin, millele paljud riigid on andnud erineva sisu, lähtudes konkreetsetest taotlustest ja väljakujunenud tavadest. Kõnealuses otsuse projektis oleks samuti vaja defineerida majandusvöönd, sest see lahendaks tõenäoliselt osa nendest küsimustest, millele õiguskomisjon soovib tähelepanu juhtida.

Ja viies, viimane asjaolu, millele õiguskomisjon soovib, et te pööraksite tähelepanu. Juhul kui kõrvuti majandusvööndiga soovitakse käsitleda ka mandrilavaküsimusi, oleks vaja selgitada, kas mandrilava ja majandusvöönd langevad oma ulatuselt Eesti Vabariigi puhul kokku või mitte ja milline on õiguslik erinevus majandusvööndi kasutamisel ja mandrilava kasutamisel. Õiguskomisjon arutas nimetatud küsimusi 22. oktoobril ja otsustas, et otsuse projekt on sellises redaktsioonis, nagu see meile esitatud on, õiguslikust vaatekohast kõlbmatu.

Juhataja

Suur tänu! Härra Antonile on küsimus. Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Ma vabandan, mul ei ole küsimus, mul on täpsustus, s.t. keskkonnakomisjoni seisukoht.

Juhataja

Kas keskkonnakomisjoni seisukoht selles mõttes, et kaasettekanne?

A. Tarand

See ei ole päris ettekanne, ainult paar täpsustavat märkust.

Juhataja

Sellisel juhul kuulame enne ära kõik vastused küsimustele.

S. Volkov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Ma vist rääkisin liiga kiiresti. Ma ütlesin, et termini "merepiir" jätsime välja ja jutt on ainult majandusvööndi piirist. Me ei tõstata ka mandrilava küsimust. Kas teie arvates on võimalik see otsus vastu võtta, kui arvestada parandust, et jutt on ainult majandusvööndi piirist?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjoni arutelu kulges seda rada pidi, et majandusvöönd algab riigipiirist ja ulatub sellest kokkuleppeliselt teatud kaugusele. Ilmselt on väga raske kokku leppida, milline on ühe või teise rannaäärse piirkonna õiguslik staatus, kui ei ole selge, kus asub riigipiir ja kust algab majandusvöönd. Küllap on kõik nõus sellega, et riigi territoorium ja majandusvöönd on erineva õigusliku staatusega territooriumid. See ongi põhjus, mis pärast esimese probleemina, mille ma teieni tõin, märgitakse riigipiiri puudumisest põhjustatud segadust.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! See riigipiiri asi vajaks natuke veel selgitamist ja täpsustamist. Selles seaduseelnõus, mis meie laudadel on ja mida me arutame, on vaadatud ikkagi mere poole. Kus meil siin Eestimaal see piir ikkagi veel kindlaks määramata on, kui antud küsimusega seoses n.-ö. mere poole minna? Aitäh!

T. Anton

Kõigepealt ma tuletan meelde, et tegemist on otsuse projektiga, mistõttu mitut lugemist ei toimu ja kolleegidel on vaja otsustada, kas hääletada selle projekti poolt või jätkata arutamist. Teist korda sisulist arutelu reglement selles küsimuses ette ei näe. Mis puudutab riigipiiri kindlaksmääramist, siis ma tõepoolest soovin kolleegidega jagada muret selle üle, et minu arvates Eesti Vabariigi riigipiir ei ole kindlaks määratud. Sellisele seisukohale jõudis ka õiguskomisjon. Ja minu ülesanne oli see mõte teieni tuua. Härra Made tähelepanu soovin ma

juhtida veel sellele, et mina olen siiski kaasettekandja, mitte ettekandja. Seetõttu saan ma väljendada ainult õiguskomisjoni seisukohta meile arutada antud otsuse projekti kohta, mitte aga analüüsida neid tagamaid, mida see projekt kannab. See on tõepoolest ettekandja roll.

Juhataja

Suur tänu, härra Anton! Rohkem küsimusi ei ole. Nüüd lühidalt keskkonnakomisjoni seisukoht. Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Keskkonnakomisjoni seisukoht lühidalt öeldes on toetada sellise majandusvööndi taotlemist, kuna see aitab koordineerida ka kalapüügitooni, mis meile on majanduses eluliselt tähtis. Nüüd aga paar täiendust õiguskomisjoni ettekandele. Nagu härra Volkov ütles, Läänemeres mandrilava kui niisugune täiesti puudub, see on teist tüüpi meri. Mandrilavaga meie mis tahes merepiiri küsimust siduda ei ole lihtsalt võimalik. Mis puutub riigipiiri, siis nagu ma aru saan, viitas härra Volkov oma ettekandes sellele, et Rootsi ja Soomega vaevalt mingisuguseid raskusi tekib ja sama seis peaks olema ka Lätiga. Küll aga on tõsi see, et mõlemaga on piir lahtine ja sedavõrd kuivõrd need asjad Soome lahe idaosas omavahel seotud on, tekib siin teatud kuuajaline tõrge. Kolmas täpsustus on see, et mis tahes piiride kohta Läänemeres käib Helsingi konventsioon, mida on tehtud alates 1973. aastast ja rahvusvaheliselt on NSV Liit siin meie nimel juba paljudes asjades kokku leppinud. Õiguskomisjon peaks leidma oma põhjendused nendest konventsioonidest, nn. Helsingi komitee asjadest. Ma tahaks rõhutada, et siin on tegemist eluliselt tähtsa asjaga, mida meil ei ole õigust pikalt venitada. Aitäh!

Juhataja

Kumb on juhtiv komisjon, kas väliskomisjon või õiguskomisjon? Väliskomisjon on juhtiv komisjon. Kolleegid, kell on 18.07, hakkame otsi kokku tõmbama. Komisjonide seisukohad on ära kuulatud, ja nagu võisite veenduda, ei lange need paljuski kokku. Saalis on keskkonnaminister härra Kaasik. Mul on selline ettepanek, et te koos väliskomisjoniga vaataksite läbi kõik ettepanekud, vajaduse korral kasutaksite stenogrammi ning tuleksite välja oma lõpliku seisukohaga neljapäeval. Arvestuslikult ootame selle küsimuse arutelu kell 13. Annaksin heameelega väliskomisjoni parandused tagasi, need tuleks kooskõlastada keskkonnaministri härra Kaasikuga. Ja kui sellest sünnib uus redaktsioon, siis selle põhjal meie läbirääkimised ka toimuvad. Kas me võime vastu võtta kokkuleppelise otsuse, et me

praegu katkestame 16. päevakorrapunkti arutelu arvestusega jätkata seda neljapäeval, 14. novembril kell 13? On see meie ühine otsus? Ma tänan, kolleegid! Homne istung algab kell 10. Nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

55. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

12. november 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Istungjärgu töö jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 62 rahvasaadikut, puudub 41. Kolleegid! Vastavalt reglemendile ja eelnenud kokkuleppele annab rahvasaadik Arvo Junti meile üle ühe seadusandliku akti eelnõu. Palun kõnetooli!

A. Junti

Mõni kuu tagasi võtsime siinsamas saalis vastu seaduse arbitraažikohtu moodustamise kohta Eesti Kaubandus-Tööstuskoja valdkonda ja tema korralduse alla. Me tegime siis sellise käigu, et andsime institutsioonile, millel ei ole veel normatiivsel tasemel määratletud seisundit, teatud funktsioonid. Käesoleva eelnõuga püüame selle vea parandada ja mul on au üle anda rahva-keskfraktsiooni nimel Eesti Kaubandus-Tööstuskoja seaduse eelnõu. Aitäh!

Juhataja

Ei ole vastuväiteid. Juhtivaks komisjoniks jääb eelarve-majanduskomisjon. Nagu me oleme kokku leppinud ja nagu näeb ette ka reglement, on täna nn. vaba mikrofon ja päevakava järgi me sellele üle 20 minuti pühendada ei saa. Paistab, et sõnasoovijaid ei ole. Jätkame kinnitatud päevakorraga.

Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Me oleme kokku leppinud, et järgmine päevakorrapunkt, mis meil arutamisele tuleb, on kolmas, Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse rakendamise kohta" projekti arutelu. Täna on tegemist seaduseelnõu esimese lugemisega. Kuna esialgselt planeeritud ettekandja, justiitsminister on haigestunud, siis ma usun, et keegi ei ole selle vastu, kui ettekande teeb riigi- ja piirikaitse osakonna juhataja hr. Toomas Puura. Palun, hr. Puura!

T. Puura

Austatud Ülemnõukogu juhataja! Austatud Ülemnõukogu liikmed! Vabariigi valitsus on ette valmistanud Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja järgnevalt ma peatuksingi lähemalt mõningatel sellega seonduvatel asjaoludel.

Eesti Vabariik vajab kahtlematult oma suveräänsuse, oma sõltumatuse, oma territooriumi kaitset ja selleks me oleme sunnitud formeerima oma kaitsejõud. Me näeme kaitsejõudude koosseisu nii, et sinna kuulub kaitsevägi, nii piiriteenistusüksused, kaitsejõudude reserv kui ka kodanikualgatuse korras moodustatavad riigikaitseorganisatsioonid. Käesoleva seadusega on püütud paika panna kõik need suhted, mis on seotud kaitseteenistusse kutsumisega. On määratud ära, keda kutsutakse kaitseteenistusse, millistel tingimustel, kui pikaks kujuneb kaitseteenistus, kes on kohustatud selle teenistuse läbi tegema, kellele antakse ajapikendust. Lisaks kohustuslikule ajateenistusele nähakse ette alternatiivne vorm, s.t. tööteenistus, mis kõnealuse eelnõu järgi tõepoolest on alternatiivne, mitte niisugune, nagu see praegu on. Teatavatel tingimustel võivad need noormehed, kes mingitel mõjuvatel põhjustel ei soovi kätte võtta relva, teenida alternatiivteenistuses, mis ei ole relvastatud formeering. Nimetatud seaduseelnõu käsitleb ka kaitseteenistuse liike, kusjuures nähakse ette kõigi meeskodanike suhted kaitseteenistusega. Sätestatud on kaitsejõudude auastmed. Terve hulk küsimusi, mis puudutavad kaitsejõudude formeerimist, vormirietust ja eraldusmärke, jäävad lahendada Eesti Vabariigi Valitsusele. Käsitletud on kogu arvestust, seda, kuidas toimub nii kutsealuste kui ka reservväelaste arvestus kohapeal. On lahti kirjutatud kutsealuste ajateenistusse kutsumise kord ja mitmed muud momendid. Seaduseelnõule lisatud rakendusotsuses on ette nähtud nende kutsealuste vastutus, kes ilma mõjuva põhjuseta püüavad ajateenistusest kõrvale

hoida. Sätestatakse tingimused, mil üks või teine noormees võib ajateenistusest vabaks pääseda, kuidas ja kui kauaks arvatakse ajateenistuja reservi – sõltuvalt juba sellest, millise auastmega reservväelastega on tegemist. Ma juhiaksin tähelepanu ka sellele, et rakendusotsus käsitleb mõningaid momente, mis võib-olla on ajutised, pidades silmas seda, keda kutsuda kaitsejõududesse. Me teame, et valitsuse ajutise määrusega on juba alanud kaitsejõududesse kutsumine ja et see kaitsejõududesse kutsumine peab veel jätkuma. Me peame praegu tagama väljaõppe nendele sisekaitseüksuse liikmetele, kes hakkavad lähemal ajal tööle meie kinnipidamiskohtades, nendele, keda me peame juba täna hakkama saatma appi politseiametile. Me peame ka suunama ja suunamegi juba noormehi meie piirile, sest meie kohustus on suhteliselt lühikese ajaga tagada normaalne režiim riigipiiril. Seetõttu on kuni kodakondsusküsimuste lõpliku lahendamiseni rakendusotsuses ette nähtud, et algetapil me võtame teenima meeskodanikke, kes alaliselt elavad Eesti Vabariigi territooriumil. Selle otsusega me püüame samuti reguleerida neid suhteid, mis valitsevad praegu teenivate noormeeste ja nimetatud seaduseelnõu vahel, arvestada ka seda teenistuskäiku, mis on juba piiriteenistuses olnud noormeestel tänaseks läbi käidud. Ette on nähtud teatavad sanktsioonid nendele, kes püüavad kõrvale hoida kas arvelevõtmisest või kaitsejõududesse kutsumisest. See on lühidalt minu poolt kõik.

Juhataja

Suur tänu! Küsimused rahvasaadikutelt. Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Austatud ettekandja! Sel ajal, kui me arutame siin kaitseseadust, teeb võõrriigi sõjavägi meie territooriumil lahingvarustusega sõjaväeõppusi. Milline on õiguslik alus nende õppuste läbiviimiseks suveräänse riigi territooriumil? Tänan!

T. Puura

Ma pean ütleva, et kõik see, mis seondub võõrriigi relvajõudude viibimisega Eesti Vabariigi territooriumil, kõik need suhted Eesti Vabariigi ja ajutiselt siin viibivate Nõukogude Liidu väeüksuste vahel kuuluvad reguleerimisele vastava lepinguga, see tähendab Nõukogude Liidu relvajõudude staatuse lepinguga. Praegu sellist lepingut Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud ei ole ja ilmselt on alles pärast seda, kui me oleme jõudnud kokkuleppele relvajõudude väljaviimise küsimustes, võimalik kokku leppida ka nende staatuse osas.

G. Israeljan

Lugupeetud ettekandja! §-s 3 on öeldud, et tegevteenistusse kaitsejõududesse kutsutakse kõik meesisikud. Kas vabariik võib kutsuda tegevteenistusse neid elanikke, kellest ei saa Eesti Vabariigi kodanikke? Kuidas seda antud seadusega seostada?

T. Puura

Tegevteenistusse kutsutakse ainult Eesti Vabariigi meeskodanikke, kuid mõeldav on kasutada lepingulistel alustel ka teisi kodanikke. Need, kes Eesti Vabariigi kodanikud ei ole, ei kuulu kaitsejõududesse kutsumisele.

T. Mets

Lugupeetud ettekandja! Eile oli juhus vaadata noorsoosaadet televisioonis. See saade tekitas pettumust. Nimelt olid mitmed küsitletud eesti noormehed otsekohe valmis sõjaväeteenistusest kõrvale hiilima. Selle taustal äratas lihtsalt imestust, et küsitletud vene noormees tundis otseselt uhkust, kui teda Eesti sõjaväkke võetakse. Sellest ajendatuna küsiks, kas teie ametkond töötab välja ettepanekuid valitsusele või Ülemnõukogule, mis garanteeriks nõutava kontingendi kokkukutsumise. Muidu võib tekkida tõesti oht, et isegi seda väikest kontingenti ei saa sellise mentaliteedi juures kokku.

T. Puura

Jah, see on tõepoolest väga tõsine küsimus, arvestades neid meeleolusid, mis praegu paljudel juhtudel noorte hulgas levivad. Seesama rakendusotsus peaks asja mingil määral reguleerima, muutes teenistuse kohustuslikuks ja nähes ette teatavaid sanktsioone, kui seda kohustust ei täideta. Muidugi, meile on siin väga palju ka vastu vaieldud ja küsitud, kas me läheme tõesti seda teed mööda, mida mindi Nõukogude Liidus, kus kogu ajateenistus oli täiesti kohustuslik. Antud juhul aga meie minimaalse ressursi juures lihtsalt teist teed ei ole. Me oleme paratamatult sunnitud rakendama teatud sanktsioone nende suhtes, kes hoiavad kõrvale kaitsejõududesse kutsumisest.

J. Lippmaa

Austatud spiiker! Head kolleegid! Lugupeetud ettekandja! Me olime teiega mõlemad Eesti Ohvitseride Liidu asutamiskoosolekul, kus esines praegune staabiülem kohusetäitja, kui nii võib öelda, hr. Laaneots. Tema selgitas seal, et kaitsejõudude põhiosaks on kaitseväge ja kaitseväge koosseisus on kahurväge, lennuvägi, tankiväge, õhutorjeväge, merelaevastik jne. Te

läksite sellest küsimusest mööda. Ma paluksin, et te räägiksite, milline on kaitseväge struktuur, milline koosseis, milline relvastus, mis see maksumaksjale maksuma läheb ja mis on tema otstarve, kelle vastu ta meid kaitseb.

Teine küsimus. § 23 lg. 2 on öeldud, et osalise ja üldmobilisatsiooni kuulutab välja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu. Me oleme arutanud, et osalise mobilisatsiooni peame välja kuulutama näiteks siis, kui ühes maakonnas on metsatulekahju. Aitaks ju sellest, kui me selles maakonnas reservi mobiliseeriksime. Ülemnõukogu on juulikuus puhkusel, miks peaks siis Ülemnõukogu kokku kutsuma ja ootama, kuni ta võtab vastu otsuse osalise mobilisatsiooni kuulutamiseks?

Kolmas küsimus. Minu arvates sisaldavad § 14 lg. 5 ja § 26 lg. 3 otsust vastuolu. Palun rääkige see lahti! § 25 lg. 6 ütleb, et kaitsevaelase surma või hukkamise korral teenistuskohustuste täitmisel makstakse kõigile tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetele ühekordset toetust vabariigi kümne aasta keskmise töötasu ulatuses toitjakaotuspensionina. Ma küsin nende kahe sõna – surma või hukkamise – kohta: kui ta sai infarkti, miks peab riik siis maksuma?

Ja viimane küsimus on selle kohta, et kaitseteenistusse võetakse kuni kodakondsusseaduse vastuvõtmiseni Eesti territooriumil alaliselt elavaid meesisikuid. Meil tuleb arutusele Kassi ja Kääbini projekt, kus on ette nähtud, et muulastel tuleb taotleda asumisluba. Et vaadata läbi 500 000 asumisloa saamise avaldus, see võtab minu silma järgi vähemalt kümme aastat. Mismoodi te kavatsete neid inimesi selle otsuse punkti alusel kaitseteenistusse kutsuda, kui neil ei ole veel asumisluba? Aitäh!

T. Puura

Ma katsun alustada otsast peale. Mis puutub härra Laaneotsa sõnavõttu Eesti Ohvitseride Liidu asutamiskongressil, siis tema ettekujutus Eesti Vabariigi kaitsejõududest on tema isiklik seisukoht. Ja see, mismoodi hakkab välja nägema relvajõudude struktuur, ei lähtu ainult härra Laaneotsa isiklikust seisukohast. Selles seaduseelnõus me ei olegi võtnud omaette eesmärgiks lahti kirjutada, millest koosneb piirikaitseteenistus, millest kaitseväge või mingi muu formeering. Kogu meie kaitsejõudude struktuur kujundatakse teiste dokumentide alusel. Seaduseelnõu paneb paika need protseduurireeglid, mille alusel noormehi teenima kutsutakse. Mis puutub mobilisatsiooni, siis on §-s 23 tõepoolest öeldud, et üld- ja ka osalise mobilisatsiooni kuulutab välja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu. Kui on tegemist piirkondliku loodusõnnetusega, siis on selge, et neid ülesandeid asuvad täitma meie päästeteenistusüksused. Kui aga õnnetus on tõepoolest nii ulatuslik, et nendest jõududest ei

piisa, siis ma olen härra Lippmaaga ühel nõul, et ilmselt tuleb meil siin näha ette ka mingi teine variant. Kõike võib juhtuda ja võib-olla ei ole Ülemnõukogu tasandil tõesti võimalik küsimust nii operatiivselt lahendada.

Härra Lippmaa ei nimetanud, milles seisneb vastuolu §-des 14 ja 26. Meelsasti vastaksin, kui härra Lippmaa ütleb.

J. Lippmaa

Ühelt poolt on öeldud, et kõigi tasandite saadikuks valimise korral antakse kodanikule ajapikendust tegevteenistusse kutsumisel kuni saadikumandaadi kestuse lõppemiseni või kutsutakse ära ja tegevteenistuse ajaks tuleb oma tegevus peatada?

T. Puura

Õige on see, et nendele antakse ajapikendust.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Mul on palve, et pärast Marju Lauristini esialgu küsimuste taotlusi ei esitataks. Meil on jäänud ainult pool tundi. Nikolai Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja! Ma ei pretendeeri ainuõigele seisukohale, aga julgen väita, et esitatud seaduseelnõu ei kujuta endast kaitsekontseptsiooni, vaid on pigem konglomeraat määrustikust ja kontseptsioonist – kõik läbiseigi. Seetõttu tekivad mul samasugused küsimused nagu eelmisel seltsimehelgi, kas on vaja laevastikku jne. Millised on meie rahvuslikud huvid riigikaitsevaldkonnas? Kes on praegu või lähitulevikus meie potentsiaalne sise- ja välisvaenlane, kes liitlane? Millised on nendest huvidest tulenevad sõjalise poliitika eesmärgid ja põhiülesanded? Milliste vahendite abil kavatsetakse neid ülesandeid täita?

T. Puura

Ma vastan nendele küsimustele. Tõepoolest, tegemist ei ole kaitsekontseptsiooniga. See seaduseelnõu ei pürgi kaugeltki olema kaitsekontseptsioon. Tegemist on lihtsalt puhtprotseduuriliste eeskirjadega, kuidas hakkab toimuma ajateenistusse kutsumine. Kaitseteenistuse seaduse kallal on praegu töö käimas. Kelle eest me peame ennast kaitsma? Meil ei ole ilmselt vaja otsida näiteid kaugest minevikust. See oli alles suvel, kui korduvalt tungiti kallale ja rünnati kas või meie majanduspiiripunkte, ja ma pean ütleva, et sel

momendil ei olnud meil vabariigis isegi sellist jõudu, millega niisugustele rünnetele vastu seista. Ma leian, et teatavad üksused on meile siiski vajalikud, et me kas või oma riigi territooriumil suudaksime korda tagada. Me ei ole siin täna käsitlenud kaugeltki seda – ja see polegi selle dokumendi puhul eesmärgiks –, kui suur peab olema nende jõudude arvuline koosseis. Kuid vähemalt minimaalkoosseisuga kaitsejõudude struktuuriüksused peavad meie vabariigis olema, et korda tagada.

Juhataja

Suur tänu! Kolleeg Heldur Peterson! Kui me kolmveerand üheteistkümneks saame küsimused esitatud, siis annan võimaluse küsimust esitada. Kui ei, siis tõmbame kriipsu alla. Pavel Grigorjev.

P. Grigorjev

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Kuidas arvestatakse nende noormeeste Nõukogude armees teenimise aega, kes sealt enne teenistuse lõppu ära kutsuti? See on minu esimene küsimus. Teiseks. § 1 kohaselt on ametlik keel eesti keel. Mis saab Kirde-Eesti noormeestest, kes saavad kodakondsuse ja tulevad kaitsejõududesse, aga eesti keelt ei oska? Kas ei kordu sarnane lugu mis Nõukogude armees, kui kõiki püüti aegsasti panna rääkima vene keeles? Peale selle te ei vastanud küsimusele, kui palju lähevad kaitsejõud maksumaksjale maksuma. Tänan!

T. Puura

Ma hakkam peale viimasest küsimusest, kui palju see kõik maksuma võib minna. Vastavad arvud on vabariigi järgmise aasta eelarvesse projekteeritud ja õige pea tuuakse see eelarve ka teie ette. Siis on seal lõplikud numbrid sees. Natuke ennatlik oleks, kui ma praegu hakkaksin konkreetseid arve välja ütleva. Mis puutub kaitsejõududes kõneldavasse keelesse, siis on selge ja vaieldamatu, et see saab olla ainult eesti keel. Ka praegu kaitsejõududesse kutsumist ajutiselt reguleeriv valitsuse määrus näeb ette, et nendele, kes ei valda eesti keelt, korraldatakse keeleõpe. Nii et kui selline situatsioon tekib, saab olema ainulahendus see, et elementaarne keeleõpe tuleb nendel noormeestel läbi teha, suutmaks aru saada kõigist pöördumistest, käskudest, käsklustest ja muust. Andke andeks, esimene küsimus jäi mul üles märkimata. Mis see oli?

P. Grigorjev

Kuidas jääb noormeestega, kes teenisid Nõukogude armees kuus kuud või aasta ja kelle me sealt ära kutsusime? Kas nad kutsutakse uuesti teenistusse? Tänan!

T. Puura

Me oleme praegu arvestanud kõigis teenistusliikides teenitud aega, kaasa arvatud tööteenistuses. Piiriteenistuses teenitud 2 päeva läheb ühe kaitseväes teenitud päeva ette, mujal relvajõududes teenitud aega arvestame 1 : 1.

S. Sovetnikov

Austatud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Ma vabandan, sest selle küsimuse oleksin pidanud eile esitama hr. Öövelile, aga võib-olla vastate teie. Kui palju piirivalvureid peab olema Eestis, et garanteerida näiteks ainult piirikaitse? Kas meil jätkub noormehi, et moodustada Eesti Vabariigi kaitsejõud? Minu teada teenis 1939. aastal Eesti armees 13 000 meest. Võib-olla on parem tugevdada politseid ja piirivalvet ning moodustada näiteks kaardivägi siin, Toompeal?

T. Puura

Mis puutub kaitsejõudude suurusele, siis mõnes mõttes on see piiratud meie inimressursi nappusega. Me teame, et ühe aastakäigu noormehi on meil natuke alla 12 000. Kui me võtame nende hulgast maha 15–20%, kes ei tule kaitsejõududesse tervislikel põhjustel või kes usulistel kaalutlustel ei võta püssi kätte, võib-olla ka need, kes ei saa kodakondsust, siis näeme, et see arv tuleb väike. Kui palju mehi peaks oleme piiril teenimas, on raske öelda. Me teame, et omal ajal oli Eesti piiriteenistuses natuke üle 900 mehe, kuid tegemist oli professionaalsete piiriteenijatega. Meil lausa professionaalseid teenijaid ei ole ja seetõttu kujuneb nende arv suuremaks, oleme paratamatult sunnitud sinna suunama üle 1500.

J. Põld

Lugupeetud ettekandja! Kaks küsimust teile. Esimene puudutab § 16 lg. 1: lepingu alusel võetakse teenistusse ohvitserkoosseis ja üleajateenijad. Kas te oleksite minuga nõus, et põhimõtteliselt võiks ka osa reakoosseisust olla vabatahtlik, s.t. seal võiks olla ühendatud nii sundajateenistus kui ka vabatahtlikkus? See tähendab vabatahtlike väeosade formeerimist, mis võib-olla mõneti aitaks leevendada ka inimeste põuda. Ma usun, et vabatahtlikke sõjamehi leidub küll. Teine küsimus puudutab § 17 lg. 1, kus on öeldud, et teenistuse kestus on 18

kuud. Ma olen viimasel ajal kuulnud räägitavat ka 15 kuust, aga miks ei võiks see olla näiteks 12 kuud? Teatavasti ajateenistuse kestusest sõltub selle tegelik intensiivsus ja väljaõppe korraldus. Aitäh!

T. Puura

Jah, on terve rida ka selliseid ettepanekuid, et ajateenistus võiks olla mitte 18, vaid 12 kuud. Algetapil me oleme siiski pidanud otstarbekamaks 18 kuud, sest meie ressurss on suhteliselt kasin ja see mõnevõrra suurendaks üksuste isikkoosseisu. Kui olukord selles suhtes natukenegi normaliseerub, ei ole välistatud, et tulevikus võib minna üle ka lühemale ajateenistusele. Mis puudutab § 16 lg. 1, siis jah, miks mitte. Formeerida lepingu alusel professionaalset armeed oleks muidugi suurepärane. Ma kujutan ette, et see tagaks kindlasti parema kvaliteedi, kuid see on seotud ka tunduvalt suuremate kulutustega. Kui me selleks valmis oleme ja teie lahkel loal ka eelarves vastav rahaline kate on, siis on see küsimus täiesti mõeldav.

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker! Austatud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Esimene puudutab § 25 lg. 3, kus räägitakse sellest, et tegevteenistuse kaitsevälased vabastatakse tulumaksu maksmisest. Siia maani on Ülemnõukogu suutnud vältida tulumaksu maksmisest erandite tegemist ükskõik kellele, kaasa arvatud saadikud. Tulumaksu peavad vastavalt saadud tuludele maksma kõik. Kas selline pretsedent on hädavajalik? Teine küsimus on selle kohta, et kuni kodakondsusseaduse vastuvõtmiseni mõistetakse Eesti Vabariigi territooriumil alaliselt elavaid mees- ja naisisikuid kodanike all. Kas ei ole selline sõnastus lootusetult vananenud, lähtudes eelmisel nädalal vastu võetud otsusest 1938. aasta kodakondsusseaduse taaskandamise kohta? Kuidas võiks seda muuta? Aitäh!

T. Puura

Mis puudutab seda punkti, siis on olukord siin tänaseks päevaks tõepoolest muutunud ja järgmiseks lugemiseks saab see punkt ilmselt teisiti sõnastatud. § 25 lg. 3 asjus on aga meie seisukoht, et kaitsejõududes teenijad tuleks siiski tulumaksust vabastada. Kui Ülemnõukogu leiab, et sellist pretsedenti ei ole vaja, siis ilmselt tuleb küsimus lahendada teistmoodi.

U. Ugandi

Austatud spiiker! Lugupeetud ettekandja! §-s 7 on öeldud, et suhetes kaitseteenistusega jagunevad kodanikud kutsealusteks, kaitseväelasteks, reservväelasteks ja tegevteenistusest vabastatud isikuteks. §-s 6 on räägitud veel kaitseväeteenistuse politseist. Teatavasti on tegevus sõjaväes ja politseis täiesti erinevad asjad. Kas need isikud, kes teevad 18 kuud ära politseis, saavad siis elukutse ja on nad ajateenistuse läbi teinud? Kuidas seda on mõeldud, võib-olla ma ei saa õigesti aru? Aitäh!

T. Puura

Ma natuke selgitan. Mis puudutab politseis teenimist, siis siin on tegelikult silmas peetud sisekaitseüksusi, mis on loodud siseministeeriumi või siseministri alluvuses. Need üksused kuuluvad kaitsejõudude koosseisu ja on mõeldud politsei abistamiseks. Nad ei tegutse mitte politseiseaduste alusel, vaid kuuluvad otseselt kaitsejõudude koosseisu. Nii et neid tuleks käsitleda täpselt nii nagu teisigi kaitsejõudude koostisosi.

K. Kama

Lugupeetud hr. Puura! Küsimus rakendusotsuse punkti 3 teise alapunkti kohta. Teatavasti me proovime minna ikka õigusriigi poole. Kas te teate tuua mujalt maailmast mõnda pretsedenti, kus kriminaalkaristus kehtestatakse otsusega, mitte seadusega?

T. Puura

Ma ei taha hakata praegu pretsedenti otsima. See on siin praegu sellepärast, et meie koodeksite koostamine alles käib. Lähitulevikus nähakse kõik vastavad sanktsioonid seal ette. Nii et me ei peagi silmas, et see jääks otsuse tasemele. See on praegu ajutine lahendus.

G. Israeljan

Lugupeetud ettekandja! Minu esimesele küsimusele vastates te ütlesite, et mittekodanikke kaitseteenistusse ei kutsuta ja nemad võivad teenida lepingu alusel. Aga §-s 16, kus sellest juttu on, ei ole sõnagi öeldud mittekodanike kohta. Seal räägitakse naistest ja ohvitseridest, aga mitte mittekodanikest.

T. Puura

Paragrahvis 16 on tõepoolest käsitletud seda, kes saavad lepingu alusel teenida. Siin on silmas peetud ühe või teise valdkonna spetsialistide kaasamist lepingu alusel, kusjuures neid ei peeta

kaitseteenistuse koosseisuliseks osaks. Lepingud võivad olla kas ühekordsed või mitmekordsed.

M. Lauristin

Minu esimene küsimus puudutab siiski veel kord kaitseväge suurust, mille kohta ma ei ole saanud teilt selgust. Ühes aastakäigus on *circa* 12 000 poissi – kodanikke, mittekodanikke, eestlasi, venelasi, grusiinlasi, valgevenelasi jne. Rohkem meil lihtsalt ei sünni neid. Arvestame, et kodanikke 6400. Sellest 6400-st umbes kolmandik tahab ilmselt õppida ja me ei peaks takistama oma poiste õppimist, niisiis jääb järele 4000 ja veel natuke. Te ütlesite, et 15–20% on haiged, siit jääb meil järele *ca* 3500. Piiriteenistusse läheb *ca* 1000, politsei tahab vähemalt 2500 ja järele jääb null, kui me võtame ainult kodanikud. Missugune on ikkagi reaalne kaitseväge suurus, mille meie poiste kontingent välja annab? Kuidas te reguleerite seda ajateenistuse pikkusega, sest mida vähem on poisse, seda suurem on tahtmine pikendada ajateenistust, et saada suuremat väge. Missugused on teie lahendid kodakondsusküsimuses? Kui me kõik mittekodanikud välja jätame ega anna neile kodakondsust enne kui aasta või kolme pärast, siis tekib meil vahepeal väga tõsine auk. See on esimene küsimus.

Teine küsimus puudutab kutsekomisjone. Kuna ma olen tegelnud üliõpilastega ja üldse noortega, siis ma tean, et kogu kutsekomisjonide meditsiiniline pool on eluaeg väga terava kriitika all olnud. Tahaksin teada, kas praegu on teenistusse kutsumise eeskirju ja kutsekomisjonide tegevust muudetud või jätkub seesama traditsioon, mis Nõukogude sõjaväe puhul. Ma tean, et meie tohtrid on ammu juba protestinud nende eeskirjade vastu. Kas nüüd on tehtud või tehakse uued eeskirjad ja kes need teeb?

T. Puura

Ma hakkan esimesest küsimusest peale. Tõepoolest, kaitseväge suurus on omaette probleem. Mis puudutab neid arvusid, mida te välja pakkusite, siis tuhat või natuke üle selle saadame piirile, kahe sisekaitseüksuse jaoks ei peaks kuluma rohkem kui poolteist tuhat noormeest ja tuhat või poolteist jääb meil siis üle puhtalt kaitseväge jaoks. Ega me rohkem tõesti planeerida ei saa, sest ressursse ei ole. Me ei ole mõelnud ka seda teed mööda minna, et ajateenistust pikendada ja selle abil hoida rivis isikkoosseisu. Praegu on selles eelnõus ette nähtud 18 kuud, mitte rohkem, ja nagu ma enne ütlesin – see on küll minu isiklik seisukoht –, tuleb seda mitte suurendada, vaid vähendada. Mis puudutab kutsekomisjonide tööd, siis me teame, et varem arstid lihtsalt suunati tollaegsetesse sõjakomissariatidesse, kus nad pidid oma ülesandeid täitma vastavalt eeskirjadele, mis neile olid ette antud. Praegu on ettevalmistamisel uued

kriteeriumid, mille alusel arstid ja komisjonid peaksid tööle hakkama. Mõnevõrra on muudetud ka nende töökorraldust, see ei käi enam meditsiini-asutuste kaudu, vaid makstakse eraldi kinni riigieelarvest.

Juhataja

Suur tänu, härra Puura! Sellega on küsimused esitatud, lähtudes uuest reglemendist. Kui keegi tahab protestida, siis palun seda kohe teha! Protesti lahendame lihthäälteenamusega. Riigikaitsekomisjoni seisukoha teeb meile oma kaasettekandes teatavaks härra Tupp.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Teie ette jõudnud seaduseelnõu kallal on töötatud väga pikka aega. Küsimus on täiesti uudne, sest eeskujuks ei ole meil olnud muud kui ainult Eesti Vabariigi aegsed seadused, mis teatud osas ei sobi tänasesse situatsiooni. Üks põhiprobleem on praegu, mida see eelnõu ikkagi kindlaks määrab. Millised saavad olema meie relvajõud lähemas tulevikus, milline on nende kaugem perspektiiv ja milline on üldse Eesti Vabariigi kaitsekontseptsioon, Eesti Vabariigi rahvusliku julgeoleku kontseptsioon? On avaldatud niisugust arvamust, et me peaksime säilitama neutraliteedi ja üldse mitte looma kaitsejõudusid, piirduma vaid piiriteenistuse ja politseijõududega. On pakutud välja, et ainukene võimalus on meil ühineda mingisuguse sõjalise liiduga, kuna me oleme ise liiga nõrgad, et ennast kaitsta jne. Üks raske asi, mis siin ka küsimustest läbi käis, oli see, kui palju Eesti Vabariik siiski võib oma eelarvest kulutada kaitseotstarbeks. See on meil veel samuti konkretiseerimata. Mis puhtub kontseptsiooni üldse, siis mina ei mäleta, et meil oleks selle Ülemnõukogu koosseisu töö jooksul siin saalis mingisuguseid kontseptsioone eluolu kohta kinnitatud. Kõik on toimunud kuidagi endise järjepidevuse ja igapäevaelu tasemel.

Võib-olla ma puudutaksin lühidalt veel ühte väljendit härra Puura ettekandest – see on sõna "staatatus". Me ei saa rääkida siin viibivate vägede staatusest, sest seda ei ole, kui rääkida vägedest, siis on ainuvõimalik variant nende vägede tingimusteta väljaviimine. Ma arvan, et härra Puura eksis selle sõnaga, sest staatust võis määratleda siis, kui me ei olnud iseseisvad. Staatatus oli määratud üheselt, need väed olid siin okupatsiooniväed.

Härra Lippmaa esitas mitmesuguseid ettepanekuid ja küsimusi, kuid minu arvates oli härra Lippmaa ju riigikaitsekomisjoni poolt delegeerituna sellesama komisjoni koosseisus, kes ministeriumi juures seda seaduseelnõu ette valmistas. Need asjad oleks olnud ehk võimalik seal korda ajada.

Ma ei hakka praegu pikemalt teie tähelepanu kinni hoidma. Kui on küsimusi, mis konkreetselt puudutavad riigikaitsekomisjoni nägemust selle kohta, miks meil on lähemas tulevikus vaja üldse mingisuguseid relvastatud jõude ja millised peaksid nad olema edaspidi, siis ma püüan vastata, aga mul on ettepanek lõpetada täna esimene lugemine. Teise lugemise ajaks peaks teil, lugupeetud saadikud, olema laual ka kaks põhilist asja: kontseptuaalselt paika pandud relvajõudude ülesehitamise etapid ja vastavad eelarvekulutused.

See oleks lühidalt kõik, mida ma kaasettekandes lisaksin.

Juhataja

Suur tänu, härra Tupp! Rahvasaadikutel küsimusi ei ole. Kolleegid! Oleme ära kuulanud ettekande, esitanud küsimusi ja saanud teada juhtivkomisjoni seisukoha. Juhtivkomisjon toetab ettepanekut esimene lugemine lõpetada. Saadikurühmadelt ei ole tulnud ühtegi ettepanekut selle ettepaneku tagasilükkamiseks. Kas me loeme esimese lugemise lõppenuks, keegi ei välista vastupidist? Esimene lugemine on lõppenud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni arupärimine Eesti Vabariigi Valitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele seoses Eesti Kunstimuuseumi olukorraga

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt kinnitatud päevakorrale ja ajakavale asume arutama 4. päevakorrapunkti, mis käsitleb Ülemnõukogu teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni arupärimist vabariigi valitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele seoses Kunstimuuseumi olukorraga. Me oleme selles küsimuses ära kuulanud komisjoni ettekande, valitsuse esindaja – riigiministri – kaasettekande ja härra linnapea seisukoha kaasettekande vormis. On ettepanek ära kuulata ka kultuuriministri kaasettekanne. Palume kõnetooli hr. Sumera!

L. Sumera

Lugupeetud spiiiker! Lugupeetud saadikud! Probleem, millest siin on mitu korda juttu olnud, on tõepoolest erakordselt tõsine ja minu arust ei puuduta see mitte ainult Kunstimuuseumi praegust olukorda, vaid kajastab suhtumist kultuuri üldse.

Ma arvan, et kõigepealt võlgnen teile täpse informatsiooni, kuidas on siia maani proovitud Kunstimuuseumi olukorda lahendada. Enne kui ma selle väikese paberi ette loen, mis ma olen tänaseks ette valmistanud, tahaksin jagada kultuuriministeeriumi positsiooni Kunstimuuseumi küsimuses kaheks. Esiteks, ohus olevate varade ümberpaigutamine, ja teiseks, uue muuseumihoone ehituse planeerimine. Lähme ajalukku. 17. veebruaril 1988 otsustas ENSV Kultuuriministeeriumi kolleegium, et Kunstimuuseumi asukohaks jääb Kadrioru. 26. juunist 1988 on nõupidamise protokoll, mille on kinnitanud tookordne täitevkomitee esimees Harri Lumi. Tookord linn otsust ei teinud ja palus kultuuriministeeriumil läbi töötada uued Kunstimuuseumi asukoha variandid. Kolme päeva pärast esitas kultuuriministeerium projekteerimisinstituudile "Eesti Projekt" tellimiskirja ja töö valmis 1988. aasta detsembris. See projekteerimistö läks maksma 29 404 rubla. Nagu me kõik mäletame, toimus avalik arutelu ja põhimõtteliselt toetati Kadrioru varianti. Linna täitevkomitee tookord otsust ei teinud. 15. detsembril 1989 tegi teie eelkäija, Eesti NSV Ülemnõukogu otsuse, kus Tallinna täitevkomiteed kohustati 1990. aasta esimesel poolaastal vastu võtma otsus Kunstimuuseumi asukoha kohta. Tookord otsust ei tehtud. 3. detsembril 1989 toimus kultuuriministeeriumi ja Tallinna Linnavalitsuse ühisnõupidamine, mille protokolliline otsus oli, et linnavalitsus nõuab Kunstimuuseumi asukoha valikuks uut komisjoni. 26. juunil 1990 vaatas linna ehitusnõukogu lõpuks läbi 1988. aastal – see on siis kolm aastat tagasi – tehtud asukohavaliku ja nõudis uut asukohavarianti. 29. augustil 1991 toimus kultuuriministeeriumis nõupidamine, mille protokolliline otsus oli, et kultuuriministeerium nõustub uue konkursi finantseerimisega ja koos linnavalitsusega otsustati eraldada selleks 60 000 rubla. 1. oktoobril 1991 sai ka vastav tellimiskiri alla kirjutatud. 3. oktoobril 1991 tutvusid probleemiga Tallinna volikogu kultuurikomisjon ja arengukomisjon ja esitasid volikogu istungjärgule otsuse eelnõu, mis kohustas linnavalitsust eraldama maad. Nädala pärast, 10. oktoobril 1991 tehti volikogu istungil uus otsus, mis lükkas asja otsustamise edasi 1. detsembriks 1991. 11. oktoobril 1991 kirjutati alla kultuuriministeeriumi ja Tallinna Arhitektuurbüroo vaheline leping, mille täitmise tähtaeg on 18. detsember 1991. Selles pidi veel kord otsustatama uue Kunstimuuseumi asukoht. Ma loeksin ette kultuuriministeeriumi poolt koostatud Tallinna Linnavolikogu eelnõu, mis oli esitatud 10. oktoobril. See oli viimane meie poolt linnavalitsusele läinud dokument ja selles öeldakse nii: "Arvestades ettepanekut, mille haridus- ja kultuurikomisjon tegi koos arengukomisjoni esindajatega 3. oktoobril 1991 peetud koosolekul, Tallinna Linnavolikogu otsustab: Tallinna Linnavalitsusel eraldada maa-ala uue Kunstimuuseumi ehitamiseks Kadrioru Lasnamäe klindile Weizenbergi tänava pikendusena." Seda eelnõu vastu ei võetud. Võeti vastu teine, milles otsustati teha Tallinna

Linnavalitsusele ülesandeks esitada linnavolikogule ja kultuuriministariumile tehnilis-majanduslike kaalutluste alusel hiljemalt 1. detsembriks 1991 vajalikud lähtematerjalid ja ettepanek Eesti Vabariigi Kunstimuuseumi uue hoone asukoha valikuks.

Need on faktid selle kohta, kuidas siamaani on uue Kunstimuuseumi asukohta planeeritud. Nüüd on olukord dramaatiline mitmest aspektist, millest üks on koguni rahvusvaheline. Seoses Eesti Vabariigi tunnustamisega väga paljude riikide poolt on ka kultuuriministariumis peetud läbirääkimisi mitme maa valitsuse liikmetega, ministrite ja suursaadikutega. Mis otseselt puudutab Kunstimuuseumi asukohta ja uue muuseumi ehitamist, siis on käimas läbirääkimised Rootsi suursaadikuga ja juba toimunud läbirääkimised Taani ja Norra delegatsiooniga. Kui me leiaksime oma uuele Kunstimuuseumile asukoha, siis need riigid oleksid võimelised ja suutlikud kinkima meile uue muuseumihoone. Seetõttu on asukoha leidmisega küllaltki kiire. Sellest on räägitud Irina Rauaga, kes istub siin saalis, ja me mõlemad taipame, et mida kiiremini me selle otsuse teeme, seda parem.

Kunstimuuseumi teine probleemidering puudutab praegust ümberkolimise vajadust. Siin on Eesti Vabariigi Valitsus võtnud vastu mitu protokollilist otsust, millest viimane kinnitab Kunstimuuseumi bilanssi hoone Pikk tänav 73. Sellesse hoonesse mahuksid praegused kogus olevad varad ära. Valitsuse liikmena pean ainult tunnistama: kahju, et see otsus tuleb nii hilja ja see ei ole see variant, mis oleks võinud kohe alguses olla.

Nüüd võlgnen ma mõned täpsustused küsimustele, mis olid eelmiste ettekandjate tekstis. Esiteks, kultuuriministarium on tõepoolest sõlminud koostöökokkuleppe Tartu Kommertspangaga. Selle järgi üüritakse Tartu Kommertspangale kultuuriministariumi hoone, mille on projekteerinud Eliel Saarinen ja mis on kaitse all. Üürile on antud 85 m² operatiivsaali pinda pluss koridorid, nii et kokku moodustab üüritud pind 149,1 m². Võrdluseks võiks öelda, et kirjastusele "Valgus" on üüritud samas hoones 1516,6 m². Tartu Kommertspangale on üüritud need ruumid, mis eelmise valitsuse ajal eraldati kultuuriministariumist mööda minnes Eesti Lastefondile, kes nende ruumide remontimisel rikkus arhitektuurimälestise kaitse eeskirju. Kokku on Tartu Kommertspank praegu kultuuriministariumi hoone remontimiseks – ma loodan, et te kõik teate, kus see hoone asub – eraldanud 1 miljon rubla. Seda võib võrrelda 13 100 rublaga, mis on tulnud vabariigi eelarvest sama hoone ülalpidamise kuludeks. Peale selle on Tartu Kommertspank "Vanemuise" teatri remontimiseks eraldanud 300 000 rubla ja, nagu me hiljuti lugesime paljudest ajalehtedest, ka 60 000 + 40 000 rubla kultuuriinimeste stipendiumideks ja kultuuriinstitutsioonide premeerimiseks. Niipalju siis sellest, mis puudutab kultuuriministariumi lepingut Tartu Kommertspangaga.

Teine selgitus on selle kohta, mis ühe ettekandja kõnest läbi kumas. See puudutas personaalküsimust, meie Kunstmuuseumi direktori Marika Valgu vallandamise lugu. Ma pean kahetsusega ütleva, et see lugu, pehmelt öeldes, ei vasta tõele. Marika Valgu vallandamisest ei ole minu teada kultuuriministril direktrissiga kunagi juttu olnud.

Kolmas selgitus puudutab kultuuriministri väliskomandeeringuid. Ma palusin täna anda minu väliskomandeeringute täieliku loetelu ja see ütleb, et tänava aasta aprillikuus on kultuuriminister olnud välismaal – Rootsis ja Austrias – 6 päeva, kusjuures Rootsis oli kohtumine tookordse Rootsi kultuuriministriga, Austrias toimus läbirääkimine firmaga, kes varustab meie riigitrükikoda trükiseadmetega. Maikuus oli kultuuriminister väliskomandeeringus 1 päev. Juunikuus oli kultuuriminister väliskomandeeringus 6 päeva, see oli Saksamaa LV-s, kus toimusid läbirääkimised Karlsruhe linnavalitsusega. Tuleval, 1992. aastal toimuvad seal Eesti ajaloo kõige suuremad eesti kultuuri päevad, mis iial on välismaal toimunud. Juulikuus viibis kultuuriminister 3 päeva Taanis seoses seal avatava Balti mere maade kultuurikeskusega. Augustikuus kultuuriminister välismaal ei viibinud. Septembrikuus olin neli päeva Ungaris, pidamaks läbirääkimisi Ungari kultuuriministriga ja kirjutamaks alla meie koostöölepingut. Ma võin öelda, et juba praegu õpib kultuurharidusalal Ungaris mitu meie inimest. Oktoobris viibisin ma neli päeva Norras, Oslos ja Stavangeris. Kõne all olid Stavangeri orkestri külaskäik Eestisse ja meie kultuuriesinduse loomine Norras. Seal on teatavasti mitu Eestiga suhtlevat kultuuriseltsi. Sellel kuul viibisin ma seoses UNESCO peakonverentsiga kaks päeva Prantsusmaal. Kahjuks oli see tõesti ainult kaks päeva. Eestist oli sellele konverentsile saadetud kolmeliikmeline delegatsioon, mida kultuuriminister pidi juhtima. Võrdluseks võiks öelda, et Soome delegatsiooni juhtisid mõlemad ministrid, kes tegelevad kultuuri ja haridusega, välisminister ja kultuuriminister. Selles raamatus, mida ma võin teile näidata, on kõigi delegatsioonide nimekiri, kus tõesti ka Eesti on esindatud. Järgmine, 27. peakonverents toimub aastal 1993. Miks ma ütlesin, et kahjuks sain seal olla ainult kaks päeva? Siin on mul teine raamat, kus on UNESCO 1993. aasta eelarve, mille formeerimisel oleksin võinud kaasa rääkida, kui olnuks võimalus pärast 15. oktoobrit veel sinna jääda. Kahjuks seda võimalust polnud. Võrdluseks võib öelda, et näiteks Tšehhoslovakkia delegatsioon suutis eelarve koostamisel oma hariduse ja kultuuri lahtrisse ümber tõsta 27 miljonit Ameerika dollarit. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, hr. Sumera! Rahvasaadikutel küsimusi ei ole. Kolleegid! Meil on võimalus ära

kuulata veel aselinnapea pr. Irina Raua 10-minutiline kaasettekanne. Palun kõnetooli pr. Irina Raua!

I. Raud

Lugupeetud saadikud! Ma tahaksin ainult mõned asjad juurde lisada, sest härra Sumera rääkis siin ajast ja kuupäevadest väga täpselt. Mina olen väga värske administraator. Olen 20 aastat töötanud arhitektina ja alati pidanud lugu antud sõnast, sellest, et kui inimesed on midagi öelnud, siis nad oma sõnu ei söö ega interpreteeri neid mõne teise vaatenurga alt. Võin ainult öelda, et kui endine Kunstimuseumi direktor I. Teder pöördus "Eesti Projekti" planeerijate poole, et teha ettepanekud uue Kunstimuseumi asukoha suhtes, oli muuseumil kehtivas Tallinna keskosa kavandamise projektis oma koht ja see koht on Toompuiestee, Kevade tänava, Paldiski maantee ja Adamsoni tänava vahelises kvartalis. See planeerimiskava on kinnitatud ja sellest oleks võinud edasi minna. Tollal seda kohta ei aktsepteeritud ja me hakkasime tegelema uue asukoha valikuga. Mina olen näinud seda tööd väljastpoolt linnavalitsust, kuna olen olnud asukoha variantide pakkumise juures ja nende ettepanekute tegemisel direktrissi nõu ja jõuga toetanud. Võin öelda, et minu meelest jäi see 1988. aastal väga mitmel põhjusel otsustamata. Esiteks sellepärast, et ehitati Rahvusraamatukogu, teises järjekorras pidi tulema ooperiteater, mille ümber käisid väga tõsised vaidlused. Harju tänaval alustati Kunstigalerii ehitusega, s.t. võeti lahti muldkeha ja alustati arheoloogilise uurimisega. Projekt oli juba niisugusel tasemel valmis, et oleks võinud hakata tegema tööjooniseid, aga nagu te kõik mäletate, käisid selle ümber väga tulised vaidlused, kas galerii tuleb Harju tänavale või mitte. Täna on need varemed seal ka väga hullus olukorras. Kui praegune linnavalitsus hakkas tööle 1990. aasta alguses, siis me kohtusime kultuuriministeeriumiga juba meie töötamise teisel kuul ja leppisime kokku põhimõtetes, kuidas planeerida ja ehitada kultuuriobjekte Tallinnas, millised objektid on ministeeriumi seisukohalt esimeses järjekorras ja kuidas saab linn kaasa aidata, et need objektid sünniks. Esimene objekt on Noorsooteater, mille ehitamist ka alustati. Noorsooteatri ehitamise praegune olukord on väga tõsine, pooleliolev ehitus on niisuguses seisus, et tema väärtus võib kahaneda nullini, kui me ei suuda ehitust jätkata. Ehitajate nõudmised on väga suured, alates sellest, et linn peab eraldama neile küllalt suured krundid majade, parklate jne. ehitamiseks. Me oleme püüdnud omalt poolt aidata ministeeriumi, et see objekt edasi liiguks. Teine kultuuriobjekt, mida linnavalitsus oma otsustega katsus edasi aidata, oli Vanalinna Studio, ja tõesti, möödunud aastal sai see teater maaeralduse. Nüüd, mis puutub Kunstimuseumi, siis ma tahaksin öelda positiivse poole pealt, et praegu töötavad arhitektid kolme asukohavariandi kallal, mis on linnaehitusnõukogu

poolt heaks kiidetud. Üks on Falkpark Tallinna kesklinnas. Mõte on selles, et me selle suure ja unikaalse objektiga väärtustaksime ka meie linna keskust ja jätkaksime seda ideed, mis oli 1930. aastate Tallinna keskosa planeerijatel. Vanalinna ümber pidi tulema puisteede ja haljasalade vöönd, mille ääres oleksid suured kultuuriobjektid ja nendest esimene ehitus on siis praegu Rahvusraamatukogu. Teine variant on Pirita teel näituste väljaku ja Ajaloomuuseumi vaheline ala, mis on küllalt suur ja kus on ilus haljastus. Seal pole neid probleeme mis kesklinnas, kus on tegu maade võõrandamisega mitmesugustes omandites olevate objektide lammutamiseks või ümberpaigutamiseks. Kolmas ala on Kadriorg. Miks jäi siis tol korral asukoht Kadriorus kinnitamata, kui Tallinna planeerijad ja ühtlasi Kunstimuuseum väga toetasid varianti, mille järgi muuseum pidi tulema endise kõlakoja maa-alale? Põhjus oli, nagu te mäletate, tõsine opositsioon roheliste poolt ja sellepärast püüti leida kompromiss ning ehitada muuseum üles Lasnamäe veerule. Ma tahaksin öelda, et kui me ehitame muuseumi tuletorni alla Lasnamäele, endise sõjaväehospidali maa-alale, siis ei ole see Kadriorg, vaid Lasnamägi.

Kui mina asusin tööle 1. märtsil 1990, siis minu laua peal ei olnud Ülemnõukogu otsust ja tõenäoliselt on see tõesti täitmata. Ma ei tea, kuidas seda kontrollitakse, kui üks linnavalitsus vahetub teisega. Ja samuti ei olnud see dokument ilmselt ka kultuuriministri laua peal, sest kui me aprillikuus kokku saime ja arutasime kultuuriehitiste rajamist, siis oli otsuses sees, et teeme eraldi komisjoni ja hakkame tegelema muuseumi küsimusega. Mina pean ütleva veel kord seda, et pean rohkem sõnast kui paberist, aga kahjuks ei olnud minul selle Ülemnõukogu otsuse kohta informatsiooni. Sain sellest teada alles siis, kui hr. Põldroos küsimuse üles tõstis. Aga ma võin põhjendada seda. Tõenäoliselt on asi selles, et see oli üleminekuperiood ja põhiliselt arutati seda kui vabariikliku tähtsusega objekti ehitamise küsimust ehituskomitees. Ja ka nemad oma komisjoniga ei jõudnud ühisele otsusele. Linnavalitsus sai arutada seda küsimust ikkagi ainult siis, kui kultuuriminister oli talle variandid esitanud. Kõik need 7 või 8 asukohavarianti esitati linnavalitsusele k.a. 26. juunil. Niipalju kui Kunstimuuseum või Ülemnõukogu Presiidium praegu tunnevad hospidali lähedust, niivõrd hakkab Kadrioru park ka tulevikus tunnetama seda, kas muuseum on Kadriorus või mitte. Ja selleks, et kõik selle asukoha väga tõsised plussid ja miinused kokku võtta, oligi vaja teha asukohtade täiendav valik, mille arhitektid lõpetavad 18. novembril. 27. novembril on Tallinna Linnavalitsuses linnaehitusnõukogu ja 1. detsembril esitame vastavalt meie linna volikogu otsusele need materjalid volikogule otsustamiseks.

Nii ma arvan sellest asjast, ja kui on küsimusi, siis ma heameelega vastan. Paberite kulust rääkis väga täpselt juba hr. Sumera.

Juhataja

Suur tänu, pr. Raud! Mõned küsimused meil on. Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud aselinnapea! Võib arvata, et linnavalitsusel oli teada Ülemnõukogu 15. detsembri 1989. aasta otsus ja oli teada ka see, et otsus on täitmata. Te rääkisite praegu väga ilusasti, miks on tegemata, ja seletasite ära, miks seda veel lähemal ajal tegelikult ei tule. Saalisolijatele jäi niisugune arusaamine, et teie jutt on põhjendatud. Kuid miks siiski ei olnud võimalik pöörduda Ülemnõukogu poole taotlusega neid tähtaegu pikendada või seletustega, miks seda ei ole tehtud tähtajaks vms.? Te alustasite oma juttu sellega, et peate lugu antud sõnast ja sellest tulenes ka minu küsimus.

(Vastuse stenogramm puudub.)

M. Lauristin

Pr. Raud! Te mainisite, et Falkpargi piirkonda muuseumi asukohaks valimast takistab omandiprobleem. Sellega seoses on mul natukene laiem küsimus. Tallinn on Eesti Vabariigi pealinn, Tallinna ehitatavad kultuurirajatised ei ole mitte munitsipaalprobleem, vaid see on kogu Eesti probleem. Ja kui nüüd nende planeerimisel tekib pidevalt konkreetsete kruntidega seotud omandiprobleem, lammutamistega seotud omandiprobleeme, kas siis linnavalitsus on mõelnud sellele, et esitada kogu probleemistik Ülemnõukogule tervikuna? Muidu nähtavasti pole Tallinnas üldse võimalik mingisugune perspektiivne kultuurikeskuste areng. See peaks olema teada, see peaks olema teada ka nendele meestele, kes on omanikud. Selle peaks lahendama Ülemnõukogu, sest omandireformi seadus võimaldab määratleda kultuuriobjektide eraldi staatuse ja sel teel omandiküsimuse lahendada. Kas linnavalitsus ja linnavolikogu tegelevad niisuguste küsimustega?

I. Raud

Mul on väga hea meel selle küsimuse üle. See on tõesti väga tõsine linnaehituslik probleem ja ma olen seda konsulteerinud ka Põhjamaade ja Lääne-Euroopa kolleegidega, nii palju kui see täna võimalik on. Nad hoiatasid selle eest juba poolteist aastat tagasi. Praeguseks on Tallinna Linnavalitsus esitanud volikogule nende piirkondade plaani, kuhu on kavas ehitada kultuuri-, sotsiaal- ja transpordiobjekte. Meie ettepanek on seal mitte privatiseerida, vaid kommenteerida, ja see puudutab ka Kunstimuuseumi. Kahes "Õhtulehes" oli ka vastav nimekiri avaldatud, millega kõik linnakodanikud võivad tutvuda, ja lisatud kommentaar.

M. Madissoon

Lugupeetud juhataja! Proua Irina Raud! Eelmine kord jäi mulle mõnevõrra segaseks üks seik. Nimelt teadis linnapea väita, et Kunstimuuseumi maa-ala valik on seni tegemata ka sellepärast, et puudus kultuuriministeeriumi tellimus. Mõnevõrra hiljem esines härra Promet ja ütles, kui ma õigesti mäletan, et see on ammu tehtud. Täna te väitsite, et tellimus tehti alles juunikuus. Kuidas asi siis täpselt oli?

I. Raud

Kultuuriministeerium esitas selle tellimuse Tallinna linnaehitusnõukogule 26. juunil k.a.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetav ettekandja! Selles pikas esinejate reas panete teie asjale mõnusa naiseliku punkti. Meie laua peal on aga otsuse projekt, mille 4. punkt näeb ette, et Tallinna Linnavolikogul arutada Tallinna Linnavalitsuse juhtkonna ametialase vastutuse küsimusi jne. Kuidas te nüüd sellele vastate, kas see toob asjale lahendust?

I. Raud

Ma arvan, et see on tüüpiline näide, kus alguses on igasugused otsustajad ja lõppude lõpuks tuleb süütute karistamine, see on täiesti normaalne asjade käik. Mina võin küll täie vastutusega öelda, et Tallinna linnapea ei ole selles süüdi, et Kunstimuuseumil ei ole täna kohta ja tema ehitamist pole alustatud. Pärinedes ise kunstniku perekonnast ja olnud kogu oma elu kunstnikega seotud, ei tahaks ma seda pattu küll kuidagimoodi enda peale võtta, aga selge on see, et kui muuseumile tuleb kehv asukoht, ütlevad kõik: teie olite ju linna planeerijad ja arhitektid, miks te ei öelnud, kui te seda teadsite. Nii et selle vastutuse, et valitaks õige koht, võtan ma igal juhul enda peale.

N. Aksinin

Vabandage, lugupeetud ettekandja! Te olete kultuuri esindaja. See, mis puutub haiglasse, ei ole humaanne ega korrektne. Palun vabandust! Tänan!

I. Raud

Ma võin vastata härra Aksinini küsimusele, et see asukoht, mida Kunstimuuseum praegu eelistab, nõuab sõjaväehospidali äraviimist senisest asukohast.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud Irina Raud! Härra linnapea väitis, et Kunstimuuseumi küsimus tuleb lahendada komplekselt koos teatri- ja muusikamuuseumi asjadega. Kas olete seda küsimust analüüsinud ja lahenduseni jõudnud? Teiseks. Härra linnapea väitis, et linnavalitsusele ei paku mingit pinget see küsimus 15 minutiga ära lahendada. Õelge palun, mis aastast, mis kuust me peaksime hakkama seda 15 minutit lugema. Kolmas küsimus. Ma sain praegu teie sõnavõtust aru, et mitte keegi ei ole selles süüdi, et asi nii on. Ei linnavalitsus, ei kultuuriministeerium, ei linnapea, ei teie. Ega ometi Ülemnõukogu selles süüdi ole? Kui te oskate nimetada süüdlase nime, siis õelge praegu otse: kes on selles süüdi, et eesti kunstil hakatakse jalgu alt ära lööma?

I. Raud

Nagu ma oma lühikeses ettekandes ütlesin, oleme kultuuriministeeriumiga läbi arutanud need küsimused, mida ministeerium on esimeses järjekorras jaksanud esitada. Ei Tallinna Linnavalitsus ega Tallinna linn ehita ega finantseeri neid objekte, need on ülevabariigilise tähtsusega ja tellija on siin igal juhul kultuuriministeerium ning ehitaja ükskõik missugune hea firma. Kui on juttu sellest, et need küsimused on vaja lahendada, siis need lahendatakse. Ja ooperiteatri küsimuses olen isiklikult seisukohal, et teatri asukoht tuleb ära otsustada sellest olenemata, kas hakkame seda ehitama täna või homme. Kolmas küsimus oli selles liinis, et ikkagi välja selgitada, kes on süüdi. Ma ütlen, et mul on seda lihtsalt imelik arutada, sest Kunstimuuseumi asukoha valimise eesotsas olen ma kogu aeg olnud mitte kui linnavalitsuse esindaja, vaid kui linna planeeriv arhitekt. Aga kui minu käest tahetakse küsida, kes on süüdi, siis ma arvan, et süüdlast tõesti ei ole, sest siia maani oli meie linna planeerimise struktuur selline, et väljastpoolt büroodest telliti projektid, need tehti valmis ja siis pandi seisma. Linnavalitsusel ei ole oma arhitektuuribürood ega generaalplaanibürood, kes pidevalt tegeleks Tallinna linna küsimustega. Ja sellepärast lahendatakse ka väga mitmeid linnaehitusprobleeme palju aeglasemalt ja konarlikumalt, kui seda tehakse Põhjamaades, kus generaalplaanibürood on aastakümneid linna juures pidevalt töötanud. Ma usun samuti, et põhiküsimus oli ikkagi selles, et 1988. aastal, kui tõsine see initsiatiiv ka tookord polnud, ei eraldatud raha ehitamiseks. Kui raha oleks antud, oleks see küsimus tõenäoliselt lahendatud siiski nii, et muuseum oleks ehitatud Kadrioru parki. Tol ajal, nagu ma juba ütlesin, alustati kunstigalerii ehitamisega, mis ka praegu seisab. Sinna tuleks samuti tingimata raha peale panna, aga nagu te teate, jäi ehitus seisma seetõttu, et tekkis väga tõsine vastuolu muinsuskaitsete põhimõtete ja nende vajaduste vahel, mida galerii selles kohas vajab. Nii et

minu meelest oleks lausa ebaeetiline näidata kellelegi näpuga, kes on süüdi selles, et me oleme tulnud niisugusest süsteemist, ja kes on süüdi selles, et me ei ole veel leidnud õiget teed uude süsteemi. Ma usun, et me peaksime edaspidi arvestama kõigepealt professionaalide seisukohta, et siis poliitikud saaksid oma otsuse teha. Hr. Made! Palun väga vabandust, aga ma ei mäleta, mis oli teine küsimus. Ma ütleksin veel seda, et Tallinna Linnavalitsus esitab oma ettepanekud asukoha valikuks 1. detsembril k.a.

Juhataja

Suur tänu, pr. Raud! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu! Me oleme ära kuulanud ka kaasettekande. Ma avan läbirääkimised ja palun kõnetooli Jaak Jõerüüdi!

J. Jõerüüt

Hr. eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ettekanne selles arupärimises oli Enn Põldroosilt, kuid ta esines komisjoni nimel. Ma tahan ka siit puldist teile ise ja oma suuga kinnitada, et see asi ei ole kunstnike omavaheliste küsimuste klaarimine, asi on palju hullem. On täiesti selge, et see on praegu eesti kultuuri ja otsapidi ka poliitika üks sümbolprobleem. Et aega kokku hoida, ei hakka ma üles lugema fakte, sest hr. Sumera tegi juba seda ja pr. Raud kommenteeris neid. Ma võin ainult öelda, et olen ka kõik need paberid läbi vaadanud, millest täna siin juttu oli ja mis puudutavad asukoha valikut. Väidetakse, et kultuuriministerium esitas tellimuse linnavalitsusele alles tänavu. Jah, võib ka niimoodi väita, lihtsalt unustada ära kõik see, mis oli varem toimunud, tõmmata ühte kohta suvaline kriips vahele ja leida, et kõik see, mis oli enne 1990. ja 1989. aastat või mis toimus 1988. aastal, meile ühel või teisel põhjusel ei meeldi ja see ei kehti. Rahvasaadikutele ei pea vist seletama, kuhu me niisuguse loogikaga jõuame.

Ma tunnistan, et mulle ei meeldi selle küsimuse arutamine Ülemnõukogus. Mitte sellepärast, et probleem oleks vähetähtis, see probleem on väga kriitiline, kuid sellise dramaatilisusega ei oleks küsimus siia saali tulnud, ta poleks pidanudki tulema, kui vähemalt praegune Tallinna Linnavalitsus oleks Eesti Kunstimuuseumi asjas tegutsenud pisutki targemini. Paraku aga on kõik vajunud loojaku poole ja mina pean siinsamas koos kunstnikega ilmselt küsima kõigi asjaga tegelnud täitevvõimu esindajate käest: kas tõesti peavad peale Viiralti tööde hukkaminemise hakkama ka Köleri lõuendid mädanema, enne kui mingisugune otsus vastu võetakse? Või pean mina kultuurikomisjoni esimehena aheldama ennast kättpidi selle mikrofoni külge, enne kui võetakse vastu mingisugune asjakohane otsus, kompetentne otsus Kunstimuuseumi asjus ja nende ametnike asjus, kes on kas siis väga hästi või asjatundmatult

kogu selle asjaga viimastel aastatel hakkama saanud? Ma olen toimunud analüüsidest proovinud endale selgeks teha, milles on see põhjus. Kas on tegemist kellegi pahatahtlikkusega, nagu meil armastatakse öelda, või on tegemist isiklike suhetega, kas on tegemist mingisugune erilise kunstivastase maailmavaatega või veel millegi muuga? Aga ma olen veendumusele jõudnud, et nii Kunstimuuseumi kui kõigi muude kultuuriprobleemide puhul on paraku tegemist seal põhjas, seal vundamendis selle kõige halvemaga – see on lihtsalt asjatundmatus ja ebakompetentsus.

Ma ei tea muu hulgas ka, miks tekkis valitsuses olukord, et riigiminister peab otsustama küsimusi, mis oluliselt mõjutavad kultuuri. Kui ma praegu seda analüüsima hakkaksin, siis tõenäoliselt võiks mind jälle süüdistada sisepoliitiliste intriigide üleskütumises. Aga ma ütlen ausalt: mind ei huvita intriigid, mind ei huvita miitingumeeleolud, milles härra linnapea meid süüdistas. Ma soovin lihtsalt, et sellest lõputust postsotsialistlikust sekeldamisest, mis toetub kollektiivsele vastutamatusel, asjatundmatusele, võimuvõngudele, jagamisele ja veel millelegi, astutaks lihtsalt mõni samm tsiviliseeritud maailma poole, kus enne otsuse langetamist küsitakse nõu asjatundjatelt, vaadatakse faktidele otsa, siis langetatakse otsus ja peetakse sellest otsusest kinni. Kõike seda ei ole.

Asi on väga lihtne. Täieliku, totaalse ebakompetentsuse ja vastutamatusel võime täna põhja lasta ja hukata eesti kultuuri ja kunsti, homme tõenäoliselt arhiivid, ülehomme Eesti loodusvarad ja ükski välislaen ega UNESCO leping neid meile tagasi ei too.

Kõnelda võiks väga pikalt ja kõlavalt, aga ma ütlen lõpuks ainult seda, et mulle on täiesti arusaamatu, mis on toimunud kolme aasta jooksul, sest peaaegu kõigi vastajate tähelepanu on koondunud viimastele nädalatele ja ka nendele, mis ees seisavad. Mis puutub arupärimise konkreetsusesse, siis oma mängureeglite piiridesse jäädes peab ütleva kolme asja. Minule teadmata põhjustel ei soovinud Tallinna linnapea rääkida tõtt ja paraku kehtib see osaliselt ka Irina Raua kohta. Teiseks on kultuuriministerium krundi asjus olnud erakordselt ebajärjekindel ning saamatu. See on kurb tõde. Kolmandaks, Kunstimuuseumi fondide, ekspositsiooni ja tegevuse asjus ei ole kõrged riigiametnikud elementaarseid tööülesandeid täitnud. Rahvuskultuuri taastamatu osa hävib, aga keegi ei taha midagi teha ega vastutada.

Nagu ma alustasin, ei taha kultuurikomisjon, kes asja üles on võtnud, olla kohtunik ega otsida süüdlast, kõige vähem seda. Me kasutame ainsat oma käsutuses olevat meetodit, see on arupärimist, ja oleme esitanud ka kaks otsuse projekti. Kui te võtaksite nüüd oma sahtlitest need otsuse projektid välja – esimene, mis esitati koos arupärimise tekstiga, ja teine, mida komisjon on juba parandanud –, siis näete, et kolmas ja neljas punkt, mis on lisatud, ei sisalda süüdlase otsimist, vaid sisaldab küsimust nii valitsusele kui linnavalitsusele. Kes vastutab ja

kuidas vastutab, ei ole meie asi. Punkti 2 selles uues, parandatud projektis, mis sisaldab konkreetseid korraldusi ja numbreid, paluksin maha tõmmata, see on komisjoni ettepanek. Selle asemele tuleks peaaegu sõna-sõnalt vana sõnastus, mis ütleb: "Eesti Vabariigi Valitsusel tagada Eesti Kunstimuuseumi uue hoone ehitamine ja kuni selle valmimiseni ruumid, mis võimaldaksid muuseumi tegevuse jätkamise, garanteerides sealjuures fondide säilitamise ja osalise eksponeerimise." Meile tundub, et ka viimastel päevadel jätkunud kohutavas ebakindluses on see ainuke neutraalne, korrektne variant. Ja kolmandasse punkti, kus on öeldud, et Eesti Vabariigi Valitsusel selgitada valitsuse liikmete ametialane vastutus seoses Eesti Kunstimuuseumis tekkinud olukorraga, palume lisada 3 sõna: "ja avalikustada tulemused". Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Lepiksime kokku nii, et järgmised kolm kõnesoovijat esineksid kuni 4-minutilise kõnega. Siis saaksime anda ettekandjatele ja kaasettekandjatele lõppsõnaks kuni 3 minutit, seejärel otsuse vastu võtta ning lõpetada 12.15. Kas on proteste? Ma panen protestid lihthäälteenamusega hääletusele. Ignar Fjuk, milline on protest?

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma teen ettepaneku lubada kõnesoovijatel esineda vastavalt reglemendis ettenähtud ajale, arvestades seda, et eelkõneleja rääkis 12 minutit.

Juhataja

See on tõsi küll. Ma panen Ignar Fjuki protesti hääletusele lihthäälteenamusega. Mina teen ettepaneku piirduda 4 minutiga, sest aeg läheb. Kohaloleku kontroll. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 39. Kolleegid! Ma suunan täiskogu tegevust sellele, et võtta veel täna kuni 12.15-ni vastu otsus. Esimesena panen hääletusele enda ettepaneku. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kõnede pikkus oleks 4 minutit? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 43 rahvasaadikut, vastu 3, erapooletuid on 9. Kõnede pikkus on 4 minutit. Palun kõnetooli Heinz Valgu!

H. Valk

Austatud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Tänapäevane arutelu oleks jäänud olemata, kui Kunstimuuseumi olukorraga seotud täitevvõimuorganid oleksid teinud endale kõigepealt selgeks mõned põhilised tõsiasjad: mis on kunst, miks on ühel riigil ja rahval kunsti vaja,

mida kujutab endast Kunstimuuseum kõigi oma struktuuridega, millised näevad välja Kunstimuuseumi hoidlad. Siis võib-olla oleks see asi juba otsustatud 2 kuud tagasi – nii kaua on see tants Kunstimuuseumi ümber käinud. Kunstimuuseumi praegused mured oleks hoobilt lahendanud EKP Mererajoonikomitee ruumide andmine, kuhu oleksid mahtunud niihästi fondid kui ka muuseumitöötajate tööruumid. Praegune olukord on selline, et valitsus on andnud küll kaks vägevat hoonet Kunstimuuseumile manööverpinnaks, aga võtke teatavaks, et Rahvusraamatukogu vana hoone Toompeal jääb veel vähemalt aastaks raamatukogu käsutusse, sest uus hoone vajab juba põhjalikku remonti. Nii et Kunstimuuseum sinna ei pääse. Pikk tänav 73 asuv maja aga rahuldab ainult 1/3 Kunstimuuseumi praegustest vajadustest. Samal ajal katastroofiline olukord muuseumi fondihoidlates süveneb päev-päevalt. Maalihoidlates on niiskusprotsent üle 95, maalid nõretavad niiskusest ja keegi ei suuda praegu ette kujutada, milline traagiline pilt avaneb, kui need maalid kord lahti pakitakse. See väärtus, mida eesti rahvas on sinna kogunud üle saja aasta ja millele on lisandunud väljapaistvaid teoseid Lääne-Euroopast, vene ja baltisaksa kunstist, on juba praegu väärt sadu miljoneid rublasid. Kui need teosed on hävinud, siis ei päästa neid enam ka mäekõrgune dollaripakk, nad jäävad igaveseks kadunuks. Seda peaksid endale teadvustama niihästi Ülemnõukogu kui ka kõik muud asjaomased instantsid, kes praegu sellega tegelevad. Nüüd kõik see lugu, mis on keskendunud muuseumi uue hoone ümber. Täna rääkis siin väga kaunilt pr. Irina Raud, paar päeva tagasi nägime härra linnapea vähem kaunist, kuid see-eest stiililiselt võrratut klounaadi. Mõlemad nad on püüdnud rääkida uue muuseumi ehitamisest, kuid saage aru, praegu on küsimus ainult krundi eraldamises, ehitamine on alles kauguses. Ja mulle jääbki arusaamatuks, miks alates 1988. aastast ei ole seda asja siis juletud otsustada. Praegune taktika, mis on minule täiesti arusaamatu, seisneb ju manööverdamises, igasugustes ebamäärastes lubadustes, tagasitõmbumises, vihjetes kord ühele, kord teisele asjale. Kord on süüdi presidentuur, kes tahab Kadriorus kehtestada mingisuguse kinnise režiimi, kord on põhjuseks rohelised. Ometi teame, et kõige esimene eskiisprojekt, mille järgi muuseum pidi tulema Kadrioru, oli nii loodussõbralik, et rohelised sellega nõustusid. Niimoodi siit ja sealt süüdlasi leides lükatakse seda asja kogu aeg kuskile ebamäärasesse tulevikku, ilma et oleks julgust otsustada asi konkreetselt ära ja asuda siis kõige muu kallale. Praegusel hetkel tundub, et Rootsi valitsus tunneb selle asja üle palju suuremat muret kui Eesti valitsus. Kadriorus on muuseumi traagilise olukorraga käinud tutvumas Rootsi suursaadik, Rootsi kultuuriatašee ja mitmed teised spetsialistid Rootsi Kuningriigist. Vastavat märgukirjad on esitatud Rootsi asjaomastele ringkondadele ja seal juba tegutsetakse. On valminud mitmesugused plaanid

meie abistamiseks, samal ajal kui meil tõrjutakse kõiki asju kord vasakule, kord paremale. Mu aeg on läbi? Ma vabandan! Suur tänu!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma saan teist aru, kes te langetate päid ja kuulate selle küsimuse arutamist, see on kultuuriküsimus ja sellega me anname üldsusele märku, et me oleme kultuuritud otsustajad, nii meie siin kui ka linnavalitsus ja valitsus. Meil on täiesti ükskõik, mis saab meie kunstnike töödest tulevikus. Suurepärased kunstigaleriid on ümber Eestimaa, on Rootsis ja Soomes, Lätis ja Leedus, aga meie kunstnikel ei ole oma töid kuskile panna, sest meil on hõlmikpuu efekt ja sündroom. Ükskõik kuhu on tarvis midagi rajada, seal on hõlmikpuu ees. Ja see on ka ees meie linnavalitsusel. Muidugi tuleb otsida süüdlast ja ütlesime, et esimese numbri süüdlane on meie ükskõiksus ja kultuuritus. Moskvas rahvasaadikute kongressil istudes, kui mul oli ettevaatamatust avaldada oma mõtteid ühe Tallinna püstitatud hoone kohta, ütles üks lugupeetud inimene mulle: see pole sinu asi, see on kultuuriküsimus. Aga me kõik elame selles linnas. Need kunstimuuseumid, need lossid peavad olema meid teenima pandud, aga meie peale vaadatakse ülevalt alla. Kui ma samast instantsist ühe inimesega kord koos kunstipoes olin, valis ta graafilist lehte, mis oleks 42 cm lai, sest täpselt nii palju oli tal ruumi kapi ja seina vahel, kuhu see pidi mahtuma. See on siis inimene, kes otsustab kultuuriküsimusi! Niisiis, see jutt ei maksa, et kõigepealt eraldatagu raha, siis eraldame krundi. Kõigepealt eraldatagu krunt ja seda tehtagu nüüd paari nädala jooksul selle 15 minuti piires ning siis Ülemnõukogu lubab, et ta teeb omalt poolt kõik, mis tema võimuses, et järgmise aasta eelarves oleksid miljonid rublad Kunstimuuseumi uue hoone ehitamiseks. See on meie rahvusliku uhkuse küsimus. Aitäh!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma eristan siiski kolme küsimust, mis Ülemnõukogu huvitavad. Mitu küsimust neist huvitab kultuurikomisjoni, seda ma ei tea, võib-olla viimane.

Esimene küsimus on muuseumi asukoht ja selles suhtes on mul öelda järgmist. Kui kaks aastat tagasi see tants asukoha valikul pihta hakkas, siis keskenduti võimalusele ehitada muuseum tõesti Kadriorgu kõlakoja kohale. Selgus aga, et muuseumihoone tuleb oma kubatuurilt sama suur, nagu on praegune raamatukogu, ja see ei mahu sinna ära, võimsad hiidpuud jäävad ette. Pakkusime võimalust seda mahtu veidi vähendada või jätta muuseum kahte ossa, vana osa ja moodsa kunsti muuseum. Kunstimuuseumi pere ei võtnud ühtegi

sammu tagasi, oldi jäigalt fundamentalistlikud. Täpselt see sikkude mäng purdel, üks ei anna tagasi ja teistpidi ei ole asi võimalik. Tänapäevane seis on veel dramaatilisem, öeldakse, et see peab olema Kadriorus, ja Kunstimuuseum nõuab, et see oleks Lasnamäe veerul. Nii et selline kahepoolne vastuolu. Kadrioru kõlakojade kohale ta ei mahu muidu, kui muuseum võtaks mahtu vähemaks. Tänapäevase seisuga ei ole seda tehtud, niisiis sinna ta ära ei mahu, aga Lasnamäele ei saa teda panna.

Teine teema on, mis teha nende hävinenud varadega. Juba 1989. aastal võttis praeguse Ülemnõukogu eelkäija vastu otsuse, kus hr. Rüütel tegi ettepaneku ehitada üks väga heade kliimaseadmetega hoidlaruum, sest me kõik teame, et sellised ehitised nagu muuseum, teater või raamatukogu võtavad aastaid ja me ei saa nii kaua lihtsate avariipindadega mängida. Eelmine direktor ütles ära. Selle aasta märtsikuus tegi linnavalitsus praegusele direktorile ettepaneku ehitada kolme-nelja kuu jooksul (kõik vahendid oleks olnud valitsuse poolt olemas) soome paviljoni tüüpi hoidla, nagu on sinine paviljon, et panna kõik korralikult ära. Ei, sellega ei oldud nõus, taheti ikka päris muuseumi. Nüüd need varad hävivad ja ei osata öelda, kes on süüdlane, aga see ei olegi üldse selle kogu küsimus.

Kolmandaks, selle küsimuse arutelu aeg on läinud süüdlaste otsimisele. On väga kahju, et kultuurikomisjon ei ole seda selgeks teinud. Ma näen otsuse projekti järgi, et teema on kahjuks täiesti ette valmistamata. Teen ettepaneku seda otsust praegu kiirkorras mitte vastu võtta, vaid anda projekt uuesti kultuurikomisjonile ja teha komisjoni laiendatud istung, et need küsimused korralikult läbi arutada. Siin lihtsalt puuduvad väga paljud faktid, väga paljud eeldused, et langetada õige otsus. Ma olen lõpetanud. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Läbirääkimised on sellega lõppenud. Ma teen ettepaneku, et ettekandjad esineksid lõppsõnaga. Kõigepealt Enn Põldroos. Oleks soovitatav kuulda, kas ettekandja soovib täna otsust vastu võtta või mitte.

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid! Mul ei ole palju lisada sellele, mis on räägitud, seda asja on piisavalt valgustatud. Võib-olla paar väikest detaili. Siin pöörati palju tähelepanu sellele, kas kultuuriministerium esitas tellimuse või ei esitanud ja kunas esitas. Ma meenutan, et Ülemnõukogu otsus, mille kohta me arupärimise esitasime, oli sõnastatud nii: leida koht. Ei olnud öeldud, et eraldada krunt, mis juhul kultuuriministerium oleks pidanud esitama taotluse, küsimus oli koha leidmises. Linnavalitsusele tehti ülesandeks koht leida ja selleks ei

olnud tõesti mingisugust eraldi kultuuriministeeriumi taotlust tarvis. Edasi, pr. Irina Raud rääkis sellest, et meil on raskusi ehitamisega, me ei jõua seda, me ei jõua teist ega kolmandat. Kordan: arupärimises ei olnud juttu sellest, miks ei ole Kunstimuuseumi ehitatud, me veel ei küsi seda, me pole veel nii kaugele jõudnud. Me ei küsinud isegi seda, miks ei ole projekteeritud – siin oli palju juttu sellest, et ei jõua projekteerida. Me ei küsinud ka seda, miks ei ole kohta eraldatud, me küsisime, miks ei ole kohta leitud. Kõik need koha leidmise raskused, millest räägiti, on tõesti olnud, kuid mitte keegi ei ole mulle vastanud, mispärast ei ole siis pika aja jooksul lõppude lõpuks nendes asjades selgust saadud. Küsimus ripub ikka õhus. Kogu aeg leitakse uusi, esimesel pilgul väga veenvaid edasilükkamise põhjusi, kusjuures samal ajal teist laadi objektid lähevad ilma igasuguste edasilükkamisteta käiku. Selles on küsimus, aga mitte milleski muus. Me küsime, kes siis lõpuks vastutab selle eest. Ja kui hr. Ignar Fjuk arvab, et me peame ise selle selgeks tegema, siis tänan väga, meie ei tee seda ise selgeks. Niisiis teen ettepaneku otsus vastu võtta. Mis puudutab laekunud parandusettepanekuid, siis hr. Telgmaal oli kaks parandusettepanekut, aga ta võttis need tagasi. Rohkem parandusettepanekuid ei ole. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Rohkem minule kirjalikke küsimusi laekunud ei ole. Ignar Fjuk nõuab arutelu katkestamist. Kui laekub kirjalik ettepanek, siis ma panen selle hääletusele. Kas hr. Sumera soovib kuni kolmeks minutiks lõppsõna?

L. Sumera

Lugupeetud daamid ja härrad! Mul on tegelikult siiralt hea meel, et probleem on läinud pingeliseks. Ma muidugi räägiksin kauem kui 3 minutit, aga ma ei tee seda. Mind huvitab tõepoolest väga küsimus, kes on süüdi. Ja ma vastaksin härra Madele, kes selle küsimuse esitas, et süüdi on loomulikult Ülemnõukogu, sest Ülemnõukogu kinnitas riigieelarve, kuhu ei kinnitatud kultuuriministeeriumi kapitaalehituse summasid. Ma loodan, et elegantsele küsimusele tuli elegantne vastus.

Teiseks. Jutt oli siin sinisest paviljonist. Sinine paviljon on selline variant, mis on hästi tuleohtlik, mis põleb veel kiiremini maha, kui uputus nendele maalidele paha võiks teha.

Kolmandaks on mul küsimus härra Jõerüüdile, oma isiklikule sõbrale ja heale tuttavale: milles on kultuuriministeerium olnud ebajärjekindel? Ja ma tahaksin seda tõesti teada, sest ma tutvustan teile veel ühte dokumenti, mida ma delikaatsusest teie vastu siiani ei teinud. Kultuuriministeeriumi jõuetust nähes, tundke ka enda oma. Adresseeritud Tallinna volikogu

esimehele Korgile ja linnapea Aasmäele, alla on kirjutanud härra Rüütel 1. oktoobril 1991. Siin öeldakse nii: "Tõsist muret tekitab Eesti Kunstimuuseumi olukord. Lähtudes sellest, aga ka võimalikust rahvusvahelisest abist, pean vajalikuks, et Tallinna Linnavalitsus lahendaks kiirendatud korras Eesti Kunstimuuseumi uue, ehitatava hoone asukoha küsimuse. Lähtudes rahvusvahelisest praktikast, on Kadrioru lossi jätkuv kasutamine Kunstimuuseumi ühe osana pärast restaureerimistöode lõpetamist igati põhjendatud. Otstarbekas oleks ka uus muuseumihoone püstitada Kadriorgu või selle ümbrusse." Ma kordan, siia on alla kirjutanud härra Rüütel 1. oktoobril. Nüüd ma küsin uuesti, milles võiks olla kultuuriministeeriumi järjepidevusetus, kui me oleme linnavalitsusele mitmeid kirju saatnud ja asjast suusõnaliselt mitu korda rääkinud. Usun, et selline otsuse projekt, nagu täna teie laual on, on kindlasti väga targalt ja arukalt koostatud, ja ma usun, et me ei kohtu teiega Kunstimuuseumi olukorra pärast mitte viimast korda ning ilmselt ma saan oma töödest ja tegemistest ka järgmine kord märku anda. Aitäh teile!

Juhataja

Suur tänu! Pr. Raud, palun, 3 minutit!

I. Raud

Ma tahaksin öelda oma seisukoha punkti 1 suhtes, mis ütleb, et kahe nädala jooksul käesoleva otsuse jõustumise päevast peab linnavalitsus selle otsuse täitma. Juhiksin veel kord teie tähelepanu sellele, et 18. novembrini töötab arhitektide kollektiiv, 27. novembril on koos Tallinna linnaehitusnõukogu ja 1. detsembril me esitame oma kokkuvõtted linnavolikogule. Kui on võimalik, siis paluksin neid tähtaegu aktsepteerida, sest enne selle töö lõppu ei ole mul õigust otsust teha. Härra Põldroos rääkis küll väga kenasti, et linnavalitsus pidi kohe oma seisukoha ütleva ja ei olnud vaja mingit tellimust, kuid linna plaanis on Kunstimuuseumi asukohaks, nagu ma juba ütlesin, 1983. aastast ette nähtud Kevade tänava ja Toompuiestee kvartal. Kui muuseum ütles, et neile see ei sobi, hakkasime otsima uut asukohta Kadriorgu. Nagu hr. Fjuk mainis, sinna see kavandatud suurus ei mahu ja sellepärast tuli leida kompromiss. Tõenäoliselt on ikka vaja koostööd tellija ja tegija vahel, sest muidu on see nagu valmisõmmeldud ülikond, mille võib ükskõik kellele selga panna. Peame leidma konsensuse, et muuseum ja kunstnikkond oleksid asukohaga nõus ja linnaplaanis oleks ta olemas.

J. Jõerüüt

Härra spiiker! Mul on ainult üks täpsustus. Otsuse projekti neljas punkt peaks kõlama nii: "Tallinna Linnavolikogul arutada Tallinna Linnavalitsuse juhtkonna ametialase vastutuse küsimust seoses ENSV Ülemnõukogu 15. detsembri 1989. aasta otsuse punkt 1 mittetäitmisega jne." Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! On laekunud I. Fjuki ettepanek arutelu katkestada, mida ta põhjendas oma sõnavõttus. Ma panen I. Fjuki ettepaneku hääletusele. Kui te mäletate, ettekandja arvab, et otsus tuleks vastu võtta. Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 35. Kõigepealt Ignar Fjuki ettepanek. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Ignar Fjuki ettepaneku poolt, et arutelu katkestada? Selle ettepaneku poolt on 10 rahvasaadikut, vastu on 43, erapooletuid on 10. Ettepanek ei leidnud toetust.

Kolleegid! Ega kellegi parandusettepanekut ei ole unustatud? Autorid on oma redaktsioonilised täpsustused teinud. Ma panen selle otsuse eelnõu hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Kunstimuuseumi olukorra kohta? Palun hääletada! 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 6 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Sellega täna lõpetame. Head nägemist! Homme saame kokku kell 16.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

55. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

13. november 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, kolleegid! Istungjärgu töö jätkub, kontrollime kohalolekut. Kohal on 63 rahvasaadikut. Lugupeetud kolleegid! Vastavalt reglemendile ja eelnevale kokkuleppele on väliskomisjoni esimees hr. Indrek Toome palunud luba täiskogu ees üle anda ühe komplekti seadusandlike aktide eelnõusid. Palun, hr. Toome!

I. Toome

Lugupeetud kolleegid! 8. novembril toimus Tallinnas Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi Ülemnõukogu nõupidamine, kus arutati parlamentidevahelise edasise koostöö probleeme. Nagu te kõik teate, moodustati vabariigi Ülemnõukogu otsusega delegatsioon, kes töötab koos Leedu ja Läti kolleegidega välja ettepanekud sellise parlamentidevahelise assamblee tööks. Nüüd on meil Ülemnõukogus vaja vastu võtta otsus, millega me valime need endi seast, kes asuvad Eesti Vabariigi delegatsiooni koosseisus seda tööd tegema. Täna toimus väliskomisjoni istung, millest võttis osa Ülemnõukogu juhataja asetäitja Marju Lauristin. Väliskomisjon töötas välja ja võttis ühehäälselt vastu järgmise Ülemnõukogu otsuse projekti. See on lühike, ma loen ta teile ette: "Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi Parlamentidevahelise Assamblee (Balti Assamblee) tööst osavõtva Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsiooni moodustamise kohta.

Arvestades Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsioonide 1991. aasta 8. novembri nõupidamise tulemusi, otsustab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kinnitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsiooni liikmeteks, kes võtavad osa ..."

Juhataja

Hr. Toome! Ma vabandan! Seda loetelu ei pea ette lugema.

I. Toome

Andke andeks! Kui ei pea, siis ei pea. Tähendab, ma teeksin ettepaneku lülitada ta päevakorda, ja seda väliskomisjoni nimel.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Antud juhul on nii-öelda kits kärneriks: väliskomisjon esitas, järelikult jääb ta ka juhtivaks komisjoniks. Ei ole vastuväiteid? Juhtivkomisjon on väliskomisjon.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Asjadevalitsuse täiendava finantseerimise kohta

Juhataja

Kolleegid! Kui te mäletate, siis päevakorra kinnitamisel hääletas Ülemnõukogu esimesest projektist välja ühe punkti, milles oli mõeldud käsitleda korterite erastamist. Selleks

päevakorrapunktiks planeeritud aeg sobiks just praegu ühe kiireloomulise küsimuse arutamiseks tingimusel, kui Ülemnõukogu soovib päevakorda täiendada. Ma värskendan teie mälu. Esmaspäeval andis hr. Almann täiskogu ees üle taotluse täiendada päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu täiendavat finantseerimist. Küsimus on läbi arutatud juhtivas komisjonis, eelarve-majanduskomisjonis. Eelarve-majanduskomisjon teeb ettepaneku täiendada päevakorda selle küsimuse aruteluga. Kolleegid! Ma annan selle küsimuse teile otsustada.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva, 55. istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu täiendavat finantseerimist? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 65 rahvasaadikut, vastu 2, erapooletuid 1. Päevakorda täiendatakse.

Palun Ülemnõukogu Presiidiumi nimel tehtavaks ettekandeks kõnetooli hr. Märtna.

D. Märtna

Austatud Ülemnõukogu juhataja! Austatud Ülemnõukogu liikmed! Teile esitatud otsuse projekti sisu on, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Asjadevalitsus vajab 3,8 miljoni rubla ulatuses lisafinantseerimist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reservist. Põhilist osa sellest, 2,7 milj. rubl., oleks vaja arvutite, nende lisaseadmete ja paljundusseadmete soetamiseks ning teenindamiseks, mida veel saab teha rublade eest. Iga päevaga need võimalused kahjuks ahenevad ja seadmed kallinevad. Soetamislepped on praegu olemas, sellepärast on soetamine kiireloomuline. Ülejäänud summa – 1,1 milj. rubl. – on põhiliselt tingitud sagenenud väliskomandeeringutest ja välisdelegatsioonide vastuvõtust, majutuse, transpordi ja muude teenuste kallinemisest, mida me varem ei osanud eelarves ette näha. Praegu on asjadevalitsusel arvel 0,5 milj. rubl., maksmata arveid on aga üle 8000 rubl. Töötasufondiga tuleme põhiliselt toime. Kui istungjärgude läbiviimise kulud olid näiteks oktoobrikuus 632 000 rubl., siis 1,1 milj. rubl. täiendav vajadus novembri- ja detsembrikuuks on reaalne, kuigi arvatud tagasihoidlikult. On ettepanek või palve see lisaeelarve kinnitada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et rahvasaadikutel on küsimusi. Ivar Raig.

I. Raig

Täna! Hr. Märtnaa! Kas teil on teada ka finantseerimise kätteallikad, kust see raha tuleb? Kas mõnest reservfondist?

D. Märtnaa

See tuleb Ülemnõukogu reservfondist, kus minu andmetel on praegu 125 milj. rbl.

Juhataja

Suur tänu, hr. Märtnaa! Rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu! Avan läbirääkimised. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon toetab otsuse projekti, kuid meil on paar redaktsioonilist täiendust. Esiteks, nii pealkirja kui ka viimasesse lõikesse tuleks vahele panna "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Asjadevalitsuse". Me eraldame need summad ikkagi asjadevalitsusele. Ja ilmselt oleks õigem alustada sõnadega "Eesti Vabariigi Ülemnõukogule arvutus- ja paljundusseadmete soetamiseks". Need on redaktsioonilised parandused. Ma arvan, et selle vastu Ülemnõukogul midagi ei ole.

Meil on tõepoolest vaja paljundustehnikat, kompuutreid ja diktofone soetada ning paigaldada. Kui me täna aga selle otsuse vastu võtame, siis tärkab mul kahtlus, et see on poolik võit, sest ega Ülemnõukogu komisjonides ei ole saadikutele neid kuskile üles panna. Järjekordselt on meil pretensioon valitsusele, kes on kõiki meie nõudmisi, palveid ja soove järjepidevalt ignoreerinud ja soovinud, et Ülemnõukogu töötaks sellistes tingimustes, nagu ta töötab. Ju on see siis valitsusele kasulik. Aga ma arvan, et kui me need vahendid ikkagi saame, siis Ülemnõukogu näitab oma selgroogu ka valitsusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Ma küsin hr. Märtnaa käest, kas juhtiva komisjoni poolt tehtud redaktsioonilised parandused on vastuvõetavad. Vaidlusi ei teki, täiskogu ei esita proteste? Ei. Tekst on niisiis kooskõlastatud. Kasutan juhust ja informeerin täiskogu sellest, et juhatus arutas ka oma eilsel istungil neid probleeme, mis on seotud Ülemnõukogu teenindamisega, ja esitab valitsusele arupärimise.

Kolleegid! Loeme läbirääkimised lõppenuks. Redaktsioonilised parandused on vastastikku aktsepteeritud. Kas võib panna otsuse hääletusele? Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi Asjadevalitsuse täiendava finantseerimise kohta? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 65 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamisest ning piirikontrolli sisseseadmisest

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Selle istungjärgu esimesel istungil me käsitlesime valitsuse esitatud otsuse eelnõu Eesti Vabariiki sissesõidu ja vabariigist väljasõidu ajutise korra kehtestamise ning piirikontrolli sisseseadmise kohta. Ära kuulatud on ettekandjad, on peetud läbirääkimised, esitatud parandusettepanekud ning autorid koos juhtivkomisjoniga otsustasid vastavalt laekunud parandusettepanekutele redaktsiooni muuta. Kas hr. Öövel soovib veel esineda meie ees ettekandega? Ei soovi. Siis ma palun kõnetooli riigikaitsekomisjoni esimehe hr. Tupi!

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Nagu ma näen, ei ole meie redigeeritud tekst laudadele jõudnud.

Juhataja

Üks hetk, ma kohe selgitan. Kolleegid, kas niimoodi sobib, et härra Tupp tutvustab meile oma lõppsõnas asjaolusid, ja selle aja jooksul meie abilised jagavad otsuse eelnõu uue redaktsiooni välja? Sobib. Palun, härra Tupp!

E. Tupp

Eelmise arutelu käigus laekus parandusettepanekuid, ja kuna selle otsuse ettevalmistamise juhtivkomisjon oli riigikaitsekomisjon, siis me tegime neist parandusettepanekutest oma

valiku. Mida komisjon vajalikuks pidas, see ka otsusesse sisse võeti, ülejäänutest annan teile ülevaate. Kõigepealt, kui teil on olemas vana otsuse projekt, siis alustame parandusettepanekust, mille tegi L. Arro. Selle sisu on, et lisada piirikontrolli otsuse punkti 5 kolmanda alapunktina järgmine lause: "Seada 15. detsembriks sisse piirikaitse kindlaksmääratud piiripunktide vahelisel alal." Nagu hr. Arro oma selgituses ütles, on palju teid, mida saab kasutada väljaspool kontrollitavaid.

Kui vaadata kogu Eesti lõunapiiri, siis seda ületavate teede hulk on väga suur. Osa nendest tuleb lihtsalt kinni panna, nii et sealt ei ole võimalik läbi sõita. Et ei korraldataks möödasõite kõrvalt, siis tuleb neid kinnipandud teid pidevalt patrullida. Meil ei ole võimalik piiri totaalselt sulgeda, piiriäärset riba üles künda ja panna sinna peale pidevad tunnimehed, nagu oli NSV Liidu piiril. Kuid on täiesti loomulik, et piiri patrullide abiga kontrollitakse, ja seda otsusesse sisse võtta pole mõtet. Niisugune on komisjoni otsus.

Ants Paju tegi ettepaneku asendada 15. november 1991 15. detsembriga 1991. Nii ongi arvestatud, sest otsuse ja kogu sõidukorra ettevalmistamine võttis aega ning varasem tähtaeg on juba käes ja sellest ei ole võimalik kinni pidada.

Kaks ettepanekut on hr. Fjukilt. Esimene. Eesti Vabariigi Valitsusel soovitatakse välja töötada ja kehtestada Eesti Vabariigi territooriumil illegaalselt viibivate isikute arvelevõtmise ning nende staatuse määratlemise kord. Komisjon leidis, et see ei sobi kokku praeguse otsuse sisuga, sest puudutab juba osalt migratsiooniseaduse valdkonda.

Hr. Fjuki teine ettepanek on võtta 15. detsembriks arvele kõik Eesti Vabariigi territooriumil illegaalselt viibivad isikud ning rakendada nende puhul lõikest 3 tulenevaid meetmeid. Ega materjal ei ole veel laudadele jõudnud?

Juhataja

Hr. Tupp! See dokument anti tõlkida ja paljundada alles pool tundi tagasi. Kuidas see niimoodi välja kukkus? Esmaspäeval tehti dokumendid korda, aga alles pool tundi enne istungit anti töösse? Nüüd peab täiskogu ütlema, mis edasi saab. Kas hr. Tupp suudab täiskogu veenda või nõutakse küsimuse katkestamist?

E. Tupp

Lugupeetud saadikud! Kui teil on vana otsuse projekt ees, siis ma arvan, et jätkame.

Juhataja

Ei protesteerita? Ei. Jätkakem siis. Katsume nüüd üksikasjaliselt selgitada, milles on

erinevused, ning selgusele jõuda, missugune parandusettepanek läheb täiskogule hääletamiseks.

Ma juhin vahepeal täiskogu tähelepanu viimasele reglemendiparandusele, mis näeb ette, et iga parandusettepanekut kommenteerib juhtivkomisjon. Praegu on meil tegemist kokkusattumusega: juhtivkomisjoni esimees on kõnetoolis. Sellisel juhul käivad kõik kommentaarid parandusettepanekute juurde ja me neid eraldi ei nõua.

E. Tupp

Mis puutub hr. Fjuki ettepanekutesse, siis lisandus otsuse projekti 5. punkti all järgmine punkt: "Eesti Vabariigi Valitsusel 3. alapunktina töötada välja ja esitada 1991. aasta 15. detsembriks seaduseelnõu Eesti Vabariigi piiri ületamise ja tema territooriumil viibimise korda rikkunud isikute vastutuse kohta". Kas hr. Fjukki rahuldab komisjoni otsus?

Juhataja

Niimoodi see küll menetlusse ei sobi. Võib-olla siiski vahetame selle küsimuse teise vastu. Kui mu mälu ei peta, siis on meil täna päevakorras kaheksanda küsimusena KGB tegevus Eesti Vabariigis. Ma ei taha võtta endale riigikaitsekomisjoni advokaadi rolli, kuid küsin täiskogult, kas selle vahetusega ollakse nõus. Ei protestita? Ei pane hääletusele? Hr. Fjuk! Ma palun võtta oma nõudmine maha ja asi töökorras kooskõlastada, vastavalt uuele tekstile. Praegu arutelu katkeb ja kuues päevakorrapunkt asendatakse kaheksandaga. Hr. Tupp! Palun minge kohale ja valmistage see ette!

Ülemnõukogu komisjoni moodustamisest kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks

Juhataja

Kolleegid! Üks sekeldus teise otsa, uus riigikaitsekomisjoni esimees on ilmselt kogenematuses tingitult teinud näpuvigu. Hr. Tupp! Meil on päevakorras punkt, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis. Aga nüüd on laekunud paber pealkirjaga "Ülemnõukogu komisjoni moodustamisest kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks". See on ju hoopis teine päevakorrapunkt.

E. Tupp

Väga õige. Me ju leppisime kokku, et ma pean sellega välja tulema. Me polnud tegelikult valmis, see tuli nii ootamatult.

Juhataja

Kolleegid! See nõuab täiskogu otsust. Nii ei saa käituda. Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ma värskendan teie mälu. Päevakord on kinnitatud ja päevakorras on kaheksas punkt, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis. Asjaosalised, konkreetsel juhul riigikaitsekomisjon oma esimehe isikus palub selle punkti asendada ja uue teema pealkiri on "Ülemnõukogu komisjoni moodustamisest kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks". See nõuab Ülemnõukogu otsust. Kas Ülemnõukogu on nõus selle päevakorrapunkti asendumisega? Lihthäälteenamus. Mul ei ole teist valikut, ma panen selle teie ette: kes on poolt, on poolt, kes on vastu, see on vastu. Hr. Tupp! Palun teil kohale minna! Ülemnõukogu väljendab oma tahet hääletuse kaudu, kui ei saavutata lihthäälteenamust, siis ma väidan, et küsimus on ette valmistamata koos sellest tulenevate järeldustega. Kõik oleneb teie mõistmisest ja heatahtlikkusest. Kas kõigile on välja jagatud eelnõu, mis käsitleb Ülemnõukogu komisjoni moodustamist? Ootame veel hetke. See on osalt reglementeerimata protseduur, mida ma vastavalt reglemendile püüan lahendada omal vastutusel. Lugupeetud Ülemnõukogu, kas te olete jõudnud läbi lugeda? Panen hääletusele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 60 rahvasaadikut, puudub 43. Kolleegid! Ma juhin veel kord teie tähelepanu asjaolule, et see on tegelikult reglementeerimata protseduur, mille ma viin läbi omal vastutusel. Asi seisneb selles, kas Ülemnõukogu on valmis vahetama päevakorras need kaks eelnõu omavahel ära. Kui ei, siis ma väidan, et riigikaitsekomisjon ei ole küsimust ette valmistanud ja meil on õigus taunida sellist tegevust. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et eelnõu asemel, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis, arutada Ülemnõukogu komisjoni moodustamist kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks? Palun hääletada! Poolt on 38 rahvasaadikut, vastu 8, erapooletuid on 8. Ülemnõukogu nõustus vahetama, otsus on vastu võetud. Ma palun ettekandeks kõnetooli härra E. Tupi!

E. Tupp

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Palun vabandust selle väikese segaduse pärast! Asi oli selles, et minu teadmisel pidimegi alustama sellest samast küsimusest, millest praegu juttu tuleb. See piiri puudutav asi ei olnud põhjalikult ette valmistatud. Nüüd ma selgitan, miks on pealkirjas niisugune muutus, kuidas selleni on jõutud. Meie saalis on vähemalt kolmel korral

püütud leida mingit lahendit, moodustada komisjoni KGB tegevuse lõpetamisega seonduva kontrollimiseks, kuid seni ei ole see õnnestunud. Kui nüüd riigikaitse ja õiguskomisjon kogu probleemistikku koos käsitlesid, selgus ootamatult üks Ülemnõukogu möödalaskmine. See väljendus selles, et politseiseaduse järgi pidi Ülemnõukogu moodustama komisjoni, mis kontrolliks kaitsepolitsei tegevust. See komisjon on aga moodustamata, ehkki me võtsime politseiseaduse vastu. Kuna valitsuse komisjon tegeleb praegu nende probleemidega, mis on seotud KGB tegevuse lõpetamisega ja sellega seonduvate materiaalsete väärtuste ülevõtmisega jne., siis oleks praegu sobiv võimalus viia need kaks asja ühte, et üle valitsuse komisjoni oleks ka seaduseandja silm. Tähendab, sellelesamale komisjonile, mis kaitsepolitsei tegevuse seaduslikkuse kontrollimiseks moodustatakse, teha ülesandeks kontrollida ka valitsuse komisjoni tegevust, mis vastavalt Eesti Vabariigi Valitsuse ja NSVL KGB vahelistele protokollilistele otsustele või lepetele tegeleb eelnimetatud probleemidega. Valitsuse komisjon teeks oma töö ja esitaks meile 15. detsembriks vastava aruande, nagu on otsuses ette nähtud. Kui härra Bakatin leppele alla kirjutas, siis minu meelest oli seal allkirja juures 9. oktoober. Järelikult kahekuine tähtaeg, mis nendes lepetes ette nähtud on, saab läbi 9. detsembril, ja sobiv aeg Ülemnõukogule aruande esitamiseks oleks 15. detsember.

Miks seda komisjoni just vaja on? Väga lihtsal põhjusel. Kui minu juurde tuleb minu valija ja küsib, millise garantii ma talle annan, et tema telefoni pealt ei kuulata, siis ma ütlen, et ma ei saa anda mingisugust garantiid. Mul ei ole endalgi garantiid, et minu telefoni pealt ei kuulata. Ja sellepärast pean vajalikuks, et meie poolt loodud ja usaldatud komisjon kõik probleemid, mis sellega seonduvad, meile ette kannaks. Tänan! See on kõik, mida ma sellele otsuse projektile sissejuhatuseks öelda tahan.

Juhataja

Suur tänu, hr. Tupp! Ma olen sunnitud selleks, et töögraafikust kinni pidada, esitama küsimuse hr. Toivo Lippmaale: kas te nõustute, et teie küsimus, mis käsitleb elamuseaduse eelnõu, tuleb arutusele 17.30? See on ainult vastutuleku küsimus, kui ei, siis ma olen sunnitud katkestama. Nõus. Ignar Fjukil on küsimus hr. Tupile. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma värskendaksin võib-olla veel koos teiega mälu. Ma tean, et mõni aeg tagasi riigikaitsekomisjonis moodustati juba üks komisjon millegi uurimiseks. Nüüd me moodustame uue komisjoni kaitsepolitsei tegevuse uurimiseks, kusjuures see komisjon aitab ühtlasi täita politseiseadust ja kontrollib KGB tegevust. Kas seda ei ole ühele Ülemnõukogule

liiga palju, võib-olla peaks olema vabariigi kontrollnõukogu, mitte enam Ülemnõukogu oma? Küsimus on, kas need ülesanded, mida me praegu endale järjest võtame, ei ole mitte vale kogu ette seatud.

Juhataja

Hr. Fjuk! Kui ma sellele küsimusele vastama hakkan, siis ma muutun rahvasaadikuks ja pean tulema lihtkõnetooli. Sellele peab vastama hr. Tupp.

E. Tupp

Lugupeetud hr. Fjuk! Esiteks, KGB tegevust enam kontrollida ei saa, tuleb ainult kontrollida, mismoodi see tegevus lõpetatakse. Teiseks, ei ole moodustatud mingit erikomisjoni, vaid niisugune kontrollkomisjon on Ülemnõukogul vaja moodustada vastavalt politseiseadusele. Ma loodan, et väljapakutud komisjoni koosseis on teile, lugupeetud saadikud, vastuvõetav.

R. Järlik

Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Kui 9. detsember on see tähtaeg, millal Nõukogude Liidu KGB ja Eesti Vabariigi vahel vastavalt lepetele kõik selgeks saab, kas siis 13. detsember ei ole liiga lähedane kuupäev, et komisjon jõuaks materjalid ette valmistada ja küsimuse saaks võtta Ülemnõukogu päevakorda juba kindla peale, mitte igaks juhuks, et järsku komisjon jõuab selleks ajaks valmis? Teine küsimus. Me moodustame selle otsusega Ülemnõukogu komisjoni kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks. Otsus ise aga ütleb, et komisjoni ainus funktsioon on kontrollida KGB tegevuse lõpetamisega seonduvat Eesti Vabariigis ja esitada sellest aruanne Ülemnõukogu täiskogule. Rohkem ei panda sellele komisjonile mitte midagi. Kas see otsuse projekt ei ole ebatäielik? Aitäh!

E. Tupp

Kõigepealt, mis puudutab tähtaega. Tegelikult on vastavad lepped meie valitsuse ja NSV Liidu KGB vahel sõlmitud kuupäevaga 1. oktoober. Ma lähtusin praegu siin sellest, et järelikult peaks see asi saama lõpetatud 1. detsembriks ja sel juhul oleks 15 päeva või 2 nädalat veel aega. Kuna aga hr. Bakatini allkirja juures on 9. kuupäev, siis ma lihtsalt ütlesin, et üheksas. Ma usun, et nad jõuavad lõpetada varem kui 1. detsembriks, nii nagu seaduse tähtaeg ette näeb, ja 2-nädalane tähtaeg on siis küllaldane. Mis puudutab teist küsimust, siis see on ikkagi lisafunktsioon. Siin on sõna "ka" ilmselt vahelt ära jäänud. Teatud määral võib

tõesti niisugune mulje jääda, nagu te ütlesite, hr. Järlik, aga ma arvan, et teise punkti redaktsioonilise parandusega on võimalik see viga kõrvaldada.

A. Junti

Lugupeetud ettekandja! Projekti esimese punkti formuleering eeldab, et meil on tegemist kaitsepolitsei ebaseadusliku tegevusega. Milline lähtematerjal on riigikaitsekomisjonil eeldamiseks seda? Aitäh!

E. Tupp

Ma ei tea, härra Junti, jurist leiab võib-olla tõesti, et kui kontrollitakse mingi tegevuse seaduslikkust, siis see eeldab kohe, et tegemist on ebaseadusliku tegevusega. Mina kui mittejurist ei leia. Tavalise inimese loogika taustal tundub mulle, et see on täiesti normaalne väljend. Küsimus on lihtsalt selles, et nimetatud komisjon tutvuks kaitsepolitsei põhimäärusega ja vastavalt sellele kontrolliks, et ei oleks niisuguseid üleastumisi, millest neil oli siin juttu juurdlusbürooga seonduvalt.

A. Junti

Ma vabandan, aga siis peaks olema see sõnastatud hoopiski teistmoodi. Praegune punkt eeldab täielikult seda, et kaitsepolitsei tegevus on ebaseaduslik. Aitäh!

Juhataja

Need on juba läbirääkimised, Arvo Junti võtab sõna ja põhjendab oma seisukohta. Jätkame küsimuste esitamist. Marju Lauristin.

M. Lauristin

Kas riigikaitsekomisjon on informeeritud sellest, missugusel viisil puudutatakse Nõukogude Liidu ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahelistel läbirääkimistel KGB või muude Nõukogude Liidu luureorganisatsioonide tegevust Eesti Vabariigi territooriumil, selle keelamist, lõpetamist, ärahoidmist jne.? Küsimuse mõte on selles, kas on õige piirata punkti 2 ainult selle protokollimise leppega, kui võib-olla tuleb veel teisigi sellesisulisi leppeid. Vahest peaks see punkt kajastama võimalust jätkata kontrolli selles suunas? Mul on ka vastav parandus, ma annan selle edasi. Peale selle, nagu selgus juba härra Järliku küsimusest, oleks nähtavasti õigem öelda punktis 2: teha komisjonile ülesandeks võtta oma kontrolli alla ka ... Ma annan need parandused edasi.

E. Tupp

See on tõesti täiesti õige, sest protokollilised lepped on esmased, see on alus, millest saaks alustada mingit tegevust. Nagu me kõik siin oleme, me ei tea ju sisuliselt sellest asjast midagi, ma ei ole selles eriti kindel, kui palju meil siin spetsialiste on. Tavalistele inimestele on need asjad väga kauged. Ja selleks, et millegi pealt oleks võimalik startida, ongi nimetatud vastavad dokumendid, mis juba olemas on. See ei tähenda sugugi, et ei peaks seda tegevust natukene laiendama. Ja see sõna "ka" on muidugi võimalik siia lisada.

M. Lauristin

Ma kordan oma esimest küsimust, te ei vastanud sellele sisuliselt. Kas riigikaitsekomisjon on informeeritud praegu käivate Eesti valitsuse ja Nõukogude Liidu valitsuse vaheliste läbirääkimiste sellest osast, mis puudutab KGB ja muude taoliste organisatsioonide tegevuse lõpetamist? Kas on olemas mingi kontakt valitsusega selles asjas?

E. Tupp

Ei ole. Vaadake, Ülemnõukogu otsis ka siin kaks päeva tulemusteta taga komisjoni esimeest hr. Aasmäed ja niisamuti ei ole ka minul õnnestunud temaga pikemalt kokku saada. Kohtusin temaga korraks väga põgusalt, 2 minuti jooksul ega suutnud selle ajaga mingit ülevaadet saada. Ütles vist, et töö käib, ja see on kõik, rohkem informatsiooni meil ei ole.

Juhataja

Suur tänu, hr. Tupp! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid! Avan läbirääkimised. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Kui ma selle otsuse projekti sisust ja tegelikust eesmärgist õigesti aru saan, siis on mul niisugune arvamus, et praegusel kujul, ma pean silmas just formuleeringut, ei ole see kindlasti omal kohal. Seda juba sellel põhjusel, mida ma oma küsimuse täienduseks nimetasin, aga ka sel põhjusel, et kogu otsuse projekti struktuur eeldab hoopiski teistsugust lähenemist, kui me praegu kuulsime Enn Tupi esinemisest. Seetõttu teeksin ettepaneku sõnastada otsuse projekt põhimõtteliselt järgmiselt. Punkt 1: "Eesti Vabariigi politseiseaduse täitmiseks otsustab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu moodustada 5-liikmelise komisjoni." See ütleks kõik ära, sest politseiseaduse täitmise all saab jälgida nii kaitsepolitsei seaduslikku kui ebaseaduslikku tegevust. Jääksid ära mitmeti mõistetavad formuleeringud, mis praegu on

esimeses punktis. Sellele järgneks loomulikult komisjoni koosseis ja olekski kogu see punkt. Edasi tuleks praegune punkt 3 ilma viiteta punktile 2. Praegune punkt 2 oleks punkt 3. Enne lühendit KGB oleks veel sõna "ka", s.t. komisjonil kontrollida ka KGB tegevust. Siis saaks minu arvates selle projekti sisu ja vorm niisugusesse vastavusse, nagu ma härra Tupist aru sain. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mis palun parandusettepanekud kirjalikult! Kolleegid! Kas on veel sõnasoovijaid, kõnepidajaid? Ei ole. Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? On see meie kokkulepe ja ma ei pane hääletusele? Läbirääkimised on lõppenud. Härra Tupp! Ma palun valmistuda lõppsõnaks ja võtta töösse nii Marju Lauristini kui ka Arvo Junti parandusettepanekud. Antud juhul on tegemist jällegi sellise kokkusattumisega, et nii autorid kui juhtivkomisjon on sisuliselt ühest instantsist. Palun, härra Tupp!

E. Tupp

Nüüd tuleb mul teile ette lugeda otsuse projekt, kuhu on tehtud vastavad parandused. Parandused on põhiliselt redaktsioonilised, osalt aga muudavad ka mõtet, kuid nendega tuleb nõustuda. Punkt 1: Eesti Vabariigi politseiseaduse täitmiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab moodustada ... Ma vabandan, ma ei saa nii kiiresti ...

Juhataja

Härra Tupp! Kas oleks vaja vaheaega? Kolleegid! Kas me nõustume 5-minutilise vaheajaga? Parandusettepanekute esitajad, palun abistage härra Tuppi!

V a h e a e g

Juhataja

Kolleegid! Palun asuda kohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on 72, puudub 31. Palun kõnetooli, härra Tupp!

E. Tupp

Lugupeetud saadikud! Nüüd jõudsimme. Juhtmed olid nii pikad, et korraga ei õnnestunud nii kiiresti kõiki asju ažuuri viia. Arvestades laekunud ettepanekuid, pakun praegu välja järgmise

teksti. "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Ülemnõukogu komisjoni moodustamisest kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks. Eesti Vabariigi politseiseaduse täitmiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: 1. Moodustada viieliikmelise komisjoni kaitsepolitsei tegevuse seaduslikkuse kontrollimiseks järgmises koosseisus: Hillar Eller, Rein Järlik, Mart Laar, Priidu Priks, Jüri Rätsep. 2. Komisjonil kontrollida KGB tegevuse lõpetamisega seonduvat Eesti Vabariigis Eesti Vabariigi Valitsuse ning NSV Liidu KGB vastavasisuliste lepete täitmiseks. 3. Komisjonil esitada 16. detsembriks 1991 aruanne käesoleva otsuse punkti 2 täitmisest Ülemnõukogu täiskogule."

Juhataja

Suur tänu! Rein Järlik! Kas on protseduuriline ettepanek? Kas küsimus on mulle? Hr. Tupp esineb lõppsõnaga, temale me küsimusi ei esita. Hr. Tupp! Kas kõiki parandusettepanekuid on arvestatud?

E. Tupp

Mina arvestasin ja kõik parandusettepanekute tegijad on vaiksed, järelikult on kõik korras.

Juhataja

Antud juhul on riigikaitsekomisjon kui juhtivkomisjon kommenteerinud ning autor nõustunud. Tegemist on juhusega, kus juhtivkomisjoni esindaja ning autor kokku langevad. Kolleegid! Ega kellegi parandusettepanekuid pole unustatud? Kas keegi protesteerib? Ei. Ma tänan, hr. Tupp! Kas ma võin panna otsuse hääletamisele? Minu poolt üks küsimus täiskogule: kas me komisjoni paneme otsusesse nimestikuliselt ja viime läbi avaliku hääletamise või nõutakse salajast personaalset hääletamist? Avalik hääletamine. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 30.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Ülemnõukogu komisjoni moodustamiseks kaitsepolitsei tegevuse kontrollimiseks? Palun hääletada! 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 61 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 7 jäid erapooletuks. Otsus on vastu võetud ja komisjon moodustatud.

Kolleegid! Ma palun uuesti kõnetooli hr. Tupi ja me asume välja selgitama, kuidas suhtub Ülemnõukogu sellesse otsuse eelnõusse, mis käsitleb Eesti Vabariiki sissesõitu, siit väljasõitu ja piirikontrolli. Hr. Tupp.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Probleem on selles, et seni ei ole veel venekeelset tõlget. Kui on võimalik, siis tuleks edasi lükata. Tänan!

Juhataja

Ma küsin jällegi hr. Toivo Lippmaa käest, kas ollakse nõus alustama praegu seaduse lugemist. Kolleegid! Kas keegi protestib? Ei protesti. Me jätame 20 minutit 6. päevakorrapunkti lõpetamiseks, s.t. 17.10 kuni 17.40 me arutame 7. päevakorrapunkti ja 20 minutit jätame kuuendale. Hr. Tupp! Ma palun nüüd hoolt kanda selle eest, et venekeelne tõlge oleks selleks ajaks olemas! Mul on sellised andmed, et tõlkijad ei saa üksipäini tekstist jagu.

Eesti Vabariigi elamuseaduse eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi elamuseaduse rakendamise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Me jätkame 7. päevakorrapunktiga ja see käsitleb Eesti Vabariigi elamuseaduse eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi elamuseaduse rakendamise kohta" eelnõu. Alustame esimese lugemisega. Ma paluksin ettekandeks kõnetooli Kommunaalameti peadirektori hr. Toivo Lippmaa!

T. Lippmaa

Lugupeetud Ülemnõukogu! Täna on esitatud teile esimeseks lugemiseks Eesti elamuseaduse eelnõu. Eestis ei ole teatavasti 1940. aastast alates olnud oma tavadele ja oludele vastavat elamuseadustikku. Ka Eesti Vabariik, mille õigusjärglased me täna oleme, suutis alles 1939. aasta lõpus vastu võtta oma üüriseaduse, mis aga okupatsiooni tõttu õieti praktikas ei toiminud. Täna kehtib meil 1983. aastal vastuvõetud "ENSV elamukoodeks", mille aluseks oli NSVL elamuseadusandluse alused. Koodeks oligi tegelikult nende liiduliste aluste lahti- ja ümberkirjutamine. Selle koodeksi võttis vastu Ülemnõukogu ja minu andmetel tegi sellest samast kõnetoolist asjakohase ettekande tolaeagne peaminister Bruno Saul. Ma tsiteeriksin teile ainult ühte väikest lõiku praegu kehtiva koodeksi preambulast: "Viies ellu kommunistliku ühiskonna ülesehitamise leninlikke ideid ning hoides kurssi rahva elujärje

tõstmisele, täidab Nõukogude riik järjekindlalt Kommunistliku Partei väljatöötatud elamuprogrammi." See on siis sissejuhatus praegu kehtivale elamukoodeksile. Üks lühike tsitaat ka §-st 1: "ENSV kodanike õiguse eluasemele tagavad elamispinna õiglane jaotamine ühiskondliku kontrolli all, samuti madal korteriüür ja madal tasu kommunaalteenuste eest." Ma ei kommenteeriks neid sõnu, kuid ütleksin, et kehtivas elamukoodeksis on ka sisulisi paragrahve, mis tõsiselt takistavad normaalsete elamusuhete rajamist Eesti Vabariigis. Ühe näitena tooksin § 43, kus on öeldud, et eluruumidesse, mis vabanevad riiklike ettevõtete ja organisatsioonide poolt ehitatud majades, kuigi need majad on üle antud kohalikele nõukogudele, on ettevõtetel õigus eeliskorras majutada oma töötajaid. See on praegu tõsine takistus endiste liiduettevõtete elamufondi haldamisel kohalike nõukogude poolt, kuna ettevõtetel on koodeksi § 43 alusel siiski esmamajutamise õigus.

Koodeksis on 12 elamusuhete reguleerimise sõlmküsimust antud NSV Liidu pädevusse. Ma ei hakkaks teile aja kokkuhoiu mõttes neid ette lugema, kui kedagi huvitab, siis sellises raamatukeses, mis kannab pealkirja "Eesti NSV elamukoodeks", on kõik 143 paragrahvi kirjas. Aga ma ütleksin seda, et kuna meil ei ole olnud oma elamuseadust, siis ei ole meil ka kahjuks märkimisväärselt omi elamupoliitikuid. Minu arusaamise järgi ei ole ka erakonnad oma programmides veel küllaldaselt välja kujundanud elamupoliitika põhiseisukohti. Ma võin siin muidugi informatsiooni puudulikkuse tõttu eksida. Edgar Savisaare valitsuse programmis on öeldud elamupoliitikast seda, et korteriüür viiakse turegulatsioonile, mida täna veel tehtud ei ole. Meie, kes me täna tegeleme elamupoliitikaga, oleme teataval määral ise alles õppijad, püüdes üle võtta positiivsemat osa arenenud riikide elamupoliitikast ja kohandades seda Eesti tingimustele. Käesolevat seaduseelnõu valmistas ette töögrupp Kommunaalameti organisatsioonilisel juhtimisel ja sellesse gruppi me püüdsime haarata paljusid juriste, kes on tegelnud elamuseadusandlusega. Töögrupi juristide tuumiku moodustasid Heino Tamm ja Toomas Sepp, peale nende olid kaasatud Tartu Ülikooli juristid härra Herbert Sepp jt., Eesti Vabariigi Prokuratuuri, ülemkohtu juristid, Ametiühingute Keskliidu, justiitsministeeriumi spetsialistid jne. Mitmel korral koos viibides on püütud nende juristide ja eri koolkondade eriarvamusi vähendada, kuid tänaseks esitatud seaduseelnõus on ikka veel mitmed paragrahvid esitatud alternatiivsetena ja vajavad teatud mõttes Ülemnõukogu poliitilisi otsuseid.

Elamuseaduseelnõu on üles ehitatud põhimõttel, et kõik omanikud on võrdsete õiguste ja kohustustega. Ja need omanikud on riik, munitsipaalvõim, eraomanik ja elamukooperatiiv. Riik esineb muidugi kõrgeimas rollis seaduseandjana, aga riigile kuuluvate elamute puhul on tal omanikuna samaväärsed õigused ja kohustused kui teistel omanikel. Eelnõu on liigendatud

järgmisteks osadeks: üldosa, eluruumi kasutamine eraomandiõiguse alusel, eluruumi kasutamine elamukooperatiivi liikmena ja eluruumi kasutamine üürilepingu alusel ning lõppsätted.

Elamuseaduse eelnõu on mitu korda arutatud ka koos välisekspertidega, meil on külas käinud Rootsi, Soome ja Norra elamupoliitikud. Eelnõu on tõlgitud soome keelde, et Soome kolleegid saaksid meile nõu anda. Ma arvan, et kogu seaduseelnõu refereerimine läheks täna liiga pikale ja ma peatuksin ainult sõlmküsimustel. Esmalt tuleks määratleda muidugi pädevuse küsimus. Elamukoodeksi alusel NSV Liidu võimkonda kuuluvad küsimused elamusuhete reguleerimisel tuleb jaotada Eesti Vabariigi Valitsuse ja kohalike omavalitsusorganite vahel. Neid pädevusküsimusi käsitlevad § 8 ja 9.

Üheks sõlmküsimuseks on üürilepingu tähtajalisus. Lähtutud on sellest, et uues elamuseaduse eelnõus on üürileping tähtajaline. Tähtajaline selle sõna kõige õigemal tähenduses, mis tähendab, et kui lepingu tähtaeg möödub, siis lõpeb ka leping koos kõigi sellest tulenevate järelustega, välja arvatud muidugi teatud soodustused endisele üürnikule sel juhul, kui üürileandja kavatseb ka edaspidi eluruumi lepingu alusel üürile anda. Sellisel juhul on endisele üürnikule antud ulatuslikud eelised. Täna üürilepingud on teatavasti tähtajatud. Kui need säilivad ja uued lepingud tulevad tähtajalised, siis meie arvates kestaksid vastuolud veel aastakümneid. Sellepärast tuleks üleminekuperioodiks ette näha mingi aeg, mille jooksul täna üürileandjad üürnikuga sõlmiksid siis tähtajalised üürilepingud. Otsuse projekti punktis 5 ongi sätestatud, et tähtajatult sõlmitud üürilepingud loetakse sõlmituks 5 aastaks, alates elamuseaduse jõustumise päevast. Näha ette ka sanktsioone, kui üürnikud keelduvad uue lepingu sõlmimisest, uue üüritariifi ja muude tingimuste kohaldamisest nende suhtes. Me saame aru, et see on teatud määral haiget tegemine tänastele üürnikele ja nende seisundi halvendamine. Aga kui riigivõim seda kõrgemal tasemel teadlikult teeb, siis on võimalik neid vastuolusid vähendada. Muidugi, liikuda üürnike ühiskonnast omanike ühiskonna poole on väga raske. *Ca 75%* eestimaalastest on täna üürnikud.

Ma peatuksin detailsemalt nendel paragrahvidel ja probleemidel, mis eelnõus on esitatud alternatiivsetena, ja püüaksin põhjendada, miks nii on tehtud. Kui te vaatate seaduseelnõu teksti, siis põhitekst on töögrupi tuumiku ettepanek ja alternatiivid mitmete kooskõlastatavate ametkondade (Tartu Ülikooli, Eesti Vabariigi Prokuratuuri, ülemkohtu jt.) esindajate ettepanekud, millega töögrupp ei saanud nõustuda, kuid pidas vajalikuks alternatiividena esitada. Lehekülj 2 on § 8 alternatiiv, mille järgi tuleks vabariigi valitsuse võimkonda kuuluvatele küsimustele lisada see, et vabariigi valitsus peaks kehtestama ka eluruumide vahetamise korra alused. Töögrupi seisukoht on, et sellist üleriigilist korda vaja kehtestada ei

ole. Üürnik saab vahetada korterit ainult omaniku nõusolekul ja kohaliku omavalitsuse poolt oma haldusterritooriumil kehtestatud korra kohaselt. Seejuures jääb § 50 lg. 4 kohaselt üürnikule õigus vaidlustada vahetusest keeldumist kohtu korras.

Järgmine alternatiiv on § 25 lg. 1. See on põhimõtteline ja palju vaidlusi tekitav küsimus. Praegu kehtiva korra kohaselt ei saa elamukooperatiivi liige vabalt käsutada oma korterit, kuna ta on ainult osaku omanik, mitte korteri omanik. Ta ei saa seda müüa oma valitud ostjale, kuna põhikirja ja seaduse kohaselt otsustab selle kooperatiiv kui maja omanik, kas siis üldkoosolek või volinike koosolek. Nii töögrupi põhivariandi kui alternatiivi pooldajad on seisukohal, et see kord tuleb muuta. Vahe on ainult selles, et töögrupp taotleb, et osaku täielikul tasumisel kaasomanduse tekkimine ja kooperatiivi liikmelisuse lõppemine toimuks juhul, kui kooperatiiv ise selle oma põhikirjas ette näeb. Alati kooperatiivi liikmeskond ei soovi näha naabritena neid, kellele mõni kooperatiivi liige oma korteri kavatseb müüa. Siingi võiks tuua palju näiteid. Näiteks kui kooliõpetajad ja arstid on loonud elamukooperatiivi, siis nad ei taha seal võib-olla näha – ma ei taha siin teatud kategooriaid halvustada – vedurijuhte ja sel juhul nad üldkoosolekul otsustavad, et nende majas elavad ainult arstid ja õpetajad. Alternatiivvariandi pooldajad taotleavad seda, et kui osak on tasutud, siis elamukooperatiivi liikmel tekib vastuvõetud seaduse alusel kohe omandiõigus oma korterile. Ta võib seda kasutada oma tahtmise järgi teiste liikmete tahtest sõltumata.

§ 34 lg. 1 käsitleb üürniku eesõigust uue üürilepingu sõlmimisel lepingu tähtaja möödumisel. Jutt on muidugi üürilepingu tingimusi täitnud üürnikust, kes on korralikult üüri maksnud jne. Alternatiivvariandi pooldajad panevad rõhu üürileandja kohustusele sõlmida uus üürileping, nad panevad rõhu üürniku õigusele uue üürilepingu sõlmimisel, sisu on sama, aga rõhuasetus teine. Siin ma juhiksin tähelepanu, et samas annab § 35 üürnikule õiguse vaidlustada see küsimus kohtus, kui üürileandja ei nõustus sõlmima uut lepingut, s.t. kaitse üürnikule on tagatud.

Järgmine alternatiiv on § 47 lg. 4 ja käsitleb allüüri võtmist. Meie töögrupi variant ei luba allüüri võtta rohkem, kui üürnik ise maksab. Alternatiivvariant aga ei reglementeerigi allüüri suurust ja jätab selle poolte endi asjaks. Mõlemal variandil on nii positiivsed kui negatiivsed küljed. Praegu, mil üür on odav ja valitseb korteripuudus, saab üürnik teenimatult tulu, kui ta annab riigi või mõne teise omaniku poolt talle üüritud korteri üürile turuhindade järgi. Kui meil korteriüür oleks turegulatsioonil, kui oleks korteriturg, siis muidugi oleks alternatiivvariant turumajanduse seisukohalt õige. Praegu on aga ajalehtedest lugeda, kuidas kortereid pakutakse üürile valuuta eest, mis mitmekümne-, minu meelest juba mitmesajakordselt ületab tänased üürid.

Üks mahukam alternatiivvariant ja viimane, millel ma peatuksin, on terve kolmas peatükk. Töögrupp on välja pakkunud kolmanda peatüki pealkirjaga "Tööandja eluruumi kasutamine". Tööandja eluruum on uus termin meie seadusandluses. Selle all on mõeldud elamispinda kodanike majutamiseks, kes on eluruumi omaniku või tiitlipärase valdajaga töö- või teenistussuhetes, ja selle suhte lõppemisel lõpeb ka tööandja eluruumi üürileping. Sellisele eluruumi üüri vormile on väga palju vastuseisjaid, kes põhjendavad oma arvamust sellega, et tööandjad muudavad kõik oma töötajad sunnismaisteks. Oleme püüdnud seda väidet kummutada või leevendada § 59 lg. 3 kaudu, kus on öeldud, et eluruumi üürileandmine tööandja eluruumina on lubatud üksnes kohaliku omavalitsuse organi nõusolekul. Kohalik omavalitsus on ju see, kes peab oma haldusterritooriumil inimeste eest hoolitsema. § 61 lg. 4 sätestab kodanike kategooriad, keda ei saa teist eluruumi vastu andmata ka tööandja korterist välja tõsta, § 61 lg. 3 aga kohtuliku kaitse üürniku väljastõstmisel tööandja eluruumist. Alternatiivpeatükk on pealkirjastatud vana elamukoodeksi redaktsioonis: "Teenistuslike eluruumide ja ühiselamute kasutamine". Selle alternatiivi põhitoetaja on Tartu Ülikooli õigusteaduskond. Ja alternatiivse § 59 kohaselt on teenistuslikud eluruumid määratud kodanikele, kes oma töösuhete laadi tõttu peavad elama töökohal või selle lähedal. Töögrupi arvates on tänastes tingimustes üldse raske määrata, mis on lähedal ja kaugel, üks asi on töökohale lähedal asuv korter Tallinnas, teine asi on see Väandras. Samuti eeldab alternatiivvariandi vastuvõtmine, et jälle hakatakse koostama nimekirju, millistel ametikohtadel töötavad inimesed peavad elama töökohal või selle lähedal. See etapp on meil aastate jooksul tõsiselt läbi käidud, kaadri kinnistamise huvides on neid nimekirju pidevalt pikendatud ja kasutatud selleks nii veenmist, tutvust kui ka ametipositsiooni. Ma arvan, et oleks aeg sellest tsentraalsest reglementeerimisest loobuda. Ja kes sellise variandi puhul oleks arbiter? Kes ütleb näiteks, kas tehase direktori sekretär peab elama töökohal või selle lähedal või ei pea? Võib veel tekkida küsimus, et töögrupi variandis puudub üldse sõna "ühiselamu". Jah, me läksime sihilikult seda teed, et selline sotsialistlik ühiseluvorm nagu ühiselamu tuleks likvideerida. Meie ettepanek kajastub rakendusotsuse punktis 6, nimelt peaksid ühiselamud 1994. aasta 1. jaanuariks olema ümber vormistatud kas tööandjate korteriteks kohalike omavalitsuste kontrolli all või jääma harilikeks üürikorteriteks. See eeldab, et kahe aasta jooksul kaotatakse ühiselamu, kus elanikul on vaid voodikoht. See on praktiliselt võimalik, aga ettevõtted ei ole praegu asjast huvitatud olnud ja jätkavad ikkagi vanas vaimus. Ma ei tea, kuidas on praegu protseduurireeglitega, lugupeetud Ülemnõukogu, kuid ma teen tõsise ettepaneku, et Ülemnõukogus moodustataks ajutine elamuseaduse komisjon, kes tulevikus neid asju, ka täiendusi käesolevale seadusele arutama hakkaks, kuna olen kaugel

arvamusest, et see seaduseelnõu on täiuslik. Me oleme hakanud tegema Eesti oma elamuseadust, mida peab pidevalt täiendama, ja ma lõpetaksingi ühe agitatsiooni esitamisega. Siin on Rootsi elamuseadus koos oma täiendustega, vaadake, kui paks see on, aga see on ka aastakümnete jooksul välja kujunenud. Ma tänan teid tähelepanu eest!

Juhataja

Kolleegid! Meil on jäänud esimese lugemise lõpuni 10 minutit, mille sisse peavad mahtuma õiguskomisjoni kaasettekanne ning küsimused ettekandjatele. Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma näen, et seaduseelnõus on küllalt palju tähelepanu pööratud elamukooperatiividele. Mis te arvate, kas elamukooperatiiv ei ole samasugune naljakas omandivorm nagu näiteks kolhoos? Kas me ei peaks hoopis elamukooperatiivid nagu kolhoosidki pseudokollektiivse omandivormina kaotama ja minema üle ikka normaalsetele osäühistutele või aktsiaseltsidele ja seadusest vastavad lõigud välja jätma?

T. Lippmaa

Küsimus on kaheosaline. Ma tunnistan, et elamukooperatiividest on tõesti liiga palju juttu. Me olime sundseisus, me ei oleks jõudnud selle seaduseelnõuga Ülemnõukogu ette, kui me ei oleks arvestanud kõigi asjaosaliste ametkondade tahet. Kuid paljud seaduseelnõu küsimused võiksid võib-olla küll olla kooperatiivide oma põhikirja küsimused. Kas kaotada kooperatiivne omandivorm üldse? Ma ei arva, et peaks kaotama, see on meil siiski *de facto* eksisteeriv omandivorm. Võib-olla uusi elamukooperatiive enam ei teki, olemasolevad võivad aga, kui nad soovivad, ennast ise laiali saata, muutuda korteriühistuteks, see paragrahv näeb ka seda ette. Nii et see on nende oma vaba tahte küsimus. Kui kooperatiivid likvideeruvad, peaksid tekkima eraomandil rajanevad korteriühistud, kus igaüks on oma korteri omanik. Maja ühiseks haldamiseks peab ühistu siiski olema.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Nüüd peame nõu. Ajagraafik on meil paika pandud, Ülemnõukogu otsusega vastu võetud. Ma teen ettepaneku esitada veel kolm küsimust ettekandjale ja siis kuulata ära õiguskomisjoni seisukoht. Kui keegi soovib seda ettepanekut protestida, tehku

seda praegu. Siis läheb asi lihthälteenamusega otsustamisele. Keegi ei protesti. Lepime kokku niimoodi, et viimane küsimuse esitaja on Heldur Peterson. Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas ma sain õieti aru, et seal, kus on jutt üürilepingutest, käsitletakse eluruumi üürimist teisele isikule? Kujutame ette, et omandiõiguse alusel hakatakse tagastama äravõetud maju. Ütleme, et seal on ametiasutus, näiteks postkontor. On selge, et see ei ole kingsepatöökoda, mida saab päevapealt ära viia. Kuidas siis neid suhteid reguleeritakse? Oletame isegi, et omanik on nõus tegema üürilepingut postkontoriga. Kas seda on seaduses käsitletud, et üheks üürnikuks jääb juriidiline isik?

T. Lippmaa

Ei, selles seaduses ei ole juriidilist isikut kui üürnikku käsitletud. On kaks asja, rendileping ja üürileping. Teie näites, kus ruume kasutab mingisugune ametiasutus, on tegemist rendilepinguga, mitte üürilepinguga. Üürileping on füüsilise isikuga sõlmitud eluruumi kasutamise leping. Rendileping tehakse mingi teise akti alusel.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Üks hetk, ma vabandan hr. Toivo Lippmaa ees! Tänase istungi sekeldused on tekkinud riigikaitsekomisjoni tööst. Minu andmetel ei jõuta ka selle päevakorraküsimusega, mis käsitleb riigipiiri ületamist ja piirikontrolli, nii kaugele, et me saaksime jätkata kell 17.40, nagu me kokku leppisime. Kas me võime selle võrra pikendada praegu käsiloleva küsimuse, elamuseaduse küsimuse arutelu? Vastasel juhul, kui ma pean rangelt kinni ajagraafikust, tekib meil vaheaeg. Nii et me jätkame. Sellisel juhul palun kolleege, kes esialgu kavatsesid esitada küsimusi, seda ka uuesti teha! Ants Paju ja kes seal veel olid. Suur tänu! Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium! Lugupeetud ettekandja! Selles projektis on kõik kirjas, aga ometi ei leidnud ma sealt üht asja, mis mind huvitab. Kuidas arvestatakse nende inimeste huve, kes on oma üürikorterit ümber ehitanud, parandanud seal elamistingimusi ja kulutanud selleks oma raha? Kuidas tulevikus arvestatakse uue üürilepingu sõlmimisel nende huve? Tänan!

T. Lippmaa

Halvasti oli kuulda, aga ma vist tabasin mõtte ära. Minu arvates oli küsimus selles, kuidas arvestatakse üüris seda, kui inimesed on teinud oma üürikorterites ümberehitusi ja kandnud kulutusi. Üür ei ole elamuseaduse küsimus. Kui te võtate vastu praeguses variandis elamuseaduse projekti, siis seal on öeldud, et korteriüüri üldaluste kehtestamine kuulub vabariigi valitsuse pädevusse. Üürimääruse projekt on meil valmis, kuid peaminister ei ole sellele veel alla kirjutanud. Esitatud küsimusele vastates võin ma öelda, et seal ei ole ette nähtud soodustusi nendele, kes on oma korteris teinud mingeid kapitaalset ümberehitusi. Nad on seda teadlikult teinud, üürisoodustusi siin ette nähtud ei ole. Aga ma veel kord kordan, et üürimäärus on alla kirjutamata.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Kas te olete kursis enne sõda Eestis kehtinud korteriühistute näidispõhikirjaga ja kui suures osas annaks seda ka praegu rakendada? Teiseks: kas on ikkagi küllaldaselt diferentseeritud korteri kõrgem turuhind Tallinna kesklinnas ja kuskil perifeerias, maal? Ning kolmandaks: kui suur osa Eesti elanikest on võimelised ostma oma osakukapitali kaudu ära selle korteri, kus nad elavad? Aitäh!

T. Lippmaa

Eestiaegsete ühistute põhimäärused on meil olemas, oleme nad hankinud arhiividest. Meie juristid on neid uurinud ja me oleme ka ise töötanud välja korteriühistu põhimääruse, mis käivitub juhul, kui Ülemnõukogu võtab vastu korterite privatiseerimise seaduse. Ka korterihinna diferentseerimine ei ole tänase seaduseelnõu, vaid privatiseerimise seaduse eelnõu küsimus, mida Ülemnõukogu hakkab arvatavasti arutama järgmine nädal. Sama kehtib kolmanda küsimuse kohta, mis puudutab osakukapitali jne. Ma arvan, et läheksin teemast väga mööda, kui hakkaksin kommenteerima elamute privatiseerimise seadust.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Seaduseelnõu esimeses ja teises paragrahvis käsitletakse eluruumide alatiseks elamiseks andmist, üürilepingud sõlmitakse ajutiselt. Kuidas need kaks asja kokku viia? Paragrahvis 39 on juttu korteriüürist ja sellest, et see määratakse vabariigi valitsuse poolt kehtestatud alustest lähtudes. Kas see punkt kehtib kõigi korterite kohta, s.t. vaatamata omanikule, või puudutab see ainult munitsipaal- ja riigiomanduses olevaid kortereid?

T. Lippmaa

Seda, miks on öeldud, et alatiseks elamiseks, püüdsin ma õiguskomisjonis selgitada, kuid ilmselt ei osanud seda veenvalt teha. Ma ei ole hariduselt jurist ja juristide küsimustele on mul raske vastata. Siin ei ole mõeldud mitte subjekti alalisust, vaid objekti alalisust, s.t. elamuobjekt või eluase, millest me hakkame rääkima, on mõeldud alatiseks elamiseks. Subjekt, inimene ei ole alaline, me kõik oleme ajutised siin ilmas, mistõttu ka üürnikud on ajutised. Samuti käsitleb see seadus ka ajutisi elanikke, kes ei ole alaliselt sisse kirjutatud. Võib-olla ei ole see esimesel lugemisel päris arusaadav, neid sõnu on nii palju lihvitud, et võib-olla asi vajab tõesti kommentaare. Teine küsimus puudutas üüri. Jah, me mõtlesime kõiki omandivorme. Praegu valitsuses põhimõtteliselt heaks kiidetud üürireformi määrus, mis on peaministri poolt küll alla kirjutamata, annab kohalikele omavalitsustele õiguse määrata oma haldusterritooriumil üüri ülemmäärad. Kas kohalik omavalitsus soovib määrata üüri ülemmäära ka eraomanduses olevatele korteritele või ei soovi, see jääb kohaliku omavalitsuse pädevusse. Praegu on riiklikus elamufondis ruutmeetri üür 13,2 kop. ja erafondis 16 kop. (see on vabariigi valitsuse, rahvakomissaride nõukogude poolt kehtestatud üür).

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Esimene: loogika järgi lähivad vastuollu § 44, mis käsitleb eluruumide remonti ja sellest tulenevaid üürile andja ja üürniku suhteid, ning § 46, kus on juttu eluruumide vabastamisest remondi ajaks. Teine küsimus puudutab § 47. Kui te kõnelesite üürilepingust ja sellest, kui suur on üür, vihjasite lehes loetud kuulutustele, mille järgi võib määrata, kui palju makstakse. Kas teie arvates "Postimehes", "Eesti Ekspressis" ja jumal teab kus avaldatud kuulutused on need märgid, mille järgi võib teha üldistuse?

T. Lippmaa

Alustaksin teisest küsimusest. Ma ei teinud üldistusi, ma avaldasin arvamust. Sellepärast siin ongi alternatiiv, et asja võib kaaluda siia- või sinnapoole. Ma ei võta aluseks mitte ainult "Eesti Ekspressi" kuulutusi, vaid tean ka sisulisi fakte, halbu fakte, et inimesed teenivad valuutat riigikorteri üürimisega, elades ise suvilas. Näited on elulised, mitte ainult "Eesti Ekspressi" kuulutustel rajanevad. Mis puutub § 44 ja eluruumide remonti, siis ma praegu lihtsalt vabandaksin teie ees. Asi läheks liiga pikale, ma ei suuda käigult nii kiiresti orienteeruda. Mul on siin kaasas ka kaks kolleegi, üks nendest, Toomas Sepp, on ühtlasi üks autoritest ja erialalt jurist. Püüdsin üksi hakkama saada, aga nüüd tuleks ka tema appi kutsuda.

Mina leian, et siin ei ole vastuolu, aga kui te leiate, et on, siis võiksime seda asja pärast omavahel arutada.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab veel kord üüri, kuigi sellest on mitu korda räägitud. Konkreetselt § 8 lg. 3 annab vabariigi valitsuse võimkonda korteriüüri aluste kehtestamise. Kas te ei räägiks, mida te peate silmas aluste all, mida siis vabariigi valitsus kehtestab? Mure ei ole sugugi seotud praeguse valitsusega, kes oma programmis ütles, et üür läheb turusuhetele, aga juhul kui Eesti Vabariigis tuleb võimule veel sotsialistlikum valitsus, tekib selle lause sissejätmisel tõsine oht. Aitäh!

T. Lippmaa

Siin on olemas niisugune võimalus, et Ülemnõukogu võtab üüriküsimuse oma pädevusse. Meie seda välja ei pakkunud, aga keegi võib ju pakkuda. Mõnedes riikides see ongi parlamendi pädevuses. Selle kohta, mida kujutavad endast korteriüüri alused, võiksin veel kord öelda, et vabariigi valitsus on need heaks kiitnud, kuid nad on alla kirjutamata. Peaminister tahab enne tulla 1992. aasta eelarve projektiga Ülemnõukogu ette, et saada nõusolekut elamumajanduse dotatsioonide kaotamiseks. Praegused üürialused näevad ette sellist üleminekut, et esimesel etapil katavad üürnikud kõik ekspluatatsioonikulud, kuid esialgu säilib veel dotatsioon kapitaalremondile. Edaspidi läheme turumajanduse suunas juba kaugemale. Need üürialused on päris mahukas dokument, mistõttu ma praegu seda refereerida ei jõua, aga kuna ta meil olemas on, siis võib sellega tutvustada, kui kellelgi soovi on.

R. Järlik

Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Kas § 8 punktid 2 ja 3 ei peaks olema üks ja sama punkt?

T. Lippmaa

Ei, siin on meil oma mõte. Ma pean siis natuke selgitama, mis on sotsiaalselt põhjendatud normi kindlaksmääramine. Kui me hakkame maksma üürikompensatsiooni pensionäridele ja madala sissetulekutega inimestele, siis peab olema mingi norm. Ei saa ju olla niimoodi, et üks pensionär elab 3-toalises korteris ja talle kompenseeritakse selle üüri. Kompenseeritakse mingi normi ulatuses ju ülejäänud osa, ülepinna eest, nagu me seda praegu nimetame (tulevikus me seda nii ei nimeta), maksab inimene omast rahast. See on üks sotsiaalse normi

põhimõte, aga on ka teisi. Tähendab, kui me saame korda eluruumi krediteerimise süsteemi ja ehituse krediteerimise süsteemi maal, siis me hakkame krediteerima ikkagi normi piirides, ülejäänud läheb kõva raha eest. Neid momente, milleks seda normi vaja on, on palju. Soomes nimetatakse seda tegelikult mõistlike elatuskulude normiks, aga ma mõtlesin, et see ei kõla eesti keeles ilusti. Võib-olla keegi pakub välja parema termini. See punkt haakub küll kolmanda küsimusega, aga ühitada me neid ei tahaks, kuna siin on kaks eri asja. Sotsiaalselt põhjendatud normi võib valitsus muuta, olenevalt meie jõukusest ja elamispinga kindlustatusest.

Juhataja

Suur tänu, hr. Lippmaa! Rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid! Õiguskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees hr. Tõnu Anton. Palume kõnetooli!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjonis arutati 5. novembril läbi neli dokumenti. Esiteks, elamuseaduse eelnõu, teiseks, Kommunaalameti seletuskiri elamuseaduse eelnõu juurde, kolmandaks, elamuseaduse rakendamise otsuse eelnõu ja, neljandaks, valitsuse kiri Ülemnõukogu juhatusele, millest selgub, et mõlemad eelnõud on põhimõtteliselt heaks kiidetud Eesti Vabariigi Valitsuse poolt 30. septembril k.a.

Õiguskomisjonis toimunud arutelust võtsid osa Kommunaalameti peadirektor hr. Lippmaa ja justiitsministeeriumi seaduseelnõude osakonna asejuhataja hr. Ranne. Arutelu käigus jõuti üksmeelsele seisukohale, et kuna on tegemist väga tähtsa, mahuka ja keerulise õigusinstituudiga, tuleb taotleda eelnõule õiguslikku ekspertiisi. Õiguskomisjon leppiski kokku Ülemnõukogu Presiidiumi juures töötava tsiviilõiguse ekspertgrupiga, kes loodetavasti novembrikuu keskel ka ekspertiisi mõlemale eelnõule teeb. Õiguskomisjon on seisukohal, et teist lugemist ei olegi võimalik enne alustada, kui Ülemnõukogule pole tutvustatud ekspertarvamust. Seaduseelnõu ja sellele lisatud rakendusotsuse eelnõu eeldaksid õiguskomisjoni arvates alatiste komisjonide vahelise komisjoni moodustamist. Käesolevaga teebki õiguskomisjon sotsiaalkomisjonile ja majanduskomisjonile ettepaneku otsustada vajadus ja võimalus osaleda sellises ühiskomisjonis. Võib-olla puudutavad täna käsitletud probleemid ka haldusreformi komisjoni. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Minu küsimus Tõnu Antonile: kas komisjon soovib esimese lugemise lõpetada?

T. Anton

Esimene lugemine on võimalik lõpetada. Õiguskomisjon on seisukohal, et teist lugemist ei saa alustada, kui ei ole võimalik tutvustada ekspertarvamust, ja teiseks tegi õiguskomisjon kahele alatisele komisjonile ettepaneku moodustada alatiste komisjonide vaheline komisjon.

Juhataja

Suur tänu, hr. Anton! Rahvasaadikutel küsimusi ei ole. Kolleegid! Kas me loeme esimese lugemise lõppenuks? Ei ole vastuväiteid? Ignar Fjuk, fraktsiooni nimel.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma ei saanud sellest Tõnu Antoni loo lõpust päris hästi aru. Kas me saame esimese lugemise lugeda lõppenuks, kui me oleme teinud ka selle komisjoni?

Juhataja

Selleks, et lugeda esimest lugemist lõppenuks, on meil vaja ära kuulata ettekanne, soovi korral esitada ettekandjale küsimused, ära kuulata juhtivkomisjoni seisukoht, ja kui juhtivkomisjon toetab esimese lugemise lõpetamist ning ükski fraktsioon ei nõua hääletuselepanekut, et lõpetada või tagasi lükata, loetakse esimene lugemine lõppenuks ilma hääletamiseta. Õiguskomisjonil on õigus oma ettepanekud teha, kuid need realiseeruvad siis juba teise lugemise käigus või vähemasti sellel etapil, mis järgneb esimese lugemise lõppemisele. Kas Ignar Fjuk teeb oma fraktsiooni nimel ettepaneku mitte lõpetada esimest lugemist? Ei tee. Kolleegid! Kas me võime lugeda esimese lugemise lõppenuks? Võime. Esimene lugemine on lõpetatud.

Kell on 17.55. Ametliku tööaja lõpuni on 5 minutit. Meie ajagraafik on täna tugevasti häiritud. Minul on selline mulje, et 6. päevakorrapunkti jätkata ei saa. Kas härra Tupp lükkab minu oletuse ümber? Ei lükka.

Kolleegid! Mul ei ole teile täna muud ettepanekut kui istung lõpetada. Homne istung algab kell 10, reglemendis ettenähtud ajal. Täna soovin teile head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

55. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

14. november 1991

NSV Liidu (teiste riikide) kodanike staatusest Eesti Vabariigis

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, kolleegid! Palun asuda töökohtadele! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 63 rahvasaadikut, puudub 40.

Lugupeetud kolleegid! Täna on meil hästi tihe ajagraafik. Meil on vaja saada selgust kuues päevakorrapunktis ning vastavalt kinnitatud päevakavale alustame 5. punktist. Selles küsimuses on meil ära kuulata autorite ettekanne ja eksperdi kaasettekanne. Ma täpsustan asjaolusid. Reglemendikomisjoni liige hr. Kask tegi ettepaneku, et kuna tegemist on teatud põhimõtteliste muudatustega esialgu esitatud otsuse projektiga võrreldes, siis tuleb anda võimalus pidada uuesti läbirääkimisi. Mul on raske vastu vaielda, sest sisuliselt, kallid kolleegid, hakkab otsuse projekti arutamine otsast peale. Paluksin ettekandeks kõnetooli Johannes Kassi!

J. Kass

Tere päevast, austatud rahvasaadikud! Antud päevakorraküsimuses oli meil sügav arutelu õiguskomisjonis. Seal tehti argumenteeritud ettepanek, mille ma teile praegu edasi annaksin. Nimelt teen ettepaneku, et kui me hakkame arutama otsuse projekti N. Liidu ja teiste riikide kodanike staatusest Eesti Vabariigis, siis lahutada punkt 4 käesolevast projektist ja võtta see kiireloomuliselt arutelule eraldi otsusena Eesti Vabariigi kodakondsuse rakendamise kohta. Ühtlasi teen ettepaneku alustada teksti ülejäänud osas uut arutelu, nagu seda soovitas ka Peet Kask. Nüüd ma tahaksin natuke põhjendada, miks me peaksime asjale lähenema nõnda, miks ma pean vajalikuks seda arutelu mitte katkestada ega päevakorrast maha võtta.

Austatud saadikud! Tänapäevaks on Eesti iseseisvuse areng jõudnud kvaliteeti, kus me oleme iseseisev riik ja ÜRO liige. Me peame loobuma nüüd tolle aja taktikast, kui me olime Nõukogude Liidu koosseisus. Alanud on läbirääkimised Nõukogude Liiduga ja on viimane aeg välja öelda, kes on Eesti Vabariik ning kes on siin ENSV ajal Eestisse tulnud isikud. See

on üks Nõukogude Liidu ja Eesti Vabariigi vaheliste läbirääkimiste objekte. Ülemnõukogu senine ettevalmistus läbirääkimisteks Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel on pehmeltselt öeldes nõrk, kuna puudub Ülemnõukogu-poolne selge platvorm Eesti Vabariigi Valitsusele selle kohta, kes on Eesti Vabariik kui subjekt. Kui küsida kolleegidelt või mõnedelt juhtpoliitikutelt, siis on enamasti vastus selline: see on niigi kõigil teada, loomulikult see vabariik, kes püsis kuni 1940. aastani. Vaadake, kallid kolleegid, läbirääkimistel Nõukogude Liiduga pole kasu sellest, mida teab iga uulitsapoiss või saadik. Kasu on ainult kirjas olevast Ülemnõukogu otsusest, et Eesti Vabariik on kuni 1940. aastani püsinud Eesti Vabariigi õigusjärglane. Ja et asi veelgi selgem oleks, tuleks lisada, et mitte ENSV õigusjärglane, kes polnud ka rahvusvahelise õiguse subjekt. See on samuti väga oluline, sest kuidas saavad mittesubjektist tulenevad tänased reaalsused, millest väga tihti räägitakse, olla argumendiks? Kuidas saavad mittesubjektist tulenevad tänased reaalsused olla riigiõiguslikult kohustuseks või siduvaks Eesti Vabariigile kui subjektile, kes on kuni 1940. aastani olnud püsiv riik? Ma tahaksingi teid informeerida ühest olulisest asjast, kus meil tõepoolest on vaja ennast määratleda. Nimelt oli Venemaalt minuni saanud info põhjal Nõukogude Liidu poolse läbirääkimisdelegatsiooni juht Sobtšak öelnud, et NSV Liidu Riiginõukogu otsust Eesti Vabariigi iseseisvuse tunnustamise kohta on valesti tõlgendatud, sest NSV Liidu Riiginõukogu tunnustas Eesti Vabariiki kui Eesti NSV-st formeerunud riiki. Pean seda väga tõsiselt mõtteks, eriti kui seda väljendab delegatsiooni juht. Samast allikast on mulle teada, et Eesti delegatsioon seda väidet ei pareerinud. Nagu näete, on Ülemnõukogul viimane aeg väga kiiresti vastu võtta otsus, mis oleks Eesti Vabariigi Valitsusele toeks nagu betoonsein, sest vastaspool on tõepoolest puhtfüüsilises mõttes ja ka oma poliitilises tugevuses meist üle, kui meie valitsusel ei ole seda poliitilist otsust taga. Ja vastutus võimalike negatiivsete tagajärgede eest, eesti rahva huve riivavate tulemuste eest läbirääkimistel ei lange mitte Eesti Vabariigi Valitsusele, vaid meile, sest rahvas on valinud meid, mitte valitsust. Tuleb lõpetada Ülemnõukogu-poolne jaanalinnupoliitika, et lükkame kõik raskused valitsuse kaela ja jääme ise puhtaks. See ei ole nii. See on vastutustundetu käitumine. Me ei ole siin saadikutopised, vaid Eesti rahva esindajad. Mitte mingid ilueedid, vaid Eesti rahva saatust määravad seadusandjad. Kui me seda ei mõista, siis lähme koju koti peale ja las valitsus teeb ise edasi, mis soovib. Loodetavasti olen põhjendanud seda, et me peame hakkama käsitlema projekti eespoolset osa. Palun mõista minu ettepanekut ja hääletada selle poolt! Ettepaneku annan Ülemnõukogu juhatajale ja see kõlab nii: "Mõistes punkti 4 erakorralist tähtsust ja tema siduvust EV kodakondsusseadusega, samuti Ülemnõukogu õiguskomisjoni soovi käsitleda teda seonduvalt 6. novembri kodakondsusotsuse punktiga 2, teen ettepaneku lahutada

käesolevast projektist punkt 4 ja asuda arutama projekti ülejäänud osa ning NSV Liidu kodanike staatust Eesti Vabariigis." Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi ettekandjale? Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Ettekandja mainis õigesti, et Eesti rahvas on valinud meid, mitte valitsust, kuid Eesti rahvas valis Eesti NSV Ülemnõukogu. Kuidas te sellele küsimusele vastate? Aitäh!

J. Kass

Asi ongi selline, et hr. Annusel on täiesti õigus küsida, millised on üldse meie legitiimsed õigused otsustada Eesti Vabariigi küsimusi. Antud juhul me otsustame aga siiski Eesti NSV Ülemnõukogu järglasena neid küsimusi, mis tulenevad Eesti NSV ajast. Me oleme pädevad arutama nende kodanike staatust, kes on Eestisse tulnud Eesti NSV ajal. See ei olegi kellegi teise küsimus, see on otseselt meie kohustus.

L. Annus

Lugupeetav spiiker! Ettekandja! Ettekandja räägib siin endale vastu, sest ta ütleb, et me oleme Eesti NSV Ülemnõukogu järglasena õigustatud otsustama kõiki küsimusi. Samas ta kritiseeris Sobtšakki, kes lähtus postulaadist, et kui NSV Liidu Riiginõukogu tunnistas Eesti Vabariiki, siis ta vaatles seda küsimust kui Eesti NSV õigusjärglast. Kuidas teil sellised käärid tekivad? Aitäh!

J. Kass

Saadik Annus! Kõigepealt, ma ei ole kritiseerinud Sobtšakki, vaid lihtsalt teatasin minule saabunud info põhjal, mida ta ütles. Seda ei maksa võtta kriitikana, see on lihtsalt info neutraalne edasiandmine. Me peame siin lahutama kaks asja. Üks asi on riik, teine asi on seda mitteesindav, kuid praegu siin olev võimuorgan – Eesti NSV Ülemnõukogu. Loomulikult me oleme oma otsustega selgelt välja öelnud, et me taastame, restitueerime oma riigikorda kuni 1940. aastani püsinud Eesti Vabariigi alusel, sest vahepealsel subjektil puudus õiguslik alus ja õigusetusest ei tule õiguslust. Seda kõigepealt. Loomulikult on meil täielik kohustus, toetudes nendele otsustele ja sellele poliitikale, välja öelda, et see riik, Eesti Vabariik, mida me

taastame, ei ole Eesti NSV õigusjärglane. See ei tähenda aga, et Ülemnõukogu ei ole Eesti NSV õigusjärglane. Riik ja kogu on kaks iseasja ning siin lähevadki tegelikult riik ja kogu lahku, sest meid on valitud Eesti NSV seaduse järgi. Kuid meie taastame uut riiki ja see riik, nagu me oleme selgelt välja öelnud, tuleb teisest riigist, mis püsis kuni 1940. aastani. Palun neid mõisteid mitte segi ajada!

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra spiiker! Lugupeetud härra Kass! Mul on järgmine küsimus. Kas te ei ole tõesti tulnud mõttele, et meie praegune Eesti Vabariik on Eesti Vabariigi ja Eesti NSV õigusjärglane? Kuidas me vastasel juhul hakkame kirja panema uut Eesti Vabariigi ajalugu ja mida me hakkame rääkima oma õpilastele? Tänan!

J. Kass

Austatud saadik Sovetnikov! Kõigepealt ei ole mina siiski mingi riigiõiguse asjatundja. Ma teen teile ettepaneku esitada selliseid küsimusi teisele kaasautorile, Tiit Käbinile, kes ongi selleks projekti tegema kutsutud. Tema annab teile konkreetsemad vastused nendes küsimustes, mis puudutavad riigiõigust. Nii et sellised küsimused võiksid tulla pärast Tiit Käbini ettekannet, kes lahkab projekti neid osi. Me olemegi ülesanded siin nõnda ära jaganud.

G. Israeljan

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Mul on teile palju küsimusi, kuid te ise ütlesite praegu, et te ei ole jurist, ja palusite õiguslased küsimused juristidele esitada. Kõigile minu küsimustele ei osanud aga vastata ka minu juristist naaber. Küsin teilt ainult ühte asja. Ülejäänud küsimused esitan meie õiguskomisjoni esindajale. Minu küsimus puudutab seaduseelnõu punkti 2. Seal te ütlete, et inimesed tulid Eesti territooriumile elama Eesti Vabariigi ja tema kodanike tahte vastaselt. Kuidas te seda seletate? Täna pole siin saalis veel ühtegi kodanikku, formaalselt oleme kõik juba lagunened või laguneva Nõukogude Liidu kodanikud. Formaalselt või juriidiliselt on see nii. Ja samal ajal on öeldud, et Eesti Vabariigi teadmata, ehkki Eesti Vabariiki siis ka ei olnud. Seal võib rääkida tema okupeerimisest, sel pole tähtsust, sest nimi oli ka teine. Kuidas te ettekandjana seda seletate? Tänan vastuse eest!

J. Kass

Nagu ma ütlesin, õigusetusest ei tule õigust. Nii ei ole teiste riikide kodanike asumine Eestis seadustatud Eesti Vabariigi seadustega, eriti kuna Eesti Vabariiki ei olnud. Punktis 2 on

selgelt välja öeldud, et meil puuduvad riigiõiguslikud kohustused kodakondsuse andmiseks mingite kergete reeglite järgi nendele kodanikele, kelle saabumine siia toimus Eesti Vabariigi ja tema kodanike tahte vastaselt. Siin tuleb muidugi väga selgelt teha vahet eri kodanikekategoriatel. Kas näiteks need kodanikud, kes on abielus Eesti Vabariigi kodanikuga, on siia tulnud Eesti Vabariigi kodanike tahte vastaselt? Ei ole. Kas need kodanikud, kes on siin sündinud, on siia tulnud Eesti Vabariigi kodanike tahte vastaselt? Neid ei saa samuti panna sellesse kategooriasse, sest nad pole mitte oma tahte kohaselt sellel territooriumil, mis praeguseks on Eesti Vabariik.

A. Ristkok

Lugupeetud ettekandja! Ma ei ole tähele pannud, et seda oleks siin varem küsitud, sellepärast küsingi nüüd sellist asja. Kui Eesti Vabariik ei ole Eesti NSV õigusjärglane, kuidas siis suhtuda kogu sellesse uude varasse, mis on tekkinud meie territooriumil 50 viimase aasta jooksul? Kas sellele ei või äkki pretendeerida Nõukogude Liit? Esimesena tulevad sellistest asjadest, mida valdavalt enne polnud, meelde näiteks kõik transpordivahendid, kogu kauba- ja kalalaevastik, raudtee- ja autotransport. Hobused, kes meil enne seda olid, on ju ära söödud. Aitäh!

J. Kass

Küsimus on täiesti põhjendatud. Selle peale ma saaksin vastata nõnda, et õigusjärglus on tõepoolest otseselt seotud omandiküsimusega. Kuid ma tahan juhtida tähelepanu sellele, et õigusjärgluse all mõeldakse siiski rohkem poliitilist süsteemi. Vara loovad füüsilised isikud, riik on abstraktne mõiste, ta on lihtsalt üks poliitiline subjekt. Riik ei loo vara, seda loovad füüsilised isikud, s.t. rahvas. Ja see rahvas on siin olemas ja rahvas on selle vara omanik. Nad on antud hetkeks jagunenud muidugi riigikodanikeks ja mitteriigikodanikeks, kuid see vara kuulub neile, mitte riigile. Tähendab, siit ei tulene see, et need on nüüd Nõukogude Liidu varad. See on rahva vara ja rahvas on kohapeal olemas. Temalt ei saa seda ära võtta. Rahvusvahelise õiguse mõistes on vara omanik alati füüsiline objekt. Ka riigi vara on tegelikult rahva vara, järelikult ta ikka kandub füüsilistele objektidele.

M. Lauristin

Mul on küsimus härra Kassile kui väljapaistvale riigiõiguse ja juriidika eksperdile, keda me oleme kuulnud siin juba mitu korda. Kas 1938. aasta kodakondsusseadus võimaldab teie arvates anda kellelegi tingimusteta kodakondsuse?

J. Kass

Ei võimalda ja kõnealune projekt ei peagi seda silmas. Silmas on peetud seda, et ei tekiks olukorda, kus minnakse pehmenavatele tsensustele. See oht oli selgelt olemas tol ajal, kui see projekt sai koostatud, ja on ka praegu olemas, sest ei ole selgelt välja öeldud, kas tsensusaeg hakkab lugema 20. augustist, mil me taaskehtestasime riigi, või arvatakse selle hulka ka Eesti NSV-s elamine, mis ei ole teene Eesti Vabariigi suhtes.

N. Zahharov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Mul on teile kaks väga lühikest küsimust. Esiteks. Milline ametlik akt või dokument tõestab teie kinnitust, et Eestisse tullakse rahva tahte vastaselt? Ja teiseks. Miks te olete selle vastu, et Eesti Vabariik on Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi õigusjärglane kodakondsuse küsimustes, aga ei esita mingeid vastuväiteid omandiõiguse õigusjärglusele? Tänan!

J. Kass

Ei ole viisakas vastata küsimusele küsimusega, kuid siiski olen ma sunnitud küsima: kas on esitada akte, et nad on tulnud siia Eesti Vabariigi kodanike tahte kohaselt? Vaadake, ei ole. See tahe saab alati realiseeruda siis, kui on olemas riik, kuna aga Eesti Vabariiki vahepeal ei olnud, siis järelikult ei saa ma ka seda väita, et nad on tulnud tahte kohaselt. Teisele küsimusele ma juba vastasin, et omandiõiguse mõiste on seotud füüsilise isikuga ja füüsiline isik on siin rahvas. See rahvas on siin olemas küll kahes mõistes – riigi kodanikud ja mittekodanikud –, mis aga ei tähenda, et teise riigi kodanikul ei oleks õigust sellele varale, mis siin on. See on tema vara.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei tahtnud sõna võtta, aga üks teie repliikidest riivas mind. Te märkisite, et riik on rahvas. See on õige, teiega tuleb nõustuda, aga samal ajal te ütlesite, et riik on abstraktsioon. Väga kahju, et teie arvates on vabariigi 1,5 miljonit elanikku abstraktsioon. See on nii-öelda sissejuhatuseks ja nüüd küsimus. Te ütlesite oma sõnavõttus, et need inimesed, kes on siin sündinud, ei ole süüdi selles, et nad on siin Eesti Vabariigi loata. Samal ajal aga on selles otsuses, mille te esitasite, öeldud, et Eestis elavad NSV Liidu või teiste riikide kodanikud ei saa kodakondsust. Kuidas jääb selle vastuoluga? Võib-olla tuleks teha eraldi märkus sulgudes nende isikute kohta, kes on siin sündinud. Tänan!

J. Kass

Me tegeleme praegu riigi loomisega poliitilises mõttes ja neid asju peab täiesti eraldi käsitlema. Ma ei ole kuskil projektis väitnud seda, et siin sündinud teise riigi kodanikel ei ole õigust kodakondsust saada. Iseasi on, kas Eesti Vabariik peab seadustama selle kohaloleku ja võtma nad kodanikeks. Rahvusvaheliste reeglitega on paika pandud riigi õigus otsustada, kes on tema kodanikud. Rahvusvaheliselt on tunnustatud ka see, et igal rahval on õigus oma rahvuslikule terviklikkusele, ja sellest printsiibist lähtudes on riigil õigus mitte võtta kodanikeks temaga etniliselt mitteseotud isikuid, võõrriigi kodanikke. See ei tähenda, et neil ei oleks õigust selleks saada, on küll, aga see on teine küsimuste ring, mida me lahendame pärast. Projektis ei ole kuskil öeldud, et nad ei saa kodakondsust, vastupidi, ma olen seisukohal, et siin sündinud peavad hakkama saama kodakondsust. Teine asi on aga nendega, kes on siia tulnud oma tahte kohaselt kui Nõukogude Liitu. Nendesse suhtun ma ettevaatlikult, sest nemad on pärit sellest riiklikust süsteemist, mis on tahtnud meid okupeerida ja okupeerib ka täna veel.

Juhataja

Suur tänu! Rohkem rahvasaadikutel küsimusi ei ole. Ma värskendan teie mälu selle otsuse-eelnõu asjus. Autorid on välja võtnud punkti 4, nii et läbirääkimisi hakkame pidama pärast ettekannete ärakuulamist sellise eelnõu üle, millel on kolm punkti. Selles küsimuses on veel kaks ettekandjat: järgmisena hr. Tiit Käbin ja siis eksperdina Eesti Vabariigi minister hr. Lippmaa.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ei tahaks eriti pikalt sellel probleemil enam peatuda. Eelkõige rõhutaksin seda, et projekt on täielikult kooskõlas rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud printsiipidega, ja ma arvan, et ei ole vajadust hakata loetlema nende dokumentide pealkirju, mis siin aluseks on. Peatuksin lühidalt neil probleemidel, mis kerkisid üles hr. Johannes Kassile esitatud küsimustes ja mis võib-olla natuke veel selgitust vajavad. Kõigepealt, Eesti Vabariik, mis okupeeriti, eksisteeris *de jure* ju edasi ja praegu on Eesti Vabariik taastatud. Mis puutub varaga seonduvatesse probleemidesse, siis ma näen, et siin ollakse liberaalsemad, aga poliitilistes küsimustes, kodakondsuse küsimustes ollakse väga ranged. Ma ütleksin lihtsalt, et varaprobleeme on ju arutatud küllalt pikalt ja põhjalikult, see on omaette kompleks küsimusi. Kõige lühemalt öeldes on osa vara paigutatud siia tõesti selleks, et profileerida Eesti tööstus uut tööjõudu vajavaks ja soodustada asunduskolonialismi.

See tööstus ei olnud Eesti riigile vajalik, aga hea küll, jätame selle argumendi kõrvale. Kui võtta kokku kõik kahjud, mis selle läbi on Eesti Vabariigile tekitatud, siis ületavad need kindlasti selle vara väärtuse, mis siia on paigutatud, aga see on omaette probleem. Küsimustest jäi ka mulje, et see eelnõu tahab täiesti ära keelata paljudel isikutel kodakondsuse saamise. Ei, üldse mitte. Eelnõu tahab ainult rõhutada, et vastavalt õigusliku kontinuiteedi põhimõttele ja seoses sellega, et Eesti Vabariik on taastatud, on Eesti Vabariigi kodanikud need, kes olid seda Eesti Vabariigi okupeerimisel, ja nende järglased. Kõigi teiste isikute puhul toimub vastavalt 1938. aasta kodakondsusseaduse põhimõtetele naturalisatsioon. Ja ma loodan, et õige pea me hakkame arutama ka selle seaduse rakendamise korda, mille põhjal toimub kodanike vastuvõtmine.

Vastuseks Marju Lauristini küsimusele, kas on ka mingeid erandeid – kui ma nüüd küsimust õigesti mäletan –, viitaksin ma Eesti Vabariigi kodakondsusseaduse vastavale sättele, mis lubab nende kodanike puhul, kellel on teeneid Eesti Vabariigi ees, neid teeneid ka arvestada.

Kuna eelnõu punkt 4 jääb praegu kõrvale ja tuleb arutusele siis, kui päevakorras on kodakondsusseaduse rakendamine, siis ma sellel punktil, millal hakkab jooksmas kodakondsuse taotlemiseks vajalik siin elamise aeg, ei hakkakski praegu pikemalt peatuma ega aega kulutama. Mis puutub poleemikasse või skolaistikasse selle üle, kas inimene sündis siin vastu kellegi tahet või kellegi tahtel, siis ma lihtsalt kordaksin veel, et see rahvastikupoliitika, mis toimus 50 aasta jooksul, oli ju kõige puhtamal kujul asunduskolonialism. See polnud nii mitte ainult Eestis, Lätis on tagajärjed veelgi suuremad. Rahvusvahelises plaanis võime nimetada siin Iisraeli, ka Kuveiti, kuhu iraaklased hakkasid pärast Kuveidi okupeerimist väga kiiresti sisse minema. Mis puutub siin sündinud kodanikesse, kelle vanemad ei olnud Eesti Vabariigi kodanikud, vaid NSV Liidu kodanikud, siis vastavalt NSV Liidu seadustele on nemad NSV Liidu kodanikud, siin ei ole midagi pikalt arutada.

Selle lühikese ülevaatega ma piirduksin. Kui mulle on mõni küsimus, siis ma hea meelega vastan.

Juhataja

Suur tänu! Lembit Annus! Teil ei ole enam võimalust küsimust esitada ega sõna võtta, limit on ammendatud, kuid üks küsimus on õigus esitada Genik Israeljanil.

G. Israeljan

Lugupeetud Tiit Käbin! Seaduseelnõu punktis 2 on öeldud, et Eesti Vabariigis puuduvad riigiõiguslikud kohustused tema territooriumil alaliselt elavate teise riigi kodanike ees. Aga praegu on ju jutt ikkagi Eesti Vabariigi elanikest, isegi kui me selle otsuse vastu võtame. Miks te arvate, et see on juriidiliselt põhjendatud? Riik kannab vastutust kõige eest, mis tema territooriumil toimub. Ka oma inimeste eest, kes sellel territooriumil elavad. See, millest te täna räägite, tuleb võib-olla alles poole aasta pärast. Mulle näib, et antud olukorras ei vasta see teie tees õigusnormidele.

T. Käbin

Lugupeetud naaber! Me jätkame nüüd avalikult seda dialoogi, mida me vahepeal kahekesi pingis istudes pidasime. Ma ei et näe siin probleemi. Kasutatud sõnastus, et Eesti Vabariigil puuduvad riigiõiguslikud ja poliitilised kohustused, tähendab seda, et tulenevalt rahvusvahelisest õigusest ei ole Eesti Vabariigil kohustust anda nendele isikutele ilma mingite tingimusteta kodakondsust. See oleks ju täpselt sama, kui iraaklased oleksid hakanud enne Lahesõda nõudma endele Kuveidi kodakondsust. Tõsi küll, Kuveit ju tegelikult tunnistati Iraagi osaks. Nii et siin ei näe ma mitte mingit vastuolu. See eelnõu viitab ka ÜRO Peaassamblee poolt 13. detsembril 1985 vastu võetud deklaratsioonile nende isikute inimõiguste kohta, kes ei ole selle riigi kodakondsuses, kus nad elavad. Need on õigused, mis peavad olema igal isikul, on tal siis kodakondsus või on ta kodakondsuseta. Need õigused on ka Eesti Vabariik kohustatud garanteerima kõigile ja ta teebki seda. Nende õiguste hulgas ei ole poliitilisi õigusi – õigust valida ja olla valitav –, aga ma arvan, et nii nagu mina on enamik seisukohal, et kohalikel valimistel ei ole kodakondsusel sellist tähendust, s.t. kohalike volikogude valimistest osavõttu kodakondsuse puudumine ei takista. Nii et selles plaanis ei näe ma mingisuguseid vastuolusid ja leian, et asi on fikseeritud korrektselt.

N. Zahharov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Ma eeldan, et selle eelnõu väljatöötamisel tehti läbi vastav ekspertiis, et välja selgitada rahvusvahelise üldsuse arvamus ja tagajärjed Eesti riiklusele – Eesti riikluse kehtestamisele ja siin elavale rahvale. Kas nendest aspektidest lähtudes ei tekita see eelnõu, selle Ülemnõukogu otsuse vastuvõtmine tulevikus kahju eesti rahvale ja Eesti riiklusele? Ma pean silmas poliitilist aspekti ja ka lihtsaid eluolulisi probleeme, näiteks segaabielsid ja muid reaalseid asjaolusid. Tänan juba ette vastuse eest!

T. Käbin

Ametlikku ekspertiisi eelnõu läbi teinud ei ole. Niipalju aga kui mul on olnud nendel teemadel jutuajamisi mitmete ekspertidega, teadlaste ja poliitikutega, ei ole ühtegi eitavat suhtumist olnud. Samas me teame väga hästi, et kui eelnõu tõlkida ükskõik mis keelde, võib saada täiesti erinevaid hinnanguid. Seda on praktikas ennegi olnud. Nii et ma ei ületähtsustaks seda, et ametlikku ekspertiisi ei ole. Kindlasti ei too otsus tulevikus mingit kahju Eesti Vabariigile, sest kodakondsuse, kodanike õiguste ja kohustuste piiritlemine on iga riigi siseasi. Ja kui see toimub kooskõlas rahvusvahelise õigusega, ei ole kellelgi midagi ette heita. Ma ei nimetanud siin seda, kodakondsusküsimus on arutelu objektiks ka Vene Föderatsiooniga peetavatel läbirääkimistel. Paljusid probleeme tuleb nähtavasti lahendada ka näiteks Ukraina, Läti ja Leeduga jne. Kui aga viidatakse Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelisele lepingule, siis ma paluksin, et seda vaadataks tervikuna, mitte ainult osa sellest. Siin saalis on korduvalt öeldud, et selle lepingu järgi on igal kodanikul õigus valida, kumma riigi kodakondsuse ta saab. Aga kui lugeda natuke edasi, siis on seal sõnaselgelt öeldud, et kodakondsuse saamine sõltub vastava riigi seadustest. Nii et kui selline küsimus tõstatatakse, siis palun lepingu tekstist täpselt kinni pidada. Mis puutub segaabiellusesse, siis Eesti Vabariigi kodakondsusseadus annab siin ju vastuse: kui isa on Eesti Vabariigi kodanik, on ka tema lapsed Eesti Vabariigi kodanikud. Ma ei tahaks siin kasutada termineid "isaliin" ja "emaliin", mis seonduvad nimedega "Silja Line" ja "Viking Line", need ei ole juriidilised terminid. Ja kui siin varem kõneldi, et need on vaja võrdsustada, siis ma ei näe selleks mingit vajadust, sest kui Eesti Vabariigi kodakondsust omav naisisik on abiellunud teise riigi kodanikuga, on tema lastel, kui nad saavad 18 aastat vanaks, õigus saada Eesti Vabariigi kodakondsus. Nii et sellist probleemi, et segaabiellust sündinud lapsed jääksid teab mis kodakondsusesse või hoopis ilma kodakondsuseta, ei ole.

T. Mets

Lugupeetud ettekandja! Te olete esitatud projekti üks kaasautor. Kuidas te suhtute õiguskomisjoni arvamusse jätta ära projekti 4. punkt, millega kaasneb hoopis uus kvalitatiivne määrang?

T. Käbin

Ma nimetasin juba alguses, et me ei vaidlusta, kui see punkt ära jääb. See küsimus tuleb niikuinii arutusele, kui me arutame, kuidas rakendada 1938. aasta kodakondsusseadust. Ma näeksin heameelega, et siia lisataks põhimõtte, mille järgi valitsus, kes koostab 1938. aasta

kodakondsusseaduse rakendamise eelnõu, töötaks ühtlasi välja asumisloa andmise korra eelnõu ja ka seaduseelnõu teiste riikide ning kodakondsuseta isikute õiguste ja kohustuste kohta Eesti Vabariigis. Sellega me annaksime nii-öelda kohe lahendused mitmele küsimusele, millele me varem või hiljem lahendused andma peame.

Vahepeal on hr. Lebedevilt tulnud üks kirjalik küsimus: kas NSV Liit õiguslikult seisukohast praegu üldse eksisteerib? NSV Liit siiski eksisteerib, sest on olemas NSV Liidu juhtivad organid. Mina leian, et praegu on ta olemas, ja ma arvan, et enamik arvab samamoodi.

Juhataja

Suur tänu, hr. Käbin! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

T. Käbin

Tänan!

Juhataja

Ma palun ekspordina ettekandeks kõnetooli hr. Lippmaa, täna veel Eesti Vabariigi ministri!

E. Lippmaa

Lugupeetud rahvaesindajad! Lugupeetud Ülemnõukogu! Eesti Vabariigi Valitsuse 4. novembri istungil, kui valitsuse esimees andis ülevaate oma Ameerika Ühendriikide reisist, ütles ta: "Hudsoni instituudis tekkis küsimus meie osalemisest NSV Liidu välisvõla tasumisel. Me andsime põikleva vastuse, kuna meil puudub ühtne seisukoht. Hudsoni instituudi arvamus on, et tuleb tasuda."

Ma ise ei olnud Narva-Jõesuu nõupidamisel hr. Sobotšakiga, aga keegi ei ole vaidlustanud väidet, et tema loeb meid Eesti NSV õigusjärglaseks. Seega siis valitseb tõeline segadus: kas me oleme Eesti NSV õigusjärglased setsessiooni kaudu või Eesti Vabariigi õigusjärglased restitutsiooni kaudu? Küsimus on äärmiselt oluline. Segaduse põhjused on väga mitmesugused. Esiteks isiklikud. See, et valitsusjuht Edgar Savisaar soovib kaitsta oma ema, Maria Vassiljevna keelt, seega vene keelt, on loomulik ja auväärne. Me kõik peame kaitsma oma emakeelt. Kuid parteipoliitiline lignemine on keerulisem. See, et kodanikkonna maksimeerimine loodetavasti suurendab ... (Kõvad hääled saalis.)

Juhataja

Protestid kirjalikult.

E. Lippmaa

... sotsiaaldemokraatlikke hääli, peab arvatavasti paika ja selle tõttu on siin ka parteipoliitiline motivatsioon. Majanduslikud motivatsioonid aga on katastroofilised. Rublatsooni külge klammerdumine ja oma raha vältimine viivad meid tõelisesse katastroofi. Kui me järgime setsessiooni, jääme Eesti NSV õigusjärglaseks, siis oleme seotud NSV Liidu kasvava võlaga, NL-i sõjaväe siin viibimisega ja tagatipuks ka veel stalinistlike kuritegudega. Kuidas me siis peame siin talitama? Selleks, et meie seadusandlusel oleks mingisugunegi sisemine loogika, on vaja otsustada, kes me siis lõppude lõpuks oleme. Me ei saa ära oodata valitsuse otsuseid. Põhimõttelistes küsimustes peab Ülemnõukogu valitsusele suuna andma, mitte vastupidi. Me ei pea ära ootama kodakondsusseaduse rakendusotsust ja selle järgi oma samme seadma, vaid taotlema valitsuselt kodakondsusseaduse loogilist rakendusotsust. Ei saa olla natuke Eesti NSV ja natuke Eesti Vabariigi õigusjärglane. Iseseisva riigi konstitutsiooniline baasnorm ei saa olla teise riigi oma. Eesti NSV konstitutsiooni baasnorm oli NSV Liidu baasnormi osa. Säärane kahe asja kokkumätsimine on rahvusvahelise ja riigiõiguse seisukohalt päris võimatu. Fakt on, et *de jure* tunnistasime 30. märtsil 1990 kehtivaks Eesti Vabariigi õigussüsteemi ja baasnormi. Seda ainult *de jure*, mitte *de facto*. *De facto* otsus tehti 20. augustil 1991 ja okupeeriv riik aktsepteeris selle 6. septembril 1991. Ma rõhutan, et inimõigused on nüüd igati tagatud. Käisin hiljuti, paar nädalat tagasi Strasbourgis. See linn koos Elsassiga läks oma seaduslikule omanikule Prantsusmaale tagasi pärast 47 aastat kestnud Saksa okupatsiooni. Prantsuse kodakondsus säilis kogu selle aja, ning praegu on sakslaste ja prantslaste vahetõttu suurepärase. Jälgisin seda väga suure hoolega.

Eesti Vabariigi kodakondsusseadus on erakordselt liberaalne, võrreldes näiteks Šveitsi, Prantsusmaa, Saksamaa, Rootsi ja paljude teiste riikide omaga. Kuna me oleme juba ÜRO liige ning ratifitseerinud vastavad ÜRO otsused ja resolutsioonid, on inimõigused täielikult tagatud. Ei saa tekkida ka kodakondsuseta isikuid, sest isegi kui NSV Liit lakkab olemast, on tal igal juhul õigusjärglane, ja see õigusjärglane pärib kodanikkonna, nii et kodakondsuseta ei jää keegi.

Rõhutan veel kord: mul on väga palju häid sõpru väga mitmest rahvusest, ja paljud neist on vene keelt rääkivad venelased. Nad on mu sõbrad ja ma ei soovi neile midagi halba. Soovin ainult, et meie riigiõiguslike asju ei pandaks ühte suppi muude motiividega. Ainult nii saame Eesti Vabariigis luua tõesti häid rahvussuhteid, aga neid on meil kindlasti vaja.

Ma juba mainisin, et kui Prantsusmaa sai tagasi Elsassi piirkonna, siis seal loeti Prantsuse kodakondsus säilinuks 47 aasta vältel. Teisest küljest, kui Alžeeria oli Prantsusmaa poolt okupeeritud, siis Prantsuse kodanikel, kes seal elasid, polnud mingeid õigusi, nad ei saanud

Alžeerias luua oma autonoomset piirkonda või midagi muud sellist. Alžeeria sai iseseisvaks riigiks.

Või võtkem ÜRO otsus 22. augustist 1978 – Viini konventsioon –, mis rõhutab väga selgelt, et Namiibia ei ole Lõuna-Aafrika Vabariigi õigusjärglane, kuigi ta on olnud selle koosseisus vist 70 aastat. On tekkinud uued majandussuhted, on segaabelud, kõik on, ja vaatamata sellele ei ole need õigusjärgsed. Sama kehtib Austria ja Tšehhoslovakkia kohta pärast Teist maailmasõda. Austria ei maksnud mingeid sõjakahjusid ega reparatsioone just selle tõttu, et ta oli okupeeritud territoorium. Austria ei vastutanud okupeeriva riigi tegude eest ning sinna sõja ajal elama asunud riigisakslased ei omanud hiljem Austrias mingeid õigusi ega saanud Austria kodakondsust. Järelikult tuleb meil käituda Eesti Vabariigina ja arvestada, et meie institutsioonid on muutumas. Pole oluline, milline täpselt on praeguse Ülemnõukogu seaduslikkus. Muidugi on see problemaatiline, ja alles järgmine kogu, mis valitakse, on tõeliselt seaduslik. Oluline on mitte takistada Eesti Vabariigi seaduste ja Eesti Vabariigi põhiseaduse toimimist. Mitte takistada – see on väga lihtne ülesanne.

Nüüd rõhutan ma veel, et ei saa olla natuke rase. Ei saa olla natuke Eesti NSV ja natuke Eesti Vabariik. Ei saa lähtuda natuke setsessioonist ja natuke õigusjärglusest. Umbes nii, et me ei tea, kas me ikka hakkame NSV Liidu välisvõlgu tasuma või ei. Me ei tea, mis teha kodakondsusega. Me ei tea, kui kaua NSV Liidu sõjavägi viibib Eestis. Mitte mingeid tähtaegu ju seni ei ole! Need, mis määrati septembri algul, on kaotanud mõtte, nendest ei peeta kinni. Järelikult peame tegema kindla otsuse. Ilma selleta pole sisemiselt loogiline seadusandlus võimalik ning me ei saavuta iialgi ei korralikku majandust, ei korralikku õigussüsteemi ega vastastikusele austusele ja sõprusele või ka armastusele tuginevaid rahvussuhteid. Kui me lähtume setsessioonist, siis ei aktsepteeri seda need riigid, kes võtsid meid ÜRO-sse. Meid võeti sinna kui taastatud riiki, restitutsiooni kaudu. Meiega ei seatud sisse diplomaatilisi suhteid, vaid need taastati. Järelikult tuleb ka vastavalt käituda. Minu ettepanek on, lugupeetud kolleegid, lugupeetud Ülemnõukogu, lähtuda ikka omaenda otsustest, 30. märtsi otsusest, mis pani paika meie staatuse *de jure*, nimelt restitutsioonist, ning 20. augusti otsusest, mis pani paika meie staatuse *de facto*, ja selle aktsepteerimisest okupeeriva riigi poolt 6. septembril 1991. Kui me talitame teisiti, siis võtame endale kohustuse maksta tohutud võlad, mida impeerium on tekitanud oma globaalsetes huvides. Kogu suur abi küll Kuubale ja kuhu tahes mujale oli ju selle võla üks osa. Me võtaks endale valikuta, ilma mingite reegliteta suure hulga uusi kodanikke, kellest paljud tagatipuks soovivad veel topeltkodakondsust. Meil tekivad suured raskused seoses NSV Liidu sõjaväe viibimisega meie territooriumil. Üks asi on hoida okupeerivat väge restitueeritud riigi

territooriumil, teine asi, kui kaua veel võivad väed viibida setsessiooni käigus eralduval territooriumil. Võib-olla igavesti. Kui ma käisin Paldiskis ja rääkisin sealsete komandöridega, siis nad mainisid, et tuumareaktorite eluiga saab täis 2005. aasta paiku, pärast seda hakkame vaatama ...

Juhataja

Härra Lippmaa! Kolm minutit on läbi.

E. Lippmaa

Jah, ma ütlen veel viimase mõtte. Kui me lähtume setsessioonist, siis langeb meile paratamatult ka kaasvastutus kõigi stalinistlike tegude, kaasa arvatud kuritegude eest. Kutsun üles kõiki mõtlema ja otsustama. Praegust otsust on väga vaja. See on kõigi teiste otsuste alus. Tuleb otsustada, kas me oleme – nagu me oleme juba kaks korda otsustanud – restitutsiooni kaudu taastatud Eesti Vabariik või NSV Liidu osa, kes viskleb ja väänleb ja püüab midagi olla. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Meie ajakava lõpuni on jäänud kaks minutit. Ühe küsimuse saab veel esitada. Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja! Mul on kaks küsimust eksperdile. Aga kõigepealt üks lühike repliik. Selle eest, mida te oma sõnavõtu alguses ütlesite, kutsutakse minu meelest viisakas ühiskonnas duellile. Aga mitte nii väga viisakas, normaalses ühiskonnas, vabandage väga, antakse minu meelest lihtsalt naha peale.

Minu küsimus on järgmine. Kas teil ei tekkinud tänaseks sõnavõtuks valmistudes – on näha, et te olite selleks hoolikalt valmistunud – soovi anda esinemise lõppedes spiikrile üle oma akadeemikudiplom, mille te saite ebaseaduslikul ajal, ja paluda endale nooremteaduri ametikoht ajalooinstituudis? Ja teine küsimus. Te tõite näiteks Lõuna-Aafrika Vabariigi. Kuidas te võite oma seisukohtadest lähtudes toetada seda, mis toimub vabariigis, kus rõhutakse mittepõliselanikke ja valitseb vähemusvalitsus? Tänan!

E. Lippmaa

Esiteks, mis puutub akadeemikudiplomisse, siis minu teada valmistub valitsus praegu niikuinii akadeemiat likvideerima. Diplomit ilmselt ei peagi loovutama, see lihtsalt võetakse ära. Teiseks. Selles probleem ongi, et kuivõrd Lõuna-Aafrika Liit rõhus oma põhielanikkonda, siis Namiibia ei taha liidus olla. Vastasel korral tõenäoliselt sooviks ta vägagi kuuluda Lõuna-Aafrika Liitu, mis on Aafrika kõige rikkam riik. Sama häda tingib praegu NSV Liidu lagunemise. Värskeim näide on tšetšeenid. Vähemusrahvusi on siin alla surutud, eestlasi nende hulgas. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Vastavalt ajakavale on meie aeg ammendatud. Küsimus kandub edasi järgmisele istungjärgule.

Eesti Vabariigi konkurents- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Me jätkame nüüd üheksanda päevakorrapunktiga, milleks meil on planeeritud pool tundi. Niisiis, Eesti Vabariigi konkurents- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli kaubandusministri asetäitja hr. Jüri Sepa!

J. Sepp

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Lubage mulle eraldatud aja piires peatuda kahel eelnõuga seostuval küsimuste ringil. Esiteks puudutaksin mõne sõnaga selle seaduse ajaloolist ja rahvusvahelist tausta ning teiseks iseloomustaksin seaduse loogikat, seaduseelnõu koostajate ideoloogiat.

Käesolev konkurentsiseadus peaks olema turumajandusseaduste hulgas üks põhilisi, sest konkurents on ju see mootor, mille peale me turumajanduse tingimustes loodame. Kas see mootor ka töötab korralikult või mitte, see sõltub suurel määral riigi tegevusest. Arusaam, et majanduslikku võistlust tuleb ka riiklikult suunata, kujunes välja eelmise sajandi lõpus ja käesoleva sajandi algul, ning juba algusest peale eristusid ka kaks põhieesmärki, mida konkurentsipoliitika ja vastavad seadused peavad taotlema. Ühelt poolt tuleb seadustega tagada konkurentsile olemasolu, s.t. tegevus- ja valikuvabadus kõigile turul tegutsejatele, mis

ühtlasi tähendab järjekindlat võitlust monopolismi ja diskrimineerimise kõigi vormide vastu. Selle suuna esimesteks näideteks olid Ühendriikides Shermani ja Claytoni aktid. Samad sätted konkurentsivabaduse kaitseks sisalduvad ka Euroopa Majandusühenduse lepingutes, artiklites 85 ja 86, ja kui me tahame Eestit tervikuna integreerida Euroopa ning kogu maailma majandusse, siis peame juhinduma sellest sõnast ja vaimust, mis sisaldub nendes dokumentides. Teine konkurentsipoliitika suund on võitlus konkurentsi aususe, kõlbelisuse eest. Ka siin on seadustel maailmas pikk ajalugu. Näiteks Saksamaal kehtib selline seadus 1909. aastast ja samasisuline seadus (seadus kõlvatu konkurentsi vastu) kehtis ka Eesti Vabariigis 1920.–1930. aastail. Muidugi ei ole need kaks suunda teineteisest seinaga eraldatud. Võib ju näiteks äripartneri diskrimineerimine, boikoteerimine olla tõlgendatav nii konkurentsi piiramisena kui ka kõlvatu konkurentsinä. Seetõttu on mõistetav, et riikides, kes alles lähevad üle turumajandusele, püütakse neid kahte konkurentsipoliitika valdkonda ühendada. Nii toimib näiteks Ungaris kõlvatu turukäitumise keelamise seadus, mis kehtib selle aasta algusest, ning täna ja eile Põhjamaade osavõtul toimunud konkurentsiseminaril viitasid ka Islandi kolleegid kavatsusele ühendada need kaks konkurentsipoliitika suunda ühes seaduses. Polegi imestada, et Eesti töögrupi liikmed läksid sama teed ja püüdsid ühe seadusega hõlmata nii võitlust konkurentsipiirangute kui ka kõlvatu konkurentsi vastu. Seaduseelnõu üldine struktuur on siis selline, et üldsätetele järgneb kõlvatut konkurentsi puudutav osa, seejärel käsitletakse konkurentsipiiranguid ja neljandas peatükis vastutust seaduse rikkumise eest. Seaduse eesmärgina on fikseeritud tegusa konkurentsi tagamine majanduses ja seda tegusat konkurentsi on püütud määratleda üsna levinud moel, nimelt konkurentsi funktsioonide kaudu. Kirjeldatakse sellist majanduslikku olukorda, kuhu konkurents peaks välja viima, ja siis, kui need funktsioonid realiseeruvad, võime rääkida ka tegusast konkurentsist. Tuleb juhtida tähelepanu, et eelkõige on tegemist majandusülesannetega, mis konkurentsi ette on püstitatud. Seega on siis mindud viimasel ajal maailmas levinud teed, et konkurentsipoliitika eraldatakse tarbijakaitsepoliitikast. Mõnel pool on varasemates seadustes need kaks asja ühendatud, tarbijakaitse ja konkurentsi reguleerimine, kuid üldine tendents on praegu majanduspoliitika iseseisvate harude, konkurentsipoliitika ja tarbijakaitsepoliitika väljaarendamine. Seaduses on sätestatud, et see peaks laienema kõigile ettevõtlusega tegelevatele füüsilistele ja juriidilistele isikutele, sõltumata nende omandivormist, samuti riigi- ja omavalitsusorganitele. Et vähemalt konkurentsipiirangute kindlakstegemine on väga keeruline ja nõuab põhjalikku analüüsi, nagu näitavad ka Põhjamaade kogemused, on Eestis vaja luua spetsiaalne konkurentsipoliitikaga tegelev riigiorgan, mis on ette nähtud eelnõu §-s 3. Millise staatuse ja õigustega see organ

peaks olema, siin on teed üsna erinevad. Praegu on eelnõus lähtunud sellest, et konkurentsiamet saab valitsusametiks, mistõttu ei ole täpsemalt piiritletud tema töö protseduurilist külge, eeldades, et see lahendatakse ameti põhimäärusega. Aga ma juhin tähelepanu, et Ülemnõukogu on loomulikult pädev andma sellele konkurentsipoliitikaorganile ka hoopis teist staatust, näiteks Kasahhi seaduses on see otseselt allutatud Ülemnõukogule. Nii et erinevad teed on siin võimalikud, aga eelnõus, nagu ma ütlesin, on sellest küsimusest suhteliselt pealiskaudselt üle mindud just selle mõttega, et kui ta jääb valitsusametiks, siis tuleb tema tegevus täpsustada põhimääruses. Meie nägemust mööda on loomulik, et valitsusametina kasvaks konkurentsiamet välja hinnaametist ja võtaks järk-järgult viimaselt üle funktsioonid, mida peab täitma konkurentsipoliitikaorgan.

Teises peatükis on käsitletud kõlvatut konkurentsi. Siin on põhimõtte selline nagu paljudes maailma seadustes: esimene, üldklausel rõhutab, et kõlvatu on selline konkurents, mis käib kaubandustegevuse heade kommete ja tavade vastu ning millega eksitatakse tarbijat või kahjustatakse konkurentide mainet. See avab nii kohtutele kui konkurentsiametile võimaluse ka senitundmatuid kõlvatu konkurentsi võtteid käsitleda. Üldisele klauslile järgneb loetelu kõlvatu konkurentsi konkreetsetest näidetest, nagu eksitava reklaami, firma- ja kaubamärgi ebaõige kasutamine jne., aga seadus võimaldab käsitleda ka seal loetlemata kõlvatu konkurentsi ilminguid.

Kolmas peatükk tegeleb konkurentsipiirangutega, see on siis ettevõtete selliste tegudega, mis ebaseaduslikult teiste ettevõtete konkurentsivabadust piiravad. Seejuures ma rõhutaksin, et lähtunud on praegu maailmas domineerivast seisukohast, mille järgi konkurentsipoliitika teravik peab olema suunatud ettevõtete käitumise reguleerimisele ja jälgimisele, aga mitte turustruktuuridesse sekkumisele, mitte ettevõtete arvu ja suuruse küsimustele. Eelkõige tuleb tõestada, et turgu valitsevad ettevõtted oma seisundit kuritarvitavad. Turgu valitsev ettevõtte ise ei ole aga väljaspool seadust, sest on võimatu ette näha, missugune ettevõtte suurus on optimaalne. Väikeriigis nagu seda on Eesti, ei ole põhimõtteliselt võimalik saavutada, et kõigis tootmisharudes oleks ettevõtete paljus. Siin tuleb konkurents nagu teisteski väikeriikides rajada majanduse avamisega ja kaubanduse kaasabil. See on siis eelnõu iseärasus, et põhiorhk on ettevõtete turukäitumise reglementeerimisel, ja sellisena tuleb mõista ka seaduseelnõu pealkirjas sisalduvat terminit "demonopoliseerimine", mis tähendab eelkõige monopolsete joonte välistamist ettevõtete käitumises. Kui see sellises tähenduses vastuvõetav ei ole, siis on muidugi võimalik ka mainitud termin pealkirjast üldse välja võtta. Siiski tahaksin veel märkida, et analoogiliselt teiste maade praktikaga sisaldub eelnõus ka turustruktuuride edasise arengu kontroll, ettevõtete ühinemise jälgimine. Nii et edasise arengu

seisukohalt on turustruktuurid selle seaduse objektiks, aga nendesse sekkumine on siiski võimalik vaid sellisel juhul, kui nad on tekkinud juba ebaseaduslikult.

Neljas peatükk käsitleb vastutust seaduse rikkumise eest ja selles on püütud piiritleda konkurentsiameti ning kohtute rolli. Kohtute ülesandeks on jäänud ebaseaduslike lepingute tühistamine ja konkurentsiameti otsuste üle tekkivate vaidluste lahendamine. Konkurentsiamet ise võib teha ettevõtetele ettekirjutusi ebaseadusliku tegevuse lõpetamiseks, seaduserikkumisele eelnenud olukorra ennistamiseks jne. Sanktsioonid juriidilistele isikutele järgnevad alles ettekirjutuste rikkumise korral. Nii et seaduse ideoloogia on see, et mitte luua mingit erilist karistusaparaati, vaid teha karistusprotseduur nii vähe rakendatavaks kui võimalik, karistused juriidilistele isikutele tuleksid mängu siis, kui ettevõtte konkurentsiameti ettekirjutusi ei täida. Sellisel juhul on aga ette nähtud ka väga rangeid sanktsioone, näiteks 15% eelmise aasta brutokäibest, mis on isegi karmim kui Euroopa Majandusühenduse dokumentides ettenähtud trahvi maksimaalsuurus – 10% ettevõtte eelmise aasta käibest.

Lõpetuseks tahaksin märkida seda, et tegemist on meie kõigi jaoks täiesti uude õigusvaldkonnaga, kus oma kogemused puuduvad. Tahan loota, et ühiste jõupingutustega me suudame teha seaduse esialgse variandi sellise, mis vastab nii meie vajadustele kui ka maailmastandardile, ja et konkurentsiameti tulevased töötajad ning eriti juristid saaksid selles valdkonnas maksimaalse väliskoolituse võimalused. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lepime praegu niimoodi kokku, et piirdume Tiit Made küsimusega ja kuulame ära vastuse. Ärgem praegu rohkem küsimusi esitagem, muidu me ei tule ajagraafikuga välja.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra ministri asetäitja! Küsimusi oleks nüüd küll kümneid, sest teoreetiline baas, mis ma olen majandusõpetuses saanud, varises praegu teie seaduseelnõu lugedes kokku ja alustada tuleb nullist. Ma esitan neli või viis küsimust. Esimene: valitsus on siis juba konkurentsiameti loomise otsustanud, kuna seda käsitletakse siin nii, nagu see oleks olemas. Teine küsimus puudutab pealkirja. Te räägite demonopoliseerimisest. Mida selle termini all silmas peetakse ja kas selleks on põhjust? Sellega seostub §-s 15 ka kartellidevastane aktsioon, mida te kavandate. Kas juba ripub õhus kartellioht meie ühiskonnas? Edasi, § 4 punkt 1. Te räägite kõlvatu konkurentsi mõistest ja selle eest ette nähtud karistustest ning ütlete, mis on vastuolus kaubandustegevuse heade kommetega ja

tavadega. Kas seaduseelnõu koostajad – teie ja härra Terk –, samuti Eesti Vabariigi Valitsuse esimees, kelle allkirja see dokument kannab, on juba koostanud kõlvatute tavade ja kommete nimekirja, millest lähtuda, et asi oleks üheselt selge? Ja viimane küsimus. § 23 punkt 1 lööb majandusõpetuse alused täiesti segi. Te nimelt ütlete, et trahvi tuleb maksta 15% ulatuses ettevõtlusest saadud tulust. Mida te mõtlete ettevõtlusest saadud tulu all ja kuidas see kujuneb? Sulgudes seisab, et 15% brutokäibest. Ühendage need mõisted – ettevõtlusest saadud tulu ja brutokäive –, sest antud juhul te käsitlete neid ühtemoodi. Tänan!

Juhataja

Üks hetk, kolleegid, reglement ei ole muutunud: küsija ja vastaja peavad hakkama saama kahe minutiga.

T. Made

Sellisel juhul ei ole enam võimalik vastata. Ma võtan oma küsimused tagasi. Tänan!

Juhataja

Ei, me vastame ikka, kuid kahe minuti jooksul.

J. Sepp

Ma katsun vastata võimalikult lühidalt. Seaduseelnõu fikseerib vaid teatava riigiorгани moodustamise, tema staatusest ei ole seal juttu. Oma kaalutlused on valitsusel täiesti olemas, kuid otsus sõltub teist. Demonopoliseerimist, nagu ma juba ütlesin, käsitatakse seaduses ettevõtete monopoolse käitumise tõkestamise tähenduses. See on mõnevõrra ebatavaline tähendus. Enamasti mõistetakse demonopoliseerimist organisatsiooni lõhkumisena, aga vastavat initsiatiivi eelnõu konkurentsiametile ette ei näe. Küll võib ta sellega välja tulla seadusrikkumise puhul. Kartellidest saab tõesti juba ka meie oludes rääkida. Kui ettevõtted tulevad kokku, peavad nõu ja võtavad vastu hinnasoovitusi, siis on tegemist kartelliga. Sääraseid näiteid võib leida hulganisti. Kõlvatu konkurentsi kohta niipalju, et sellele üldmääratlusele järgneb seaduseelnõus konkreetsete kõlvatuste loetelu. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, hr. Sepp! Tänan ettekande eest! Kas hr. Tammistu soovib esineda kaasettekandega? Ei soovi. Suur tänu! Palun kõnetooli eelarve-majanduskomisjoni esimehe hr. Veetõusme!

A. Veetõusme

Nagu te teate, lugupeetud kolleegid, on mul aega kuus minutit. Ei ole normaalne, kui komisjon peab nii tähtsas küsimuses nii kiirelt toime tulema. Asi jääb pooleli ja Tiit Made ei saa ka küsimusi esitada.

Eesti Vabariigi konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduse kohast ettevõtluses üldse. Me mäletame aega, mil valitsusjuht püüdis suurettevõtteid lagundada ja anda iseseisvust tsehhidele, mis asusid maakondades. Tänapäevaks on see juba möödanik, valitsus sellest enam ei räägi. Vastupidi, ta teeb palju selleks, et vältida suurtootmise lõhkumist, lagundamist ja omanikustamist. Pealkirjas on sõna "demonopoliseerimine", mille vastu Tiit Made huvi tundis. Selle küsimuse esitasime ka meie oma komisjonis. Autorite arvates tuleb demonopoliseerimine välja selle eelnõu vaimust. Meie seda vaimu ei tabanud. Ilmselt peavad selleks olema erivõimendused, mistõttu me teeme ettepaneku see sõna siit välja visata. Ei ole mõtet üksteist avalikult petta. Me teame ka, miks see sõna siia tekkis. Küllap põhjusel, et Ülemnõukogu võttis 13. mail vastu otsuse, kus öeldi, et konkurentsiseadust ei saa enne arutada, kui on olemas ettevõtlusseadus, pankrotiseadus ja demonopoliseerimisseadus, s.t. kui me rajame mehhanismi, mis hakkab turgu looma.

Kuidas siis turumajandust luua? Kuidas vara omanikustada? Selleks ei ole muud teed kui hakata täitma omandireformi aluste seadust, mille Ülemnõukogu juunis vastu võttis, kuid mida valitsus tõrgub täitmast. Ilmselt sellest tulenevad seaduseelnõud, mis on täna arutusel ning kus kaasettekandjaks on eelarve-majanduskomisjon.

Turust ei saa ju rääkida enne, kui on tagatud kaubaküllus, sest kaubadefitsiidi korral pole ostjal valikuvõimalust, mistõttu ei saa rääkida ka konkurentsist. Konkurentsiseadus peaks olema eelkõige tarbija huvide kaitse mehhanism, kuid vastavalt §-le 1 ei ole see seaduse eesmärk. On räägitud ka tarbijakaitseseadusest. See hõljab õhus, ilma et oleks meieni jõudnud. Probleemi kokkuvõtteks ütlesin, et tuleb luua konkurentsiks vajalik majanduskeskkond. Valitsus on kahjuks püüdnud probleemi jalgadelt pea peale pöörata: tegemata turumajandust, omanikustamata vara ja likvideerimata kaubadefitsiiti, väidame siiski, et meil on see kõik olemas ja on ka konkurents.

Valitsuse tegelikud suunad, kavatsused ja sammud. Vastavalt sellele eelnõule jääksid endised superriiklikud üksused, koondised alles. Valitsuse tegevus näitab ka, et välisfirmadele on antud monopoolseid õigusi. Tuletagem meelde Tallinna–Stockholmi laevaliini, mille pidamise monopoolne õigus anti ühele firmale ja seetõttu ei saa täna enam Rootsist kiiresti Eestisse tulla. On alanud ka vertikaalpepingute vaikiv heakskiit, mis tagavad mitme firma monopoolse õiguse Eesti turul. Sisulist võitlust monopolismiga ei toimu. Selle näide kas või

mulle lähemalt alalt on riiklikud pangad – Sotsiaalpank ja Maapank –, kus valitsus jällegi kasutab oma suuri võimalusi. Seadusega tahetakse takistada tegusid, mis on vastuolus kõlblusnormide ja kaubandustegevuse tavadega, ehk kõlvatut konkurentsi. Kas meil ikka on neid kõlbelisi norme ja tavaid? Väga palju seisab seaduseelnõus kirjas selliseid mõisteid nagu head kombed, tavaline tähelepanelikkus, sihilik valeteadete levitamine jne. Kuid meie tegelikkuses on need välja kujunenud. Siin juba oli juttu konkurentsiameti alluvusest ja selle esindajate õigustest. Paljudes riikides on viimased tõesti valitud kas eluajaks või väga pikaks perioodiks. Kui konkurentsiamet jääb valitsuse alluvusse, siis olukorras, kus valdavas enamuses on riigiettevõtted, luuakse sellega mehhanism nende kaitseks. Seaduses on kahjukannataja tagaplaanile jäetud. See seadus ei asenda teisi seadusi, millest juba oli juttu. Seadus laieneb küll juriidilistele ja füüsilistele isikutele, kuid praeguses redaktsioonis ei laiene ettevõtete ja organisatsioonide liitudele. Ka ametiisikutele mitte, kuigi lõpuks on jälle ametiisikuid võimalik karistada. Tekib huvitav olukord. Kui näiteks talupoeg ja lihakombinaat sõlmivad lepingu, siis seda võib nimetada ka kartellilepinguks, sest töötajaid on juba üle 500. Me ei saa võrrelda oma konkurentsiameti kohustusi turumajanduse riikidega, kus pole nii palju riigiettevõtteid.

Juhataja

Hr. Veetõusme! Teie aeg on läbi. Palun hinnangut, kas lõpetada esimene lugemine või ei.

A. Veetõusme

Oma hinnangut ei saa ma enne anda, kui olen sõnavõtu lõpetanud, ja kaasettekandeks ettenähtud aeg on ka veel ees.

Juhataja

Kolleegid! Ülemnõukogu otsusega on kinnitatud ajakava, 11.30, millest me ka juhindume.

A. Veetõusme

Järelikult saan ma oma kaasettekande lõpetada sellel ajal, mille Ülemnõukogu määrab, aga oma arvamust ei saa ma öelda enne, kui mul on ettekanne lõpetatud. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kas keegi kahtlustab selle reglemendimuudatuse autorina mind? See on teie soov ja otsus ning teie kinnitatud ajakava. Minul teist võimalust ei ole.

Juhatus võis pakkuda ebarealse ajakava ja see näitab tema ebakompetentsust, kuid Ülemnõukogu kinnitas selle. Esimest lugemist ei katkestata, esimene lugemine kas lõpeb või ei lõpe. Kas teile ei meeldi selline arutelu käik, nagu praegu on paika pandud? Kas Ülemnõukogu otsus ajagraafiku kinnitamise kohta on otsus või ei ole? Sellisel juhul on tänane päevakava rikutud, me ei jõua küsimust arutada. Mina täidan otsust, mille Ülemnõukogu on vastu võtnud. Praegu on selline otsus kinnitatud, mina midagi muud teha ei saa. Kes te soovite seda ajakava ummikusse ajada? Öelge selgelt välja! Järelikult jääb küsimus pooleli. Seda käitumist ma küll soliidseks ei pea, sest mina täidan teie otsust ega mõtle ise midagi välja.

Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Me jätkame 11. päevakorrapunktiga, politsei tegevuse õiguslikke küsimusi käsitleva seaduseelnõu teise lugemisega. Paluksin ettekandeks kõnetooli siseminister härra Laanjärv! Selle küsimuse arutelu jätkub ka pärast vaheaega kella üheni.

O. Laanjärv

Austatud härra spiiker! Austatud saadikud! Eelnõu esimesele lugemisele järgnenud perioodil ei ole ei siseministeriumisse ega õiguskomisjoni ettepanekuid laekunud, nii et esimesel lugemisel tehtud ettekanded pole ka täiendusi.

Juhataja

Kolleegid! Millised on küsimused siseministrile? Suur tänu, hr. Laanjärv! Küsimusi ei ole. Ma paluksin kõnetooli kaasettekandeks õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Soovin teile vaid meelde tuletada, et kolleeg Toomas Korgilt laekus selles küsimuses üks ettepanek, millest mul oli võimalik teile juba teatada. Nimelt soovib kolleeg Kork asendada Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu §-s 4 lg. 2 sõnad "50 rubla" sõnadega "1000 rublani". Õiguskomisjon arutas nimetatud ettepanekut, kasutades eksperdina hr. Raskat. Hr. Raska

arvamus oli, et põhimõtteliselt tuleb toetada ettepanekut vaadata läbi trahvisummade määrad, kuid ta ei pea õigeks, et just nimetatud otsuses märgitakse seoses ühe üleastumisega ära trahvimäär kuni ühe tuhande rublani. Hr. Raska ei toeta ka sellist lahendust, et me püüaksime tänase kiire inflatsioonitempo puhul määrata trahvisummasid, lugedes kokku rublasid.

Komisjon otsustas 16. oktoobril toetada hr. Raska ekspertarvamust ja soovitada Ülemnõukogul võtta eelnõu vastu kujul, nagu see on esitatud. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi hr. Antonile? Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud ettekandja! Ma sain härra Raska eksperthinnangust aru nii, et seaduseelnõust jääb välja ka see kopikane summa 50 rubla. Ei soostuta 1000 rubla sissepanekuga, kuid välja jääb ka 50 rubla. Kui see on nii, siis võtan oma ettepaneku tagasi, kui see nii ei ole, siis pean vajalikuks hääletamisele panna.

T. Anton

Kindlasti on õige see, et härra Kork paneb küsimuse hääletamisele, ja kindlasti on Ülemnõukogul õigus hääletamise teel otsustada küsimust, mida ehk siiski peaksid otsustama eriteadmistega eksperdid. Asja sisu kohta ma ütlen veel kord: jutt on sellest, kas me lahendame antud küsimuse nendes piirides, nagu see on praegu koodeksis kirjas, või me püüame selle ühe küsimuse lahendamisel luua koodeksis ühte "oaasi" üldise tühjuse keskele. Härra Raska arvamus rõhutab seda, et niisuguse "oaasi" loomine ühes küsimuses ei tee olukorda mitte paremaks, vaid veelgi keerulisemaks.

T. Kork

Ma palun veel kord korrata, kas õiguskomisjon teeb ettepaneku ka see 50 rubla välja jätta.

T. Anton

Ei, sellist ettepanekut ei ole õiguskomisjon teinud. Ma kordan veel kord: õiguskomisjon teeb ettepaneku võtta eelnõu vastu kujul, nagu see teile on esitatud.

T. Kork

Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra Anton! Rohkem küsimusi ei ole. Ma avan läbirääkimised. Tundub, et kõnepidajaid ega sõnasoovijaid ei ole. Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Paneme hääletusele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 62 rahvasaadikut, puudub 41. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised selles päevakorrapunktis? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 54 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid ka ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse.

Härra Laanjärv! Kas te soovite lõppsõna? Ei soovi. Härra Anton! Kindluse mõttes küsin üle, ega meil ei ole parandusettepanekuid, mida tuleb hääletusele panna.

T. Anton

Lugupeetud juhataja! Ma mõistsin kolleeg Korki siiski niimoodi, et tema ettepanek, millega õiguskomisjon juhtivkomisjonina ei soostunud, tuleks panna hääletamisele. Aga sellele küsimusele vastab loomulikult härra Kork.

Juhataja

Kas teisi parandusettepanekuid ei ole?

T. Anton

Ei ole.

Juhataja

Toomas Kork! Kas nõue panna ettepanek hääletusele täiskogu ees on jõus?

T. Kork

Jaa. Lugupeetud juhataja! Ma ei saa seda kannatada, see on väga naljakas, kui praegusel ajal läheb trahviks 50 rubla.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas Toomas Korgi parandusettepanek on mõistetav? Ma loen ette. Toomas Kork teeb ettepaneku muuta selle seaduseelnõu § 4 lg. 2 nii, et asendada sõnad "50 rubla" sõnadega "1000 rublani". Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Toomas Korgi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 31 rahvasaadikut, vastu 6, erapooletuid on 9. Toomas Korgi parandusettepanek leidis toetust.

Kolleegid! Ega kellegi parandusettepanekut ei ole unustatud? Kolmanda lugemise nõuet ei ole esitatud. Kas hakkame seadust vastu võtma? Kutsume sisse ka need rahvasaadikud, kes on seotud konkurentsi- ja demonopoliseerimisseadusega, sest seda ootamatust ei osanud küll ette näha, et teisel lugemisel läbirääkimisi ei peeta. Kolleegid! Kas kõik jõudsid end registreerida? Kohaloleku kontroll. Kohal on 56 rahvasaadikut, puudub 37. Kolleegid! See ei ole õige. Ei ole minu asi kommenteerida, aga mul on niisugune tunne, et teatud osa jättis end registreerimata, kuna ei ole kindel, kas hääletada poolt või vastu. Kolleegid! Rahva-keskfraktsioon palub 10 minutit vaheaega. Kuna sellele järgneb kohe reglemendijärgne vaheaeg, siis jätkub töö 12.20.

V a h e a e g

Juhataja

Töö jätkub, asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 39. Peet Kask.

P. Kask

Lugupeetud härra juhataja! Rahva-keskfraktsioonis asja arutades selgus, et enamik liikmeist ei olnud parandusettepanekut hääletades küsimusest sisuliselt aru saanud. Seetõttu on meil ettepanek parandust uuesti hääletada ja enne anda selgituseks sõna õiguskomisjoni esimehele. Tänan!

Juhataja

Reglement näeb nii ette, midagi ei ole teha. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Pole mingit kahtlust, et hr. Korgi ettepanek on veetlev, kuid ma palun, et te mõtleksite kahele asjaolule, mis selle poolt hääletamisega kaasnevad. Esiteks. Terve hulga administratiivüleastumiste eest kehtestatakse sel juhul karistusena rahatrahv kuni tuhat rubla. Ma ei hakka kõiki neid administratiivüleastumisi teile ette lugema, teie ees olevas tekstis on viited paragrahvidele. Õiguskomisjon on seisukohal, et pole võimalik kehtestada kõigil juhtudel võrdne karistusmäär kuni tuhanderublase rahatrahvina. Teiseks. Hääletades poolt, annate mõningatele politseitöötajatele, kes on loetletud § 225 lg. 2 punkti 2 all, õiguse

ainuisikuliselt määrata rahatrahvi kuni tuhat rubla. Mõlemas küsimuses on õiguskomisjon seisukohal, et niisuguseid tagajärgi ei tohiks Ülemnõukogu hääletades põhjustada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Me ei ava enam läbirääkimisi. Kas Toomas Kork jääb oma arvamuse juurde?

T. Kork

Jaa, ma jään oma arvamuse juurde. Kui reglement võimaldaks, ma esitaksin küsimuse õiguskomisjoni esimehele.

Juhataja

Ei võimalda, seda saaks teha ainult kirjalikult. Kolleegid! Toomas Kork jääb oma arvamuse juurde, õiguskomisjon on oma selgitused andnud. Kui küsimust ei mõisteta, siis on õigus nõuda selle lahendamist viisil, nagu on pakkunud reglemendikomisjon või rahvasaadik Peet Kask. Ma panen Toomas Korgi parandusettepaneku hääletusele. Ettepaneku sisu on selline: muuta selle seaduseelnõu § 4 lg. 2, asendades sõnad "50 rubla" sõnadega "1000 rublani". Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Toomas Korgi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 22 rahvasaadikut, vastu 35, erapooletuid on 11. Ettepanek ei leidnud toetust.

Kas kellegi parandusettepanek on jäänud tähelepanuta? Ei ole. Panen seaduse tervikuna hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta? Palun hääletada! Vaja on 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 64 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid on 6. Seadus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Meie ajagraafik on sassis, püüame päästa, mis päästa annab. Ma paluksin kõnetooli Ants Veetõusme lõpetama kaasettekannet konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduse esimesel lugemisel.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Katsun nüüd lõpetada oma mõtted konkurentsiseaduse kohta. Antud juhul me võtame vastu seaduse, kus puudub regulatsioonimehhanism ja mis ei hakka toimima. Konkurents on tegelikult ühe arengutsükli loogiline lõpp, kui ühiskonnas on valdav vaba ettevõtlus. Seaduseelnõu praegusel kujul esitamine näitab lihtsalt seda, et meie valitsus püüab jätkata sotsialistliku riigi kapitalismipoliitikat, mis kuskile ei vii. Alles hiljuti esines valitsus ka programmiga 3 x 3, kus on nende dokumentide nimekiri, mida peetakse vajalikuks ette valmistada. See on väga pikk dokument, kuid ma toaksin vaid välja neli eelnõu, mis puudutavad erastamise jätkamist, õigusvastaselt konfiskeeritud vara tagastamist ja rahvakapitali obligatsioonide osa erastamisel, pankrotte ning kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide taasriigistamise korda. Nagu otsustas Ülemnõukogu, tuli enamik eelnõusid valmis teha 15. septembriks, mõni pärast 15. septembrit. Aeg aga jookseb, kuid midagi ei tule. See punkt on lihtsalt kurb. Need härrasmehed, kes on teinud seda konkurentsiseadust, on teinud tõepoolest suurt tööd. Kahjuks jääb see jällegi üheks selliseks Ülemnõukogu poolt vastuvõetavaks paberiks, millel puudub toimetehhanism. Eelarve-majanduskomisjon vaidles väga pikalt selle üle, mida seaduseelnõuga teha, kas kohe tagasi saata, arutelu peatada, mida nägi ette ka Ülemnõukogu 15. mai vastav otsus, või tõepoolest lubada see esimesele lugemisele ja siis oma järeldus teha. Lõppkokkuvõttes pidas komisjon väga minimaalse häälteenamusega otstarbekaks lõpetada esimene lugemine ja teise lugemise eel siis juba vajaduse korral öelda välja oma seisukoht, millal ja millisel moel jätkata teist lugemist. Nii et me teeme ettepaneku lõpetada esimene lugemine, kuid enne teist lugemist tuleb seaduse endaga palju tööd teha. Seda tunnistasid komisjonis ka seaduseelnõu autorid. Seetõttu me palume Ülemnõukogu liikmete ja komisjonide kaasabi, et kahtlased mõisted seaduseelnõust välja jätta või neid konkretiseerida, mis teeks seaduse paremini mõistetavaks. Ma ei hakka täna rääkima konkreetset ühest või teisest punktist, mis siin seaduses meile ei meeldi. Ma ei hakka näiteks rääkima sellest, et seaduses ei ole määratletud leiutiste, tööstusnäidiste, kaubamärkide ja teenindusmärkide õiguste valdkonda. Kui ma olen midagi teinud, kas siis patendi saamine ja sellest tulenevad õigused on ka konkurentsi alla minevad asjad või mitte? Ma ei puudutanud ka seda, millal kõnealust seadust kasutatakse omanike õiguste kitsendamiseks. See kõik on järgmise etapi töö. Nii et teeme ettepaneku seaduseelnõu esimene lugemine lõpetada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Lepime kokku nii, et Tiit Made ja ka Ülo Uluots esitavad oma küsimuse. Siis me saame vahest graafikusse. Oleme kokku leppinud. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra Veetõusme! Kas ma sain õigesti aru, et eelarve-majanduskomisjon soovis Ülemnõukogu täiskogule näidata, millise tasemega seaduseelnõusid valitsus meile arutamiseks esitab? Ja sama küsimuse teine pool: kas ei oleks siiski mõistlik selle seaduseelnõuga mitte enam teisele lugemisele minna, vaid see juba nüüd tagasi saata? Aitäh!

A. Veetõusme

Kui ma täiesti aus olen, siis neil, kes tookord komisjonis selle poolt hääletasid, et eelnõu siia saali siiski lubada, tõepoolest niisugune eesmärk oli. Ja isegi laiemalt: et näidata seda valitsuse üldise majanduspoliitika taustal. Küsimuse teise poole kohta saan öelda ainult seda, et otsus esimene lugemine lõpetada võeti vastu minimaalse häälteenamusega.

Juhataja

Ülo Uluots loobus küsimusest, aga läbirääkimisi me ei ava, sest see on esimene lugemine. Mul jääb ainult oletada, et härra Uluots soovib fraktsiooni nimel teha avalduse. On nii? Ülo Uluots, palun kõnetooli!

Ü. Uluots

Kallid kolleegid! Lugupeetud eesistuja! Reglement ei näe muidugi ette, et ma suu lahti teeksin, kuid ma olen sunnitud seda tegema. Ma olen oma meeste nimel selle vastu, et lasta seda seadust teisele lugemisele. Põhjus on lihtsalt selles, et meil puudub kõige tähtsam dokument, millele praegune seaduseelnõu toetuks, see on privatiseerimisseadus. Me tegutseme mingisuguse vana, ajutise dokumendi alusel, kus ühe reaga on erandina lubatud Ülemnõukogu Presiidiumi loal privatiseerida suurettevõtteid. Ja tänu Eesti Pangale, kes on mind saatnud Riigivaraameti nõukogusse neid asju klaarima, tunnen ma iga kord, kui vajalik see seadus on. Järelikult, kui me ei ole enne põhjalikult lahendanud privatiseerimisküsimust, pole kõnealusel seaduseelnõul mõtet. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolleeg Uluots! See tegevus oli absoluutses kooskõlas reglemendiga, muidu ma oleks ikkagi katkestanud. Fraktsiooni esindusel on õigus öelda oma arvamus. Ma kordan üle asjaolud: autorid tegid ettekande, juhtivkomisjon ütles oma seisukoha ja fraktsioon teeb ettepaneku eelnõu tagasi lükata. Nüüd läheb see täiskogu ette hääletusele. Seda ettepanekut on personaalselt toetanud ka rahvasaadik Made. Kohaloleku kontroll. Kohal on 63 rahvasaadikut, puudub 40. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et mitte lugeda esimest lugemist lõppenuks ja saata eelnõu tagasi autoritele? Seda nõuab fraktsioon, täiskogu peab seda kinnitama. Lihthäälteenamus. Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 33 rahvasaadikut, vastu 5, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud, konkurents- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu saadetakse autoritele tagasi.

Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Kolleegid! Jätkame päevakorda. Me asume arutama 13. päevakorrapunkti, Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu. Esimene lugemine. Paluksin ettekandeks kõnetooli majandusministri asetäitja hr. Erik Tergi!

E. Terk

Lugupeetud härra spiiker! Lugupeetud proua asespriker! Härra asespriker! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Heameelega kulutaksime selle ettekande jaoks ettenähtud aja koos Eesti Väikeettevõtete Assotsiatsiooni presidendi härra Riivo Sinijärvega. Nii et ma teeksin ainult lühikese sissejuhatuse.

Valitsuspoolne samm seniste väikeettevõtete muutmisel majandusühinguteks, sh. aktsiaseltsideks või rendiettevõteteks, oli tingitud kahte liiki põhjustest. Esiteks, vormilised põhjused: üleliidulised aktid ei sobi Eesti seadusandlusesse ja Eesti ettevõtteseadus ei näe ette sellist vormi nagu väikeettevõtte. Sisuline põhjus on olulisem ja see seisneb selles, et kunagi väga tähtis ettevõtlusvorm, mis 1986. aastal käivitati tollases Nõukogude Liidus nimelt Eesti initsiatiivil, on praeguseks ammendunud. Eraomand on nüüd lubatud ja selleks, et normaalselt

majandada, ei pea enam kuuluma sellisesse spetsiaalsesse ettevõtlusvormi kasti nagu väikeettevõtte. Sisuline moment on siin selles, et riikliku väikeettevõtte seadustik ei määratle üheselt, millise omandivormiga on tegemist, ei määratle selgelt omandisuhet. Riiklik väikeettevõtte töötab lepingu alusel ja on iseseisev lepingu raames. Oma olemuselt on ta lähem kooperatiivsele või eraettevõttele kui riiklikule ettevõttele. Asutaja võib ta likvideerida, mis eriti kehvul kujul võib ilmuda siis, kui asutamislepingus pole ette nähtud vastavaid garantiisid, nagu see kahjuks paljude väikeettevõtete puhul on. Sellises olukorras on väikeettevõtetele stiimul investeerida madal, kuna uue, loodud väärtuse saatus on segane. Tekib küsimus, kellele ta kuulub. On pretsedente, kus omandi vormilise segaduse tõttu ei ole kohtud ega prokuratuur likvideerimisjuhtumeid arutlusele võtnud. Võib väita, et ebamäärane juriidiline seisund viib riiklike väikeettevõtete kadumisele. Meil on selle kohta olemas statistikaandmed, mis näitavad, et see protsess meil toimub, sest ettevõtteid jääb kogu aeg vähemaks. Seda tendentsi tuleb kaheldamatult pidada negatiivseks, kuna väikeettevõtete osatähtsuse kasv ja väikeettevõtete areng on hädavajalik. Ei ole mõtet lasta olukorral minna nii kaugemale, et praegused väikeettevõtted likvideeruksid või likvideeritaks ja nende asemel loodaks uued. Mõttekam on saada lahti sellest omandiküsimuse ebaselgusest. Teile esitatud projekt on kooskõlastatud mitmesuguste ettevõtjate ringkondadega, alates Eesti Väikeettevõtete Assotsiatsioonist ja lõpetades TKL-iga. Me oleme arvestanud nendes organisatsioonides tehtud märkusi ja põhimõtteliselt on nende toetus olemas.

Ülemnõukogu omandireformikomisjon on esitanud väite, et esitatud seaduseelnõus on tegemist privatiseerimisega, kuid mulle tundub, et see seisukoht on ilmselt arusaamatus. Privatiseerimine on selline omaette seaduste järgi kulgev protsess, kus riiklik või munitsipaalomand läheb eraomandiks. Siin seda ei toimu, riik saab selle, mis riigile kuulub, seda ei erastata. Teile esitatud eelnõu järgi on riikliku väikeettevõtte töötajad juurdekasvu ulatuses kas aktsiate või osaaktsiate omanikud. On kõlanud väited, et kui väikeettevõttes lugeda loodud väärtus loojate omaks, siis tuleks seda teha ka ülejäänud riiklike ettevõtete puhul. Minu arvates ei pea ka see väide paika. Väikeettevõtted on tegutsenud täiesti teisel režiimil, ettevõtte ise jagas omanikutulu, kui ta tahtis, maksis välja palkadeks, ise investeeris, ise juhtis, ise majandas teatud lepingu raames. Riiklikes ettevõtetes oli asi hoopis teisiti. Ka rendiettevõtte puhul keegi ei vaidlusta, kas loodud väärtus on rentniku oma. Kui me seda väikeettevõtete puhul ei tunnustaks, siis teeksime väga suure vea, nimelt karistaksime neid, kes raha palkadeks välja ei maksnud ja investeerisid, karistaksime majanduslikus mõttes igati efektiivset käitumist, ja mulle tundub, et nii me läheneksime absurdile.

Täname majanduskomisjoni märkuste eest, mida me osaliselt püüdsime arvestada! Seaduse punkt 1 eelmises redaktsioonis puudus ja see on pärast arutelu majanduskomisjonis sisse viidud. Tõsi küll, majanduskomisjonis soovitati meile seadusesse sisse kirjutada ka need konkreetsed punktid, mis praegu on kajastatud valitsuse määruses ja sellele lisatud korra nime kandvas dokumendis. Me seda praegu siiski ei teinud, kuna pidasime neid punkte liiga tehnoloogilisteks, et neid seadustesse panna. Teiste sõnadega, need asjad, kes mida peab kokku kutsuma ja kuidas protokollid liiguvad, peaksid meie arvates kuuluma sisuliselt valitsuse kompetentsi. Seetõttu on loogiline, et esitatud Ülemnõukogu dokument puudutab ikka seda, mis seostub omandiga, omandi juriidilise määratlusega. Kui Ülemnõukogu liikmed siiski nõuavad, et ka tehnoloogilised punktid sisse pandaks, siis põhimõtteliselt me ei ole sellele vastu, neist mõningaid on ilmselt täiesti võimalik teksti viia, aga sel juhul me paluksime konkreetselt näidata, millised punktid ja milliste motiividega. Praegu selliseid argumente, mida me peaksime küllaldasteks, laekunud ei ole. Majanduskomisjonis tegi hr. Valeri Kois ettepaneku teile esitatud projekti punkti 2 kohta. Tema ettepanek oli jätta ära lause lõpp, mis ütleb seda, et väikeettevõtte töötajad saaksid vara juurde loodud väärtuse kaudu. See ettepanek tapaks sisuliselt kogu seaduse, muudaks selle mõtte vastupidiseks. Kui Ülemnõukogu otsustaks selle paranduse sisse hääletada, siis oleks valitsus sunnitud võtma oma seaduseelnõu tagasi. Loodame, et hr. Koisi parandus oli arusaamatus, kui aga selle taga oli mõte rõhutada, et täiesti spetsiifilisel režiimil töötavaid väikeettevõtteid ja ülejäänud riiklikke ettevõtteid tuleks mõõta ühe mõõdupuuga, siis on meie taotlused erinevad.

Ma lõpetaks oma lühikese ettekande selle rõhutamise, et kõnealune dokument taotleb riiklike väikeettevõtete kui spetsiifilise ettevõtlusvormi likvideerimist ja on suunatud sellele, et väikeettevõtlus saaks areneda praegusele perioodile sobivates omandi- ja organisatsioonilistes vormides. Kui reglement lubab, vastame küsimustele koos hr. Sinijärvega pärast tema ettekande lõppu, sest siis saaksime jagada küsimused sõltuvalt sellest, millist amplituud üks või teine neist puudutab. Aitäh!

Juhataja

Reglement seda lausa ei vaidlusta. Kas täiskogu on nõus, et me kuulaksime ära ka härra Sinijärve ettekande ja siis esitaksime küsimused mõlemale ettekandjale? Ei ole nõus. Esitame siis küsimused härra Tergile. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mõningatele küsimustele, mida ma tahtsin teile esitada, sain osaliselt juba vastuse. Oletagem nüüd, et Ülemnõukogu toetab seda kolmepunktilist seaduseelnõu, mis meil laual on. Kas te olete nõus selle väitega, et siis see protsess väljub parlamendi kontrolli alt, sest täpset korda selles seaduseelnõus ei ole? Teine moment. Kui me lükkame selle punkti kohta tehtud nõudmise tagasi, mis me teeme siis sel juhul, kui tänaste riigi omanduses olevate ettevõtete töötajad nõuavad seda 50 aasta jooksul loodud väärtust enesele? Mismoodi Ülemnõukogu peab käituma, kui see nõudmine tuleb ühiskonnast? Kas selles väikeettevõtete reorganiseerimise seaduses on käsitletud põhimõtteliselt 3 tüüpi ettevõtteid? Kas see, mida te siin pakute, on õiglane kõigi kolme tüübi puhul? Aitäh!

E. Terk

Minu arvates see protsess parlamendi kontrolli alt ei välju, sest selle läbiviimise teatud jooned on seaduseelnõus esitatud. Kui parlament soovib, siis loomulikult võib limiteeringuid veelgi lisada, aga mulle tundub, et parlament hakkaks sel juhul tegelema puhttehnoloogiliste küsimustega, mis ei ole ilmselt otstarbekas. Minu arvates ei ole võimalik väita, et protsess parlamendi kontrolli alt väljub, sest on üheselt selge, millistesse vormidesse praegused riiklikud väikeettevõtted peavad minema. Eelnõus on näidatud, milline on sel juhul asja omandivormiline lahendus, ja tundub, et see ongi põhipunkt. Kui see on seadusega määratletud, siis ülejäänud on juba tehnoloogia. Teine küsimus oli selle kohta, kuidas on võimalik peatada ülejäänud riiklike ettevõtete nõudmine, et nendes loodud uus väärtus peab kuuluma töökollektiivile. On võimalik peatada sel teel, kui näidata, et ülejäänud riiklike ettevõtete majandusrežiim on olnud täiesti teistsugune kui riiklikes väikeettevõtetes, lepingusuhetel rajanevates ettevõtetes. Riigiettevõtted ei ole olnud sellises olukorras, kus on võimalik loodud uus väärtus välja maksta, nad ei ole olnud majanduse subjektid, kes ise otsustavad, kui palju investeerida, kui palju välja maksta. Teisisõnu, väikeettevõtted on tegelikult käitunud juba kui eraettevõtted. Küsimus on lihtsalt selles, et kui omal ajal, 1986.–1987. aastal väikeettevõtte kohta käivaid seadusi vastu võeti, polnud aeg veel küps, et üleüldse püstitada omandiprobleemi. Omandist ei räägitud ja seda ei olnudki võimalik teha, muidu ei oleks kogu see väikeettevõtete loomine käima läinud. Kui analüüsida väikeettevõtete tegevust reguleerivaid dokumente, siis võib küllalt täpselt näidata, et nad sarnanevad rohkem kooperatiivsele või eraettevõttele kui riiklikule ettevõttele. Selle argumendiga ongi võimalik peatada taotlus, mille tekkimist härra Koha kardab. Kas see üleviimise viis on õiglane kõiki

kolme tüüpi ettevõtete puhul? Ma saan aru, et siin mõeldi neid juhuseid, kus väikeettevõtetesse on kaasatud kas kooperatiivsete organisatsioonide või ühiskondlike organisatsioonide kapital või midagi muud taolist. Kui küsimus oli mõeldud nii, siis ma väidaksin, et see Ülemnõukogu dokument sätestab ainult riiklike väikeettevõtete reorganiseerimise. Kui ettevõttes on peale riikliku kapitali veel mingite kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide kapitali, siis lahendatakse vaidlused juba kohtu korras.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Lepime kokku, et viimane küsimuse esitaja on Jüri Reinson ning küsija ja vastaja peavad hakkama saama kahe minutiga. Nii näeb ette reglement. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Seaduseelnõus on märgitud, et vara hinnatakse bilansilise väärtuse 1. juuli seisuga. Teatavasti käib praegu põhivahendite ümberhindamine. Kas ei peaks siis olema hoopis, et vastava põhikapitali väärtus reorganiseerimise ajal? Aitäh!

E. Terk

Põhimõtteliselt võiks selle küsimuse üle aru pidada, aga mulle tundub, et oluliselt ei tohiks see midagi muuta, sest pärast praeguse väikeettevõtte muutmist aktsiaseltsiks täpsustatakse aktsiate jaotust. Teiste sõnadega, kui suur osa sellest üldisest pirukast kuulub aktsiate kaudu kas loojatele või asutajatele ja kas ümberhindamine on toimunud enne või pärast, see ei tohiks minu arvates põhimõtteliselt olukorda oluliselt muuta.

K. Kama

Lugupeetud ettekandja! Üldiselt arvestatakse niimoodi, et väärtus luuakse kapitali ja tööga. Praegu esitatud eelnõu väidab, et väärtus luuakse ainult tööga, see tähendab, et riigi poolt algselt paigutatud kapital ei ole üldse kasvanud. See ei sõltu mingist majandamisvormist, lepingust või kasumi käsutamisest. Kuidas me ikkagi saame öelda, et "Dvigatel" ei ole pärast sõda tööliste oma?

E. Terk

Minu arvates saame öelda küll. Tegelikult on normaalses turumajanduses ju lugu niimoodi, et väärtust ei suurenda ikkagi mitte ainult kapital, vaid ka kapitalist. Antud juhul olid riiklike väikeettevõtete tegutsemise mängureeglid sellised, et asutaja ei saanudki pärast lepingu

sõlmimist oluliselt mõjutada ettevõtte majandamise efektiivsust. Tähendab, põhiotsus oli näiteks see, kas loodud juurdekasv töötajate vahel ära jaotada või mitte, see õigus on väikeettevõtete inimestel kogu aeg olemas olnud. Nii et asutajal ei olnud selle kapitali ega tema juurdekasvu tekkimise üle mingisugust kontrolli. Kui me nüüd lähtuksime härra Kaido Kama loogikast, siis tähendaks see, nagu ma juba enne rõhutasin, et me karistame normaalse majandusliku käitumise eest, karistame neid inimesi, kes ei maksnud seda endale palkadeks välja. Ütleme, et kuna te olite nii rumalad ja juurdekasvu palkadeks välja ei maksnud, siis nüüd me tagantjärele vaidlustame selle kuulumise teile ja võtame teie käest ära. See lahend oleks tunduvalt loogikavastasem ja ka normaalse õiglustunde vastasem.

J. Telgmaa

Kes otsustab väikeettevõtte reorganiseerimise majandusühistuks ja kes otsustab selle, missuguse vormiga majandusühistuks see väikeettevõtte tulevikus saab? Kas väikeettevõtte kollektiiv, asutajad või on see mõne teise aktiga määratletud?

E. Terk

Minu teada on Ülemnõukogu liikmetele, vähemalt Ülemnõukogu komisjonide liikmetele laiali jagatud ka ülejäänud kaks valitsuse dokumenti, kust on näha, kuidas see on mõeldud. See on mõeldud mitmeastmelise protseduurina, kus kõigepealt kollektiiv ise teeb ettepaneku, seejärel asutaja kutsub kokku koosoleku, kes võib tehtud ettepaneku heaks kiita, näiteks selle, kas taotletakse osaühingut või aktsiaseltsi. Kui koosolek seda heaks ei kiida, siis on ette nähtud protseduur, mille alusel neid vaidlusi põhimõtteliselt lahendatakse. Me peame seda normaalseks, et osapooltel võivad tekkida eri ideed. See protseduur on valitsuse tasandil dokumentidega fikseeritud.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra Terk! Eelkõige tahaksin ma vaidlustada teie mõtteviisi, aga see ei ole üksi teie viga, vaid on meie kõigiga kaasa tulnud sealt, kus me oleme elanud. Nimelt, et kui on riiklik omand, siis on see kõigi omand, s.t. ettevõtte on tema tööliste omand, neil on õigus saada sealt mingisugust osa. Nii see ei ole, need inimesed on antud juhul müünud riigile oma tööjõudu. Ma ühinen Kama arvamusega selles küsimuses ja arvan, et kui me hakkame riiklikke ettevõtteid privatiseerima või nende omandivormi muutma, siis ei peaks ju ometi laienema nende peale see põhimõte, et inimestel, kes selles ettevõttes töötavad, on teatud eesõigus. See on üks asi, mida ma tahaksin, et te kommenteeriksite. Teine küsimus

lähtub sellest, et ma ei saanud teie seletusest päris täpselt aru, mis on omandivormi muutmine ja privatiseerimine. Mis vahe sellel ettevõtmisel praegu valitsuse poolt vaadates siis sisuliselt ikkagi on? Aitäh!

E. Terk

Ma olen härra Madega täiesti ühel nõul selles küsimuses, et riiklikes ettevõtetes on inimesed müünud ainult oma tööjõudu ja sellega seoses ei ole neil tekkinud mingisugust õigust omandile. Aga ma väidan, et väikeettevõtetes on olukord teistsugune. Ma arvan, et härra Made kui ettevõtluse esindaja peab seda küsimust tõenäoliselt umbes samamoodi käsitlema. Valitsuse projekt lähtub põhimõttest, et kui analüüsida dokumentide sisu, mille alusel väikeettevõtted töötavad, siis pole nad tegelikult mitte riiklikud ettevõtted, vaid midagi riiklike ettevõtete ja eraettevõtete vahepealset. Ja lähemal on nad just sellele eraettevõtte poolusele. Kui me väidame, et tegemist ei ole privatiseerimisega, siis sellepärast, et privatiseerimise puhul peab olema protsessi esimeses otsas riiklik omand ja teises otsas eraomand. Antud juhul see nii ei ole. Meil on tegemist hoopis teistsuguse ülesandega, kus protsessi esimeses otsas on osa omandit, mis vaieldamatult on riigi oma. See on see, mille asutaja on sinna pannud. Teine osa omandist on lahtise või määratlemata staatusega. Tähendab, juriidilised dokumendid ei anna vastust küsimusele, kelle oma loodud uus väärtus on. Seega ei ole tegemist mitte privatiseerimisega, mitte riikliku omandi muutmisega eraomandiks, vaid seni lahtise staatusega omandi defineerimisega, öeldes, et juurdekasvu ulatuses on see väikeettevõttepoolsete loojate oma.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on mõned küsimused. Esiteks. Millist ühingut pooldab riik kui üks osanik nendes tulevastes majandusühingutes? Teiseks. Te rääkisite, et sellel ei ole mingit tähtsust, kas bilansiline maksumus või mingisugune muu maksumus. Ma ei saa hästi aru. Kui näiteks riiklik ettevõtte asutajana andis tulevasele väikeettevõttele üle viilhalli maksumusega 22 000 1987. aasta hindades, seejärel ehitas täpselt samasuguse halli hinnaga 180 000 ning vastavalt sellele rahale jagatakse nüüd osatähed, siis ma ei saa küll aru, et kõik korras on. Kolmandaks. Kogu teie vastuste ideoloogiast tulenevalt ma küsin, kas selles on ka mingit vahet, kuidas me praegu käsitleme riiklikke väikeettevõtteid ja kuidas käsitleme kolhoose.

E. Terk

Millist ühingut pooldab riik? Me oleme planeerinud küllalt paindliku protseduuri ja riigi tasandi tahet ei tahaks siin eriti peale suruma hakata. Väikeettevõtetel on ühelt poolt olemas üheselt fikseeritud asutaja ja teiselt poolt väikeettevõtte enda inimesed. Kuidas nad omavahel kokku lepivad, nii nad kokku lepivad, riik seda ei vaidlusta. Kui meeldib aktsiaselts, siis aktsiaselts. Mina arvan, et kõige suurem osa neist reorganiseeritakse tõenäoliselt aktsiaseltsideks. Aga kui lepitakse kokku, et majandusühing, siis olgu majandusühing. Tuleb kõne alla ka rendivariant, nii nagu nad siin kõik toodud on. Nii et see on minu arvates põhimõtteline küsimus. Riik sekkub vaid sel juhul, kui omavahel kokkuleppele ei jõuta. Ma arvan, et vaidlusalused situatsioonid on kõik väga konkreetsed, nii et ühe üldise lauaga siin lüüa ei saa. Tuleb vaadata konkreetset situatsiooni, miks kokkuleppele ei saadud, mis olid põhjused. Küsimus hallide näitega ei olnud mulle päriselt arusaadav, ma meeleldi diskuteeriksin härra Reinsoniga selle üle hiljem eraldi. Juhiksin teie tähelepanu ainult sellele, et seaduseelnõu punkt 2 ütleb ju, et riikliku väikeettevõtte töötajad selle väikeettevõtte vara juurdekasvu ulatuses. Siin ei ole öeldud mitte midagi rohkemat kui ainult seda, mis praegu kirjas on. Minu arvates võimaldab see erinevaid interpretatsioone, sõltuvalt sellest, mis ajal on midagi sisse pandud jne. Mis puutub riiklike väikeettevõtete seadustikku ja kolhooside seadustikku, siis need on küllalt erinevad asjad ja ma ei näe põhjust, miks laiendada ühte teisele. Väikeettevõtte on eraettevõttele tunduvalt lähedasem kui kolhoos.

Juhataja

Suur tänu! Rohkem rahvasaadikutel küsimusi ei ole. Nagu me kokku leppisime, esineb lühikese ettekandega ka hr. Sinijärv. Palume kõnetooli, kuid aega on jäänud ainult 5 minutit. Hr. Terk kasutas ära 15 minutit.

R. Sinijärv

Austatud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Igal otsusel, mis siin saalis vastu võetakse, on majanduslik ja poliitiline mõte. Kui me räägime majandusmehhanismist, siis me võime lõputult rääkida. Kui vaadata seda liikumist viimase 6–7 aasta jooksul, siis tegelikult olid need niinimetatud riiklikud väikeettevõtted, kel ei olnud asutajatega mingisugust sidet, esimene reaalne samm teel, mida nimetati perestroikaks. Tol ajal ei olnud võimalik rääkida eraettevõtlusest, paljud inimesed ei julgenud sellest isegi mõelda. Need inimesed aga, kes selle seaduse ette valmistasid ja Moskvast läbi lükkasid, mõtlesid kaugema tuleviku peale. Tegelikult me lõime ühe täiesti teistsuguse omandivormi, mis on defineerimata arusaadavatel

põhjustel – seda ei olnud võimalik tol ajal defineerida. Nüüd on küsimus õieti selles, mis me selle vahepealse omandivormiga edasi teeme. Kui me lähtume V. Koisi ettepanekust, siis me riigistame need ettevõtted, mis on üks võimalus. Teine võimalus on üldse mitte midagi teha. Seda on juba tehtud kaks aastat. Me tõstisime selle küsimuse üles Indrek Toome valitsuse ajal majandusministeeriumis ja sellest peale oleme püüdnud seda lahendada. Juba tol ajal oli selge, et selline vorm on oma aja ära elanud. Käesoleva aasta kevadeks oli küsimus koos majandusministeeriumiga läbi töötatud ja me esitasime selle Ülemnõukogusse. Nüüd on pool aastat mööda läinud ja midagi ei ole juhtunud. Eesti ettevõtjat huvitab ainult üks: mida siis Toompeal tahetakse? Kas tahetakse, et ettevõtja üldse midagi teeb, või on selge, et niikuinii ei ole mõtet teha? Nagu eelkõneleja rõhutas, olid need, kes paigutasid raha oma ettevõtte tulevikku, lollid, need, kes selle raha välja kirjutasid, olid õiged mehed. Kui see on see, mida me tahame täna tunnistada, siis tehkem seda. Meie juhtum on saanud klassikaliseks rahvusvaheliseks juhtumiks, ma võin teile seda kinnitada. Olen kolm korda esinenud sellega rahvusvahelistel kongressidel ja see on maailma väikeettevõtjate ja majandusnimeste hulgas teada. Miks on Eesti nii erinev? Ma luban endale ühe näite. Minu armsad saksa kolleegid Lääne-Saksamaalt, ettevõtjate organisatsioonide liikmed, ütlesid: "Kuule, Riivo, miks on niiviisi, et me räägime sinu ja teiste eesti ettevõtjatega inglise keeles ja saame aru, mida teie räägite, ja teie saate aru, mida meie räägime, aga kui meie räägime saksa keeles idasakslastest ettevõtjatega, siis nemad ei saa aru, mida meie räägime, ja meie ei saa aru, mida nemad räägivad?" Põhjus on selles, et alustasime 1986. aastal, me oleme läbi teinud ühe protsessi, mis mingisugusel viisil on läinud, ja meie ühiskond, meie ettevõtlus on täiesti erinev sellest, mis on Lätis, Leedus, Tšehhis või Ida-Saksamaal. Seda teavad kõik maailmas. Kas me nüüd matame siis oma ilusa esimese lapse maha? Meil on see võimalus täiesti olemas, rõhutan, et just nimelt meil, sest tegelikult me teeme seda koos: kui teie seda teete, ei saa ka meie midagi edasi teha. Küsimus on selles, mida me majanduses teeme. Kas tahame seda majandust realselt välja tuua praegusest olukorrast või mitte, kas ettevõtjatel on usaldus nende protsesside, selle suuna vastu või ei ole. See on äärmiselt oluline küsimus, mis suunas me liigume. Kas sinna, kuhu Valeri Koisi ettepanek meid viib, s.t. riigistame need ettevõtted (ma rõhutan, nad ei olnud riiklikud) või jätame nad niisuguseks, nagu nad on, ja arutame veel pool aastat või kauemgi? Või me otsustame selle asja ära ja lükkame liikuma õiges suunas? Ma arvan, et see on üks niisugune klassikaline juhtum, mida arutatakse veel aastaid pärast teie otsust. Ja see teie otsus puudutab meid kõiki. Sellepärast ma ütlen veel kord, et see on meie otsus. Ma näen siin ainult kolme võimalust. Riigistamist või mitte midagi tegemist ei armasta meie ettevõtja ja ma ütleksin, et ilmselt ei mõista seda ka rahvusvaheline üldsus, kes püüab

meile siin iga hinna eest abi "kaela määrida". Ja kolmas võimalus on, et me teeme ära selle, mis on meie kohus ja mis on olnud meie kohus juba kaks aastat. See ei ole mingisugune omand, mis on tekitatud 50 aasta jooksul, siin oli küsimus selle kohta. See puudutab omandit, mis on tekkinud viimase paari-kolme aasta jooksul, ja väga suur osa sellest omandist on muuseas tekitatud 0-kapitaliga. Aga ka 0-kapitaliga inimesed, kes alustasid ilma milletagi, kuuluvad juriidiliselt sellesse ebamäärasesse vormi ega saa seda omandit kätte. Ma väga loodan, et saadikud on tutvunud valitsuse määrusega, kus on kogu see protseduur lahendatud ja kus on sõnaselgelt öeldud, et määrus jõustub pärast vastava seaduse vastuvõtmist. Seega on see määrus ja seadus omavahel seotud. Minu meelest on olemas kõik võimalused siin see asi ära otsustada. Palun teil suhtuda sellesse tähelepanelikult! Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Rahvasaadikutel on küsimusi. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Meil seisab ees põllumajandusreformi arutelu. Härra Terk mainis, et väikeettevõtte on eraettevõttele lähedasem kui kolhoos. Kas te oskaksite seda põhjendada? Kui väikeettevõttel on teatud osa riigivara, siis enamikul kolhoosidel ei ole üldse riigivara, vaid kõik põhineb erakapitalil, eramaal ja -varandusel? Aitäh!

R. Sinijärv

Ma olen mõelnud nende kolhoosiasjade üle ja te olete ise sellega tegelnud. See on üks väga keeruline küsimus, ma ei hakkaks neid võrdlema. Ma ise olen aga väikeettevõtlusega tegelnud ja kogu selle ettevõtlusseaduse tegemise juures olnud ning ma ütlen täie veendumusega, et väikeettevõtte ei ole riiklik ettevõtte, see on midagi muud. Selles see probleem ongi, miks me siin teie ees oleme. Kui seda oleks ise täiesti selgelt võimalik paika panna, siis me ei peaks seda praegu arutama, aga meil puudub võimalus siit edasi minna. Küsimus on selles, et oleme ebastabiilses olukorras.

Juhataja

Suur tänu! Lepime kokku nii, et viimase küsimuse esitaja on Kalju Koha. Liia Hänni, palun!

L. Hänni

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ülemnõukogu liikmetel on kindlasti üsnagi raske praeguses olukorras orienteeruda. Näiteks kas või selles, milline on väikeettevõtete majanduslik efektiivsus, milline on üleantud vara ja loodud uue vara suhe keskmises Eesti väikeettevõttes. Kas me võiksime saada mõned konkreetsed arvanded väikeettevõtete kohta? Aitäh!

R. Sinijärv

Arvan, et see kõnetool ei ole õige koht, kust hakata neid arve peast ütlema. Enne kui me kogu seda asja majandusministeeriumiga läbi töötama hakkasime, said kõik need arvutused tehtud ja vastavad tabelid olid ka majanduskomisjonis olemas. Ma arvan, et majanduskomisjonist saate nad kindlasti kätte ja siis võite neisse juba natuke põhjalikumalt suhtuda. Kahe minutiga me ei jõua seda läbi vaadata. Ja vabandan!

K. Koha

Lugupeetud ettekandja! Ma esitaksin teile sama küsimuse mis härra Tergile, kes ei saanud minu küsimusest vist õigesti aru. Praegu on olemas kaks eeskirja – üks on seaduseelnõu, mida Ülemnõukogu peaks arutama, ja teine on valitsuse määrus. See valitsuse määrus on konkreetne dokument, kus on lahendatud tehnoloogilised küsimused. Palun selgitage nüüd seda põhimõtet. On üks tüüp ettevõtteid – teie arvates need ei ole riiklikud ettevõtted –, kellele eraldati teatud osa riigi vara, et nad saaksid tegutsema hakata. Ja on olemas neid väikeettevõtteid, kellele mitte midagi ei antud. Lihtsalt öeldi, et, poisid, hakake tööle, see, kuidas te välja veate, on teie enda mure. Kas see eeskiri on nende kahe väikeettevõtte liigi puhul ühtmoodi õiglane?

R. Sinijärv

Ma saan teie küsimusest täiesti täpselt aru. Vaadake, ilmselt on võimatu teha ideaalset eeskirja, aga ma arvan, et nii nagu see praegu tehtud on, peegeldab see neid erinevusi üsna hästi. Siin on erinev mehhanism nende kahe tüübi ja isegi rohkemate jaoks. Me võime seda uuesti hakata otsast peale arutama ja leida veel mõne nüansi, aga minu meelest on see üsna hea ja mõnes mõttes on olulisem, et saaksime kiiremini edasi minna ja anda inimestele kindlustunde. Inimesed peavad ju iga päev oma ettevõtte asju ajama, ma saan päevas oma assotsiatsiooni liikmetelt umbes 2–3 kõnet selles küsimuses ja olen juba kuu aega valves olnud, et tulla teie ette Ülemnõukogusse.

Juhataja

Suur tänu, härra Sinijärv! Ma paluksin kõnetooli härra Veetõusme, kes teeb teatavaks eelarve-majanduskomisjoni seisukoha!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ei tahtnud küll alustada ajaloost, kuid mind sundis seda tegema härra Sinijärve repliik, et see eelnõu on pool aastat siin Ülemnõukogus olnud. Päris pool aastat see muidugi siin ei ole olnud, aga peaaegu. Eelnõu esitati juunis ja augustis arutati seda ka eelarve-majanduskomisjonis. 21. septembril esitas härra Leimann, Eesti Vabariigi majandusminister Eesti Vabariigi peaministri ülesannetes, komisjonile uue redaktsiooni, väites, et selles projektis on arvestatud ka Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni soovitusi. Kuna see esitati komisjonile, siis ei saanud me seda varianti saalis välja jagada, sest see ei ole meie pädevus. Valitsus ei olnud ka esialgset eelnõu tagasi võtnud. Seetõttu saame täna rääkida ikkagi sellest eelnõust, mille valitsus esitas ametlikult ja mis on kõigile saadikutele ka välja jagatud.

Ma pean siiski jätkama seda teemat, millega ma alustasin mõni aeg tagasi eelmise eelnõu juures. Nimelt näitab see dokument seda tüüpilist valitsuse mentaliteeti, et ta ei taha lähtuda mitte omandireformi otsusest ega tegutseda vastavalt omandireformi seadusele, vaid tahab teha just nii, nagu temale meeldib, mitte nii, nagu on seaduslik. Seepärast tekivadki vastuolud, viivitused ühe või teise otsuse vastuvõtmisel, et need ei vasta omandireformi seadusele. Miks siis Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon nõudis selle otsuse täiendamist nende punktidega, mis praegu on valitsuse määrusega paika pandud? Ausalt öeldes, kas see on üldse korralik asjaajamine, kui valitsus võtab 7. juunil vastu määruse, kus ta sätestab riiklike väikeettevõtete Eesti Vabariigi normatiivaktides ette nähtud ettevõteliikidele üleviimise korra, viidates seejuures Eesti Vabariigi seadusele, teadmata veel, milline see seadus ikkagi tuleb? Kuid üleviimise kord pannakse juba paika. See ei ole ainult tehniline küsimus. Kõnealuse korra teine punkt ütleb, kes teeb reorganiseerimisettepaneku. Aga reorganiseerimiseks ei saa ju tegelikult tõepoolest keegi teine peale omaniku ettepanekut teha. Nüüd ongi küsimus, kes on omanik. Ka väikeettevõtted on mitmesuguses olukorras, see on õige. Üks variant on kõigepealt see, kus väikeettevõtte loodi tõepoolest selleks, et maksta suuri palkasid, ja kogu väikeettevõtte vara võeti riiklikult ettevõttelt üle. Ühesõnaga, riiklik ettevõtte varustas teda täielikult põhiseadmete ja vahenditega. Niisiis, kogu vara oli antud juhul riikliku ettevõtte omand. Teine grupp väikeettevõtteid oli selline, kus teatud osa varast andis üle riiklik ettevõtte ja ülejäänud panid väikeettevõtte liikmed ise juurde, tekkis nn. segaomandus.

Kolmas variant oli selline, kus väikeettevõtte ei saanud riiklikult ettevõttelt midagi peale emaettevõtte, kelle juurde ta loodi, sest kellegi juurde pidi ta loodama. Seal on tõepoolest kogu vara loodud väikeettevõtte töötajate töö tulemusena. Seetõttu me ei saagi käsitletavale üheselt läheneda ja ka seaduseelnõus tuleks erinevus välja tuua. Kui me seda välja ei too, siis me tõepoolest laseme asja Ülemnõukogu kontrolli alt välja ja kõik oleneb sellest, milline valitsus meil täna, homme, ülehomme on, kas parempoolne, vasakpoolne või tsentristlik.

Härra Tergilt oli märkus, et Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon tegi ettepaneku eelnõu täiendada, kuid valitsus arvas, et enne tuleks ära kuulata Ülemnõukogu liikmed, ja kui ka nemad seda nõuavad, siis valitsus täiendab eelnõu. Ma lihtsalt tuletan meelde, et ka Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni liikmed on Ülemnõukogu liikmed ja pandud just selleks sinna komisjoni, et neid asju eelnevalt arutada ja väljendada eelnevalt Ülemnõukogu tahet. On üks asi, milles meie arvamused lähevad diametraalselt lahku – see on ikka see ettevõtja tulu, omaniku tulu ja küsimus, kas kapital loob kapitali või mitte. Valitsuse kontseptsioonis – ilmselt ka väikeettevõtete kaasabil – on täiesti üheselt öeldud, et ettevõtjal tulu ei ole, ettevõtja on antud juhul kollektiiv ja mingist kapitali juurdeloomise tulust ei saa rääkida. Üleüldse on selles kõnealuses korras välja toodud ohtlik pretsedent, et reorganiseerimise algatajaks on kollektiivid. Kui me sellise pretsedendi loome, siis võib tõepoolest tekkida olukord, kus paljud kollektiivid ütlevad, et nemad on kogu selle tulu loojad ja nemad peavad selle ka saama, unustades, kes on omanik, kelle oma on ettevõtte kapital. Kui me räägime sellest, et üks väikeettevõtte investeeris, teine mitte, s.o. kulutas oma raha palkadeks, siis seda tuleb reorganiseerimisel arvestada.

Ülemnõukogu võttis omandireformis vastu otsuse, kus on öeldud: privatiseerimine peab toimuma põhiliselt osakute müümise teel. Nüüd öeldakse, et see ei ole privatiseerimine, et riiklikku osa ei ole. Kui me aga hakkame vaatama, kes selle väikeettevõtte siis lõi, jõuame enamikul juhtudel ka riigiettevõteteni ja riigi omandini, nii et järelikult see on privatiseerimine. Ja nüüd tulebki välja, et kui me hakkame osakuid jagama, siis me lähtume mingist sellisest varast, mis riigil on olemas, kuid teatud ühiskonnaliikmetele tahame selle vara indulgentsina enne ära anda ja selle osa võrra jääb riik muidugi vaesemaks. Kui me võtame endale eesmärgiks riigi vara inimestele osakute viisi välja jagada, siis me ei tohi ka seda unustada.

Ja lõpuks. Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni otsus pärast pikki vaidlusi oli lubada see eelnõu esimesele lugemisele. Samas nõuti ka majandusministeeriumilt, seaduseelnõu autoritelt, et siia tuleb sisse viia need punktid, mis on valitsuse määruses. Mõeldud pole mitte kõiki tehnilisi punkte, mitte selles ei ole küsimus, hr. Terk, küsimus on hoopis muus. Ja sel juhul me pidime siis arutama seda Ülemnõukogu täiskogul. Parandusi kahjuks tehtud ei ole.

Seetõttu on meie ettepanek täna küll esimene lugemine lõpetada, aga majandusministeeriumile teadmiseks niipalju, et kui ta kahe nädala jooksul, mis meil on aega, ikkagi ei esita täiendatud seaduseelnõu, siis võin juba täna üheselt öelda: eelarve-majanduskomisjon teeb enne teise lugemise algust ettepaneku eelnõu autoritele tagastada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, hr. Veetõusme! Kolleegid! Kas on vastuväiteid? Kas loeme esimese lugemise lõppenuks? Esimene lugemine on lõppenud.

Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamise kohta

Juhataja

Järgmine päevakorrapunkt on 16. Ma värskendan natuke teie mälu. Selles päevakorrapunktis, mis käsitleb Eesti Vabariigi majandusvööndi kehtestamist, on meil ära kuulatud keskkonnaminister Kaasiku ettekanne ja esitatud talle küsimused. Peale selle on ära kuulatud väliskomisjoni esindaja hr. Volkovi kaasettekanne ja õiguskomisjoni kaasettekanne. Mõlemad seisukohad on meile teada, need on vasturääkivad. Ma avan läbirääkimised. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! See arutelu on teatud mõttes pretsedenditu, sest vastamisi on läinud kaks Ülemnõukogu komisjoni, kes on andnud keskkonnaministeeriumis ettevalmistatud otsuse projektile erinevad hinnangud. Eile toimunud väliskomisjoni istungil tulime selle otsuse projekti arutelu juurde tagasi. Väliskomisjoni liikmed arutasid läbi need seisukohad, millega esines teie ees õiguskomisjoni esimees. Enne seda kohtusin ma õiguskomisjoni esimehega, kellega me arutasime, milles meie komisjonide seisukohad lahku lähevad. Lahkumine on tõesti põhimõttelist laadi. Ma usun, et õiguskomisjoni esimees võib oma komisjoni arusaama ise kõige paremini teieni tuua, aga kuna teda praegu saalis pole, siis püüan seda teha tema asemel. Tema arvates ei tuleks Ülemnõukogul vastu võtta otsuse projekti punkti 1. See tähendab, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogul ei ole vaja selles punktis kehtestada täies vastavuses rahvusvahelise mereõigusega väljaspool Eesti Vabariigi territoriaalvett Balti meres ja Soome lahes Eesti Vabariigi majandusvööndit, mille piir Rootsi

ja Soomega kulgeks piki endist NSV Liidu majandusvööndi piiri ning mille piir Läti ja Venemaaga määrataks erilepetega. Ja seda sellepärast, et Eesti Vabariik ei peaks ennast kuulutama, kui nii võiks öelda, Nõukogude Liidu õigusjärglaseks selles küsimuses ja sellel territooriumil. Õiguskomisjoni arvates peaksime lähtuma punktis 3 pakutust, s.t. alustama Rootsiga ja Soomega majanduspiiri läbirääkimisi n.-õ. tühjalt kohalt. Meie komisjoni absoluutse enamuse seisukoht oli, et õige on selline lähenemine, nagu on kirjas teile esitatud projektis. Projekt on nüüd parandatud vastavalt meie komisjoni ettepanekutele, millega on nõustunud ka selle otsuse projekti esitaja keskkonnaminister hr. Kaasik. Viimane redaktsioon läbis meie palvel ka ekspertiisi, see on kooskõlastatud õigusteaduse doktori professor R. Müllersoniga. Palun Ülemnõukogu seisukohta! Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Hääletame. Kohaloleku kontroll. Kohal on 58 rahvasaadikut, puudub 45. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised selles päevakorrapunktis? Ettepaneku poolt on 48 rahvasaadikut, vastu pole keegi, ka erapooletuid ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse.

Üks hetk, kolleegid, teie loal väike reglemendi rikkumine. Meie hulgas on sünnipäevalaps, õnnitlegem teda. Ja nüüd protseduuri juurde. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! On juhtunud piinlik lugu: teile pole välja jagatud lõplikku redaktsiooni ei eesti ega vene keeles. Parandused me kandsime ette esimesel lugemisel oma esindaja Volkovi suu kaudu.

Juhataja

Asi annab lahendada sellisel moel, et ettekandja lõppsõna käigus kolme minuti jooksul tutvustab parandatud eelnõu. Ei ole keelatud teha seda ka kahekesi koos väliskomisjoni esindajaga, sest väliskomisjon esines kaasettekandega. Palun, see on lõppsõna väliskomisjoni nimel!

I. Toome

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Teile väljajagatud otsuse projektis kõlas esimene punkt nii: "Kehtestada täies vastavuses rahvusvahelise mereõigusega väljaspool Eesti Vabariigi

territoriaalvett Balti meres ja Soome lahes Eesti Vabariigi majandusvöönd." Meie redigeeritud ja keskkonnaministri poolt heaks kiidetud esimese punkti variant on järgmine: "Kehtestada täies vastavuses rahvusvahelise mereõigusega väljaspool Eesti Vabariigi territoriaalvett Balti meres ja Soome lahes Eesti Vabariigi majandusvöönd, mille piir Rootsi ja Soomega kulgeb piki endist NSV Liidu majandusvööndi piiri ning mille piir Läti ja Venemaaga määratakse erilepetega." Tähendab, majandusvööndi piir Rootsi ja Soomega on meil praegu paigas tänu NSV Liidu kokkulepetele nende riikidega, kuid Läti ja Venemaaga on see piir määramata.

Teine parandus oli kolmandas punktis, kus me puhastasime selle lõpuosa: võtsime välja merepiiri, et rääkida ainult majandusvööndist. Enne oli lõpp järgmine: "Teha Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks kahepoolsete läbirääkimiste pidamiseks Rootsi Kuningriigi, Soome Vabariigi, Läti Vabariigi, Vene NSV ja NSV Liidu valitsusega valmistada ette ja esitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule kokkulepped Eesti Vabariigi ja naaberriikide vahelise merepiiri täpsustamiseks ning fikseerimiseks." Me võtsime merepiiri maha, kuivõrd otsuse projekt käib majandusvööndi kohta, nii et jäi "Eesti Vabariigi ja naaberriikide vahelise majandusvööndi täpsustamiseks". Need kaks parandust on aktsepteeritud.

Juhataja

Kolleegid! Kas te mõistsite neid redaktsioonilisi parandusi? Kui nõutakse uut kirjalikku varianti, siis tuleb arutelu katkestada. Ei nõuta. Härra Toome! Härra Reinson tahab ilmselt ühte kohta täpsustada. Härra Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Otsuse projekti esimeses punktis te otsustasite tõmmata majanduspiiri Soome ja Rootsiaga mööda NSV Liidu majandusvööndi piiri. Kolmandas punktis aga jätsite sisse läbirääkimised Rootsi ja Soomega. Ma ei saa asjast aru.

I. Toome

Siin ei ole sisulist vastuolu. Esimese punktiga me võtame endale vastutuse seni NSV Liidu võimkonda kuulunud majandusvööndi osa eest, mis nüüd kattub meie vööndipiiriga. Kolmandas punktis oleme tõesti valmis astuma Rootsi ja Soomega kahepoolsetesse läbirääkimistesse, kui neil on pretensioone. Siin me näitame oma head tahtet. See küsimus juba esitati arutelu käigus, aga me tahtsime kindlasti jätta kolmandasse punkti oma hea tahte sõnumi.

Juhataja

Tegemist on lõppsõnaga. Kui me hakkame praegu küsimusi esitama, siis läheme reglemendist välja. Lõppsõna pidajale ei ole lubatud küsimusi esitada. Milline koht, hr. Zöbin, jäi teile segaseks? Teeme erandi, lugege see ette. Hr. Zöbin.

A. Zöbin

Ma vabandan väga ettekandja ees, aga mul on üksainus küsimus! Varem, kui näiteks oli kehtestatud piir Rootsi ja Soomega, siis oli see piir Nõukogude Liiduga ja kolmandatel riikidel polnud sellega nagu asja. Kas nüüd ei teki vastuolusid seoses sellega, et kehtestades piiri Soome ja Rootsiga, me sulgeme Soome lahe ja läbipääsu Leningradi? Kas selles suhtes on kõik korras? Nüüd on ju ka kolmas asjaosaline ja nii võib järsku kimpu jääda.

I. Toome

See küsimus ei puuduta absoluutselt riigipiiri ja sellega seonduvat. Meie räägime majanduspiirist, need on kaks täiesti eri asja. Ka keskkonnakaitsekomisjon toetab antud otsuse projekti vastuvõtmist otsusena, minu poolt ettelõetud kujul.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas me mõistsime parandatud redaktsiooni? Kohaloleku kontroll. Kohal on 57 rahvasaadikut, puudub 46. Kas ma võin otsuse eelnõu hääletusele panna? Hr. Kama, kas protest mulle? Hr. Kama.

K. Kama

Mul on protseduuriline ettepanek mitte panna otsuse projekti hääletamisele, kuna õiguskomisjon oli algse redaktsiooni asjas eitaval seisukohal ja ta ei saanud parandatud redaktsiooni läbi arutada. Mina isiklikult ei oska praegu hääletada. Mul ei ole teksti ees ja ma ei saa aru, mis toimub. Vahest lükkaksime edasi, kuni oleme teksti kätte saanud ja õiguskomisjon on oma sõna öelnud.

Juhataja

Panen hääletusele Kaido Kama ettepaneku katkestada arutelu. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Kaido Kama ettepaneku poolt katkestada arutelu õiguskomisjoni seisukoha ärakuulamise järgmisel istungjärgul? Lihthäälteenamus. Ettepaneku poolt on 43, vastu 4, erapooletuid 6. Arutelu katkestatakse. Kaido Kama peab oma ettepaneku mulle kirjalikult esitama.

Eesti Vabariigi põllumajandusreformi seaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Ja nüüd viimane päevakorrapunkt – Eesti Vabariigi põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu esimene lugemine. Selles küsimuses palun kõnetooli põllumajandusminister hr. Õunapuu! Varus on veel kakskümmend minutit, lähtudes sellest, et juhatajal on õigus kasutada viisteist minutit.

H. Õunapuu

Lugupeetud rahvasaadikud! Täna teile esimeseks lugemiseks esitatud põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu kohta on juba ette teada eriarvamusi. Ühed leiavad, et selle seaduse arutamise ja vastuvõtmisega on vähemalt aasta hiljaks jäädud, teised arvavad, et projekti kallal peaks veel tööd tegema, seda viimistlema ja muutma. Iga asja saab lõputult lihvida, paremaks ja veel paremaks teha, kuid meil ei ole praegu selleks aega, meie toidulaud on kehv ja läheb veel kehvemaks. Põllumees ei tea, mis teda ees ootab, seepärast on vaja teha poliitiline otsus, anda kindlustunne homse suhtes.

Põllumajanduse omandireformi projekti koostamisel ja selle eri variantide põhjalikel aruteludel on osalenud tegelikud tootjad ja kohalike omavalitsuste esindajad, see on läbinud valitsuse ekspertiisi ja olnud kõne all valitsuse istungil. Tööd alustati siis, kui olime juba oma iseseisvust deklareerinud, ent nii poliitiliselt kui majanduslikult veel NSV Liidu osa. Praegu, mil ollakse rahvusvaheliselt tunnustatud iseseisev riik, laguneb meie senine idamajandussuhete mehhanism, suhted Läänega hakkavad alles kujunema. Tuleb otsustada, mis saab meie põllumajandusest, millised suhted kujunevad Eesti külas lähemas ja kaugemas tulevikus. Rahvas on oma põhimõttelise otsuse langetanud: ta tahab lahti saada sotsialismi iganditest, on valinud kultuurriikidega ühise poliitilise ja majandusliku arengu tee.

Lugupeetavad rahvasaadikud! Mõelgem ühele faktile – kõikides arenenud riikides on põllumajandus raskes seisus, hoolimata ületootjate vastu rakendatavatest sanktsioonidest pole toodangut kuskile panna. Eraomandusel põhineva põllumajandustootmise efektiivsuses pole kahtlust. Meie oleme alles eraomandusele ülemineku alguses, ületootmine meid praegu veel ei ähvarda, meie probleemi on see, kuidas reform seadustada, et tagada õiglus ja põllumajandustootmise järjekestvus, vältides suuremaid vapustusi. On vaja selgeks vaielda, kes on põllumajandusvarade juriidiline omanik, kes ja kuidas saab uusomanikuks. Selles küsimuses puhkevad siin Ülemnõukogus ootuspäraselt väga ägedad vaidlused, meie elu on

olnud erakordselt keerukas ning omandiõiguse suhtes ollakse vastakatel seisukohtadel. Ma loodan, et maareformi ning omandireformi aluste seaduse ettevalmistamisel ja vastuvõtmisel tehtud töö hõlbustab täna arutatava eelnõu vastuvõtmist. Probleem on erakordselt keerukas, kuid selle lahendamisest ei ole pääsu. Kellele kuulub põllumajanduses kasutatav vara? Meil on maal talud, ühistud, kolhoosid. Tänapäevaste sovhooside riigivara hulgas on omal ajal kolhooside liitmise teel saadud vara. Kollektiviseerimisega loodi 1950. aastatel üle 2000 kolhoosi, mille vara koosnes peaaegalt talunikult sundkorras ühistatud ning küüditatute varast. Sovhoosidega liidetud kolhooside vara muutus juriidiliselt riigivaraks, millele lisandusid riiklikud kapitaalmahutused. Viimastel aastatel on olukord olnud vastupidine: sovhooside vara on omakorda muudetud kolhooside varaks ja see on tasuta üle antud. Nii et me oleme sellises seisus, kus on peaaegu võimatu öelda, kelle vara see tegelikult on. Kolhoosikord, vaatamata oma demokraatlikule vormile, oli nõukogulik sunnismaisus ehk feodalism. Pärisoni pidi vanasti mõisa orjama selle eest, et sai kasutada oma maatükki. Samamoodi pidi ka nõukogude kolhoosnik tegema sisuliselt tasuta oma normi- ehk teopäevi ja see aeg oli aastaid tagasi väga raske. Kui nendest päevadest puudu jäi, võidi hingemaalappi vähendada. 0,6 ha suurusest hingemaast ja lehmast elasid kolhoosnik ja tema pere. Kas on aga majanduslikult, sotsiaalselt ja puhtinimlikult õige jätta kompenseerimata aastakümneid tehtud töö eesti rahva toitmiseks? Kas on õige ja õiglane lähtuda ainult õigusjärgluse printsiibist või peame tegelikes oludes arvestama ka muud? Kas mõisavara löi mõisnik või pärisoni? Omaette keerukas probleem on, kas rakendada reformi läbiviimisel sovhooside ja kolhooside puhul ühtesid põhimõtteid. Siin on palju vastakaid arusaamisi ja eelnõus on praegu kasutatud terminit "ühismajand". On pakutud alternatiivi kehtestada kolhooside ja sovhooside varale ühtne režiim. See eeldaks kolhooside vara riigistamist. Mis on õigem ja otstarbekam, seda tuleb teil otsustada. Kui lähtuda Eesti majanduses 40 aasta jooksul väljakujunenud reaalsest olukorrast, siis ei ole meie arvates mõeldav ega põhjendatud rakendada kolhooside ja sovhooside suhtes erinevat korda. Ühes projektivariandis oli kirjas ühismajandite likvideerimise tähtaeg. Kahjuks leidis jõude, kes seda kõõgipoole toordokumenti paljundasid ja levitasid ning nii suurendati maal veelgi ebakindlust. See oli kunstlik pingete üleskrüvimine. Mulle tundub, et majandeid sundkorras, ülalt tulnud käsuga laiiali saata pole õige ning ka mingeid tähtaegu ei saa ette määrata. Samuti pole päris kindel, et selle tulemus on parem, mis praegu toimus Leedus. Aga kevadeks peab meil selgus käes olema. Me peame tagama rahva äratoitmise ning tootma ka ekspordiks. Kuni talud ei suuda veel seda ülesannet täita, on vaja hoolitseda senise tootmise järjekestvuse eest. Kuidas tootmise allakäiku pidurdada ja ta uuesti üles aidata, see sõltub kohalike inimeste hoiakutest ja veendumustest.

Sund ülalt pole toonud kunagi midagi head. Sunnist põllumajanduse omandireformi elluviimisel saab rääkida ainult kui majanduslikust sunnist. Peab toimima turumajanduse konkurentsi sund, kuid seda omandus- ja ettevõtlusvormi tingimustest hoolimata. Teiseks tuleb rakendada ka majandussoodustusi, kuid üht tootmisvormi ei tohiks soodustada teise rahakoti arvel. Nii talitades ei teki tervet konkurentsi. Konkurents aga on just see, mis sunnib efektiivselt tootma. Usutavasti te ei eita, et ka turumajandus vajab riiklikku reguleerimist. Ilmselt oleme ühel meelel, et nõukogulike suurmajandite aeg on ümber ja maksumaksjate raha nende turgutamisele kulutada oleks vääri, kuigi momendiefekti toodangu lisandumise näol võib nende toetamine isegi anda. Teil, lugupeetud rahvaesindajad, tuleb otsustada mitte momendilahenduste, vaid Eesti põllumajanduse tuleviku üle, mis on efektiivse talumajapidamise ning eraomandusel põhineva ühistegevuse ja muude maailmas oma elujõudu tõestanud vormide päralt. Sotsialism muutis Euroopa viljaaida toiduabi kerjajaks ning tõi Kuubasse suhkrukaardid. Eraettevõtluse tee valimisega peab kaasnema selle majanduslik soodustamine. See aga ei tähenda, et igäihel, kes avaldab soovi talu pidama hakata, oleks õigus saada raha maksumaksja rahakotist. Oma võimekust tõestanud ettevõtja seevastu vajab aga maksukrediiti ja muid soodustusi. Vastav projekt on praegu valitsuses koostamisel ja tuleb järgmisel valitsuse istungil ka arutusele.

Ilmselt vajab maal enamsoodustusrežiimi ka muu ettevõtlus, kas või juba tööhõive tagamiseks. Aeg näitab, kellest saavad talupidajad ja ettevõtjad. Raske on prognoosida, kui suur osa maarahvast ei taha endale võtta vara kasutamise seotud vastutust. Paljusid rahuldab hästitasuv palgatöö. Ettevõtlust ei saa aga alustada tühjalt kohalt, paljaste kätega. Maareformi seadus on meil nüüd olemas, toimib taluseadus, mille alusel käib talude rajamine. See on veel vaja kooskõlla viia uute aktidega. Ühistatud ja võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise kord on nende seadusaktidega põhiliselt lahendatud. Lisan vaid, et kompenseerimisel on vaja üle Eesti ühtset korda, mis tagaks õigluse. Vara ühistamise aktidest ei saa lähtuda, sest nendes erineb näiteks kolhoosi võetud lehma väärtus kuni 10 korda. Põllumajanduse omandireformi ettevalmistuse käigus tuleb läbi viia inventuurid, selgitada võlgnevus, riigile kuuluv osa, omavalitsusele üleantav ja erastamiseks minev osa. Vara erastamisel peab kehtima tootmis- ja ettevõtlusvormide vaba valiku printsiip – talud, ühistud, aktsiaseltsid, kooperatiivid ja kõik teised vahendid –, kuid tingimata on vaja tagada maa ja vara seostatus. Meil on maaühiku kohta vähem põhifonde kui arenenud talumajapidamisega naabermaades, ja kui võrrelda Soomega, siis seal on hektari kohta üle kahe korra rohkem põhivahendeid ja kolm-neli korda rohkem masinaid. Kuigi me loodame välisabile, mida me pisut juba saamegi, ei õnnestu tõenäoliselt lähitulevikus põllumajanduse fondivarustatust sel

teel tõsta. Seetõttu peame fondide kasutamisel olema võrdlemisi ettenägelikud. Meil on palju põllumajandusmasinaid juba praegu erakätes. Ometi ei suuda me iga kümnehektarise põllumaaga talu varustada täiskomplektselt põllutööriistadega. See oleks tegelikult ka raiskamine. Me peame arendama külas traditsioonilist ühistegevust, hoolimata sellest, et talumajandusega alustanud põllumehel on kolhoosiajast allergia kõige vastu, mis algab sõnaga "ühis-". Mida kiiremini me sellest allergiast ühistegevuse käivitamisel vabaneme, seda kiiremini saab tootja jalad alla. Toon ühe näite. Talunik, kel on mõnisteist hektarit põldu, on ostnud praegu odava rubla eest kombaini. Kui ta hakkab sellele järgmisel aastal iseseisvas vabariigis valuuta eest varuosi, kütet ja kõike muud vajalikku ostma, siis ta naabri vilja lõikama ei lähe ja paneb oma kombaini seisma. Seetõttu on ühistegevus meie tulevikutee, mida peaks erastamisel samuti silmas pidama. Lammutada ei tohiks ka majanditevaheliste ettevõtete fonde, needki peavad rahvast teenima. Siinjuures on vaja silmas pidada, et majandite rahaga – sisuliselt põllumehe palga arvel – loodud vara jääks kohaliku piirkonnaga seotuks. Piirkonniti tuleb nii või teisiti lahendada kõik reformidega seotud küsimused. Juba ammu enne selle seaduseelnõu arutamist Ülemnõukogus on peetud tuliseid vaidlusi selle üle, kas reformi läbiviimise initsiaator peab olema majandi rahvas või vallavalitsus. Tervelt üks aasta on kulunud vaidlusteks põllumajanduse omandireformi teede ja meetodite üle ning kahjuks puudub senini üksmeel isegi maainimeste endi ning nende esindajate hulgas. Üks põhilisi vaidlusobjekte on majandi ja kohaliku omavalitsuse vahekord reformide läbiviimisel. Lähtudes sellest, et põllumajandustootmine on otseselt seotud maaga, ei ole maareformi ja põllumajanduse omandireformi sisuliselt võimalik teineteisest lahus teostada. Valitsus on kindlalt veendunud, et kogu maaelu keskseks juhtijaks, nii nagu kogu maailmas, peab saama kohalik omavalitsus.

Meie esitatud variantide kõrval ei ole ükski poliitiline jõud suutnud välja pakkuda omapoolset terviklikku kontseptsiooni reformide läbiviimiseks Eesti külas. Valitsevaid lahkavamuusi arvestades on projekti sisse võetud rida poliitilisi otsuseid nõudvaid alternatiive, aeg aga ei oota ja kuni me otsust ei tee, läheb elu meie külas isevoolu teed. Vaja on langetada otsused, mis tagaksid maaelu ja põllumajanduse järjekestvuse ja edasiarendamise. Maainimene ootab teilt mõistvat suhtumist ning tarka otsustamist. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, hr. Õunapuu! Meil on veel küsimusi, aga enne ma pean nõu Ülemnõukoguga. Kell on 14.08, meil on neli küsimuse esitajat ja ära tuleb kuulata maaelukomisjoni seisukoht. Reglemendi järgi esimest lugemist ei katkestata. Ma pöördun teie poole nüüd küsimusega, kas

ollakse valmis mõne minuti ulatuses istungi tööaega pikendada kuni esimese lugemiseni lõppemiseni, projekti tagasilükkamiseni vms., olenevalt sellest, millise ettepaneku maaelukomisjon teeb. Kas võin hääletusele panna? Kohaloleku kontroll. Kohal on 56 rahvasaadikut, puudub 47. Kolleegid! Ma panen teie ette hääletamisele ettepaneku pikendada täna ametlikku tööaega kuni esimese lugemise lõppemiseni või mõne muu variandini, mis võib vastavalt reglemendile tulla. Tõenäoliselt võtab see aega veerand tundi, mitte rohkem. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada täna plenaaristungi ametlikku tööaega, lähtudes eelöeldud motiividest? Palun hääletada! Kvalifitseeritud häälteenamus, kaks korda rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 40 rahvasaadikut, vastu 10, erapooletuid on 1. Tööaega pikendatakse.

Alustame küsimuste esitamist. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud minister! Te tõite selle seaduseelnõu meie ette alternatiividega ja ettekandes ütlesite, et meie peame otsustama. See viis mind mõttele, et ei valitsusel ega põllumajandusministeeriumil pole kindlat arusaamist, mis saab meie põllumajandusest. Te tulete meie ette, püüdes veeretada vastutuse meie peale. Kas ma mõistan teid õigesti?

H. Õunapuu

Ei, härra Uluots, te ei mõista õigesti. Alternatiivid peavad olema selleks, et saadikutel oleks võimalik valida, kuid oma ettekandes ütlesin selgelt välja ka valitsuse seisukoha.

A. Mölder

Lugupeetud spiiker! Lugupeetav minister! Ma puudutaksin ainult ühte probleemi. Paar aastat on Eestimaa majandites osakutega tegeldud, selle seaduseelnõu § 20 aga tööpanuse osakut ette ei näe. Ma olen veendunud, et rahvakapitali osak viib kapitali maalt ära. Kas te toetate tööpanuse osakut edasises töös, kuna sellest oleneb palju ka ühistegevus, mida te rõhutasite, või olete vastu?

H. Õunapuu

Osakutega alustas esimesena Valtu kolhoos ja seda probleemi on arutatud kuni käesoleva ajani. 1990. aastal tuli välja ka põllumajandusministeeriumi vastav soovitus osakute kohta. Ma arvan, et see töö, mis on tehtud, on võrdlemisi reaalne ja selle võib põllumajanduses kasutusele võtta.

P. Lutt

Lugupeetav härra minister! Nagu me teame, on vara jagamisega alati pahandust. Minu meelest on § 14 ja 15 väga vastandlikud. Kogu §-s 15 räägitakse, milline vara kellelegi kuulub, aga lõpuks jäetakse siiski Eesti Vabariigi otsustada, kuidas seda vara jagada. Teiseks on sellesamas paragrahvis öeldud, et tsentraliseeritud vahenditega ehitatud või saadud vara ühismajandites kuulub Eesti Vabariigile. Kuidas me saame seda lubada, kui tsentraliseeritud vara, s.t. väevõimuga töötajatelt ära võetud vahendid, anti üle kellelegi teisele, kes selle eest ehitab, ja nüüd ütleb riik, et see on minu oma? Siit tulebki küsimus, kas need asjad on ikka õigesti ja kas neid ei peaks ümber tegema. Aitäh!

H. Õunapuu

Vara jagamine ei lähe kunagi rahulikult, see on muidugi õige. Aga ma arvan, et kui neid asju lahendavad valdade tasandil moodustatavad komisjonid ja kohapealseid inimesed, siis on otsus kõige õiglasem. Seepärast ma jään selle seisukoha juurde, et kõik vaidlused, mis ühes või teises küsimuses vara jagamisel tekivad, tuleb nendes komisjonides lõplikult ära lahendada. Mis puutub riigivara osasse, siis me tellisime erapooletu meetodika, kuidas püüda selgeks teha, milline osa varast on soetatud riigi vahenditega. Selle kohta on olemas päris põhjalikud ettepanekud.

K. Ellik

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Te rõhutasite oma ettekandes, et arenenud riikides jääb maa sööti, sest toimub ületootmine. See kõik on õige. Siit küsimus: mida on põllumajandusministeerium teinud selleks, et sealset kasutatud tehnikat meile tuua? Ma mõtlen just traktoreid, mida võiks iseseisvalt tööle asuvatele talunikele anda. Teatavasti napib just põllutööriistu ja traktoreid, maad meil on. Aitäh!

H. Õunapuu

Ma märkisin ära, et meie suhted Läänega on praegu arenemisjärgus. Kõige paremini võib vahest iseloomustada suhteid Soomega. Soomest oleme saanud markadesse ümber panduna küllaltki arvestatava summa ja Soome valitsus näeb selle kasutamist ainult niimoodi, et see läheb nõuandeteenistuseks, koolituseks, meie inimesed käivad seal praktiseerimas. Sisuliselt on see niimoodi, et Soome Vabariigi kodanik saab tööd meie kaudu. Alles tänavu võtab Soome valitsus esimest korda maha piirangu, mis senini takistas Eestisse raha investeerimast. Kogemused näitavad, et sama teed lähevad kõik teised riigid ja see on ülemaailmne tava. Nii

et kui me tahame saada konkreetset majandusabi, siis selleks tuleb teha päris tõsist eeltööd. Nüüd, mil me oleme iseseisev riik, olukord muidugi muutub. Taani, Rootsi, ka Norra ja Saksamaa esindajatega kohtudes oleme teinud ettepanekuid luua meie EPT-de juures ühisettevõtteid, mis hakkaksid valmistama põllutööriistu. Neist riikidest toodaks siia kõrgetasemelist tehnoloogiat, et meie töömehed õpiksid seda kasutama. Me müüksime uut tehnikat oma talupidajatele, oma ühistutele. Osa toodetust müüksime Venemaale, et saada sealt vastu toorainet. Me tahame, et igasugune abi, mis meile tuleb, tagaks meile arengu.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja lugupeetav põllumajandusminister! Kui me arutasime seaduseelnõu maaelukomisjonis, oli meil mitu ettepanekut, mis peaksid vähemalt teise lugemise ajaks olema sisse viidud. Mis kuupäevaks oleks põllumajandusministeeriumil võimalik meie ettepanekud eelnõusse sisse viia või peame seda pärast esimest lugemist ise tegema? Ja teine küsimus. Kui 1919. aastal viidi läbi radikaalne maareform, siis me teame, missugune valitsus läks selle otsustava sammuga ajalukku. Hiljuti võttis meie parlament vastu uue maareformi seaduse ja siin on anonüümne vastutus. Sisuliselt läks see reform restauratsiooni teed. Kas põllumajandusministeerium ütleb nende alternatiivide kohta, mis on esitanud Tootjate Liit, Talupidajate Liit jt., ka oma seisukoha, et oleks näha põllumajandusministeeriumi ja praeguse valitsuse selge hoiak ja poliitika, mida tahetakse ajada? Siin saalis on küll spetsialiste, kuid nende hääl jääb teinekord nõrgaks.

H. Õunapuu

Need parandused, mida maaelukomisjonis arutati, on järgmiseks aruteluks kindlasti tehtud ja sellega probleemi ei teki. Mis puutub põllumajandusministeeriumi konkreetsetesse seisukohtadesse, siis kõigi nende arutluste ajal, mis seoses selle omandireformiga tulevad, oleme mina ja härra Pajo siin. Alati, kui tekib vajadus teada ministeeriumi konkreetset seisukohta, me selle konkreetses küsimuses ka välja ütleme. Need seisukohad on meil läbi arutatud.

U. Anton

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! See projekt on juba kas seitsmes või kaheksas variant. Kui esimestes variantides oli osaku tuletamine ja arvutamine ning selle alusel ka erastamine võrdlemisi selge, siis nüüd ei ole seda siit peaaegu üldse enam võimalik välja lugeda. § 20 lg. 2 ütleb küll, et vabariigi valitsus arvutamise juhendi kinnitab. § 21 ütleb, et

omandireformi käigus moodustatavaile talupidajaid ja teisi tootjaid teenindavaile ühistuile võidakse tasuta üle anda nende põhikirjaliseks tegevuseks vajalik ühismajandi vara. Need ühistud võivad moodustuda ka väljaspool majandite seniseid töötajaid ja üksikutes linnalähedastes majandites võivad mujalt tulnud inimesed isegi enamuses olla. Siit saab tuletada sellise mõttekäigu, et vähemalt pool vara või isegi rohkem võib minna väljapoole nende inimeste ringi, kes selle vara loonud on. Mis te arvate, kuidas praegused maainimesed sellisel juhul selle seaduse vastu võtavad? Siin on täiesti ebamäärane olukord.

H. Õunapuu

Ma arvan, et seda seaduseelnõu ei võeta maal väga hästi vastu, sest nii või teisiti on kõigi huvisid riivatud. Leida sellist võimalust, mis oleks enamikule vastuvõetav, pole praegu lihtsalt võimalik. See oli nii ka maaseaduse puhul. Me tahame iga oma otsusega ette näha kõikvõimalikud variandid ja need siis ka ära fikseerida, et mingisugusest esitatud nõudest ei oleks võimalik mööda minna. Mina arvan aga niimoodi, et kõike ei saa ette näha. Nagu ma ennist juba ütlesin, teeb otsuse kohalik rahvas sealsamas vallas, ja ma ei usu, et ükski komisjon või vallavolikogu võtaks koos majandirahvaga vastu sellise otsuse, mille järgi vara sellest piirkonnast välja viidaks.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Minu küsimus puudutab § 6 lg. 1 ja 2. Mõlemas on põhitekst ja on vormistatud ka alternatiiv. Te väitsite oma ettekandes, et valitsus on üheselt põhiteksti poolt. Konsulterides saalis, sai mulle selgeks, et ka juhtivkomisjon, maaelukomisjon ei ole alternatiivi arutanud ega tõstatanud küsimust, et selle alternatiivi peaks sisse panema. Kes selle alternatiivi siis sisse tõi, kui ei autorid ega ka juhtivkomisjon ei ole seda teinud? Kas ei oleks otstarbekas need kaks alternatiivi tekstist välja võtta ja ka hääletamisest maha võtta?

H. Õunapuu

Küsimus on selles, kes ikkagi hakkab maal omandireformi läbi viima, kas vald või ühismajandi kollektiiv. Nagu ma ettekandes ütlesin, on valitsuse seisukoht, et see peab olema vald. Nii nagu terve maaelu on praegu lõhestatud, on aga ka siin kahesuguseid arvamusi ja ma arvan, et Ülemnõukoguski on nii ühe kui teise lahendi pooldajaid. Seetõttu pidasime vajalikuks panna sisse kaks varianti, teil tuleb valida kahe vahel. Valitsuse seisukoht on täna juba kaks korda välja öeldud, aga teie otsustada jääb, milline tuleb seadus. Selle

omandireformi vastuvõtmine saab teil olema väga keeruline, aga me püüdsime välja pakkuda kõik variandid, mis maal praegu kõne all on.

A. Tamm

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud põllumajandusminister! Teie ettekandes oli keskne rõhuasetus põllumajandustootjate ühistegevuse vajadusel ja ka selle soodustamisel. Samaaegselt käsitleb seaduseelnõu seda probleemi väga pealiskaudselt. Põhiliselt on see välja toodud §-s 21, mille viimases lauses on öeldud, et nimetatud vara kasutamise kord määratakse ühistegevust reguleeriva seadusandlusega. Kas te siiski ei leia, et see temaatika tuleb juba käesolevas seaduseelnõus lahti mõtestada? Olukorras, kus on oht, et senised suured tootmisobjektid, olgu nad masinakeskused, kuivatid, kütusehoidlad vms., satuvad üksikisikute ja aktsiaseltside kätte, kus praegu tegelikult toimub n.-ö. põrandaalne vara laialitassimine. Kui me käesolevas seaduseelnõus seda lahti ei kirjuta, võib juhtuda, et tulevased põllumajandustootjad, olgu nad siis talumehed, ühistute või aktsiaseltside esindajad, ei saa neid objekte enam kohalike põllumajandussaaduste töötlemiseks ja masinate korrashoiuks kasutada. Miks seda probleemi on nii vähe käsitletud?

H. Õunapuu

Kui vastata konkreetselt viimasele küsimusele, nii konkreetselt, nagu see esitatud oli, siis sellepärast, et praegu on ettevalmistamisel ühistegevuse seadus. Ja minu teada peaks see majandusministeeriumi poolt juhitud protsess jõudma ligema paari nädalaga ühele poole. Ma kahtlen, kas see märkus, mis praegu tehtud sai, on siiski põhjendatud. Valitsus on ette näinud sellise käigu, et hakata kohe nende komisjonide moodustamisega pihta. Nädala alguses oli arutelu valdade liidus ja vallajuhid viitasid samale seisukohale. Ja praegu tahakski seda vara laialitassimist takistada niimoodi, et igasugune põhifondide ja põhivahendite liigutamine majandis tuleb kooskõlastada valla vastava komisjoniga. Nii saame seda protsessi natuke tagasi hoida ja ühistegevuse seaduse ära oodata.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma jätkan Aldo Tamme küsimust. Olukord majandites on praegu tõesti halb, eriti seal, kus mehed asja mõistlikult ei aja. Mul on ka tunne, et seda põllumajanduse omandireformi seadust me siin Ülemnõukogus nii kiiresti vastu ei võta, see võib venida võib-olla aasta lõpuni. Kuidas te suhtute kas või sellesse, et praegu tuleks majandites peatada igasugune aktsiaseltside ja muude selliste organisatsioonide

tegemine, mille kaudu võib põhivahendite vara majandist hoopis välja minna? Võib-olla tuleks valitsusel esitada Ülemnõukogule kiireloomulise küsimusena vastav projekt? Aitäh!

H. Õunapuu

Kui see projekt tagaks mainitud tegevuse peatamise, siis oleks muidugi väga tore, aga ma kahtlen selles. Võib mõelda välja igasuguseid takistavaid asju, aga ikkagi leitakse mingid teised teed. Mis puutub varade laialitassimisse, siis praegu lihtsalt ei suudeta pärast neid seaduserikkumisi viia asju tagasi n.-ö. endisesse seisu. Sellist jõudu ei ole ei politseil ega prokuratuuril. Seetõttu ma arvan, et omandireformi seaduse eelnõuga ei tohi viivitada aasta lõpuni. Selle kallal tuleb teha tõsist tööd, et saaks kohe hakata valdades ja majandites neid probleeme konkreetselt lahendama ja mitte tekitada vaheetappe.

Juhataja

Suur tänu, hr. Õunapuu! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

H. Õunapuu

Aitäh kuulamast!

Juhataja

Kaasettekandeks on palunud sõna ka hr. Kaido Kama. Ma teen siiski ettepaneku loobuda. Paluksin kõnetooli maaelukomisjoni esimehe hr. Juhan Telgmaa, kes selgitab maaelukomisjoni seisukohta!

J. Telgmaa

Lugupeetavad kolleegid! Meil on tavaks saanud arutada maaelu väga määravaid küsimusi väga viimasel sekundil. Ma loodan, et kõik ennast kokku võtavad ja ikkagi ka sisuliselt arutelusse süvenevad. Kõnesoleva Eesti Vabariigi põllumajanduse omandireformi eelnõu arutelul oli maaelukomisjonis kohal 9 liikmest 8 ja arutelu toimus 5. novembril. Eesmärk oli võtta seisukoht, kas eelnõu sobib esimeseks lugemiseks. Seetõttu oli maaelukomisjoni koosolekule kutsutud ka valitsuse kui eelnõu esitaja esindaja, kellena saabus kohale M. Pajo. Komisjon detailidesse ei süvenenud.

Järgnevalt ma püüaksin valgustada teile probleemistikku, mis arutelu käigus esile tuli ja mis eelnõus ei ole leidnud lahendust. Ma rõhutan veel kord, et ma ainult valgustan seda probleemistikku, mitte ei esita komisjoni ametlikke ja ühtseks lihvitud seisukohtasid.

Maaelukomisjon käsitles põllumajanduse omandireformi seadust kui omandireformi seaduse konkretiseeringut põllumajanduse kohta. Siit ka probleemid. Esiteks lähteseisukohad. Ei ole selge, millistel lähteseisukohtadel eelnõu põhineb. Mis on kolhoosi omand? Kuivõrd võivad sellesse omandisse sekkuda jaotajad väljastpoolt? Peale selle deklaratiivselt pseudokooperatiivseks nimetamist ei ole praegu mingit muud alust kolhoosi omandi kallale minna, sest omandiseadus ütleb, et kooperatiivne omand on kooperatiivi liikmete omand ja kellelgi teisel ei tohiks sellele mingit õigust olla. Me oleme aga ühe deklaratsiooniga kuulutanud kogu selle omandi pseudokooperatiivseks ja leiame, et nüüd see ongi pseudokooperatiiv ning me teeme, mis tahame. See seisukoht peaks olema rohkem põhjendatud, rohkem läbitöötatud.

Teiseks, omandireform peaks piirduma tõepoolest ainult omandireformiga, s.t. omandireform peaks olema kõigi vara omanike kindlakstegemine – on ta siis üksikisik, munitsipaliteet, riik, pank või mingi teine juriidiline isik – ja siis ka nendele omanikele omandiõiguste kätteandmine. Need kaks asja ja mitte rohkem, kuid käesolev eelnõu läheb kaugemale. Ta hakkab omanikele ette kirjutama, mida nad edaspidi peavad oma omandiga tegema. See peaks olema ainult omanike otsustada. Siit kumab läbi tung seadusse tingimata sisse kirjutada ühismajandite laialiajamine kui eesmärk omaette, mitte aga kui omandireformi realiseerimise loomulik tulemus.

Kolmandaks ei ole määratletud nn. rahvaosakut. See ei olegi kõnealuse seaduseelnõu ülesanne, kuid kuni see mõiste on meil lahti mõtestamata, kuni me ei tea, mis ta on, ei saa võtta ka mingit kindlat seisukohta ühismajandi osade erastamise asjus. Komisjonis kerkis esile arvamus, et ühismajandite töötajad peaksid lisaks üldrahvalikule osakule saama veel nõndanimetatud tööosaku. Siin esitati järgmisi põhjendusi. Põllumajandustöötajatel on oma töö jätkamiseks vaja tootmisvahendeid, masinaid jne., mis on kallid ja mida ta mingi üldrahvaliku osakuga välja osta ei suuda ning seetõttu on tema edasine töö võimatu. Õpetajal ei ole tarvis välja osta osa koolimajast. Teine põhjendus: põllumajandus on kogu aeg sunnitud andma oma vahendeid teistesse majandusharudesse, põllumajanduselt on võetud ära kõik tema kasumi vabad jäägid. Ehitusi on küll finantseerinud riik, kuid riik on võtnud need vahendid põllumajanduselt amortisatsioonieraldiste arvel jne. Ka siin on probleem olemas. On veel teisigi probleeme. Näiteks ei ole sugugi kindel, et need nõndanimetatud sotsiaal- ja kultuuriobjektid, elamud, klubid, lasteaiad, koolid, kauplused, ambulatooriumid ja muu sarnane, peaks just tasuta munitsipaalomandusse üle antama, nagu väidab kategooriliselt eelnõu § 14 ilma igasuguste alternatiivideta.

Kolmandaks ei pidanud me tingimusteta õigeks lõigata ära osakusaajad aastast 1960. On avaldatud arvamust, et õigem on arvestada aastaga 1987, kui lõppes kolhoosniku sunnismaisus, kui ka kolhoosniku tehtud tööd hakati arvestama tema pensioni arvutamisel nagu riigiasutuste töötajatelgi.

Neljandaks. Millegagi ei ole takistatud vahendite väljapumpamine maalt linna, mille tõttu maa vaesub. Ei teki sinna kapitaliga ettevõtteid, kes saaksid seal midagi ette võtta.

Detailidesse puutumata võiks analoogselt jätkata ja eelnõu loomulikult head hinnangut maaelukomisjonis ei saanud. Kuid samal ajal on vajadus omandireformi järele maal täiesti ilmne, selles küsimuses on maaelukomisjoni liikmed täiesti ühisel seisukohal. Samal seisukohal on valdav osa maarahvast, sealhulgas ühismajandite ja külanõukogude juhtivatest töötajatest, kellega maaelukomisjoni liikmetel on viimastel nädalatel üle Eesti väga laialdasi kokkupuuteid olnud. Teisest küljest vajavad kiiresti tõhusat kaitset hajumise eest ühismajandite varad. Selles suhtes ei ole erilist muret tugevatel majanditel, kus kord majas, kuid kahjuks on ka palju näiteid vara otsesest laialitassimisest ja ühismajandi majanduslikust suretamisest ebaperemeheliku majandamisega. Omandireform põllumajanduses teeks sellele protsessile lõpu, kuid mina ei näe küll praegu, et vastav seadus oleks meil siin kiiresti vastu võetav. Seda mitte ainult puuduste pärast täna esitatud eelnõus, vaid ka teiste omandireformi aluste seaduse rakendamiseks vajalike normatiivdokumentide puudumise tõttu. Võib-olla tuleb meil siin saalis tõesti püüda seista selle eest, et realiseeruks hr. Arro küsimuses kõlanud ettepanek võtta vastu mingid vahepealsed keelavad aktid, mis on hädalahendused. Midagi analoogset selleks, mis me võtsime vastu, et vältida Tallinnas endiste omanike majade lammutamist.

Lõpetuseks võin veel ütelda, et häältega 5 poolt, 2 vastu ning 1 erapooletu otsustas maaelukomisjon, et selle seaduseelnõu esimese lugemise võib lugeda lõpetatuks. Ma vabandan, minu ettekanne oli lahja ka seetõttu, et olin üks vastuhääletajatest! Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, Juhan Telgmaa! Lugupeetud kolleegid! Ära on kuulatud ettekanne ja kaasettekanne ning juhtivkomisjon teeb ettepaneku esimene lugemine lõpetada. Kas on vastuväiteid? Esimene lugemine on lõppenud.

Tänaseks kõik. Head nägemist!